

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка

ISSN 2616-650X
DOI: 10.31110/2616-650X

ОСВІТА ІННОВАТИКА ПРАКТИКА

Науковий журнал

Том 8 № 1

Суми – 2021

Рекомендовано до видання науковою лабораторією
«Використання інформаційних технологій в освіті»
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Редакційна рада

О. В. Семеніхіна	доктор педагогічних наук (Україна) – ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
З. Бак	доктор педагогічних наук (Польща)
М. П. Вовк	доктор педагогічних наук (Україна)
Т. Г. Дерека	доктор педагогічних наук (Україна)
О. І. Жук	доктор педагогічних наук (Республіка Білорусь)
А. П. Кудін	доктор фізико-математичних наук (Україна)
І. О. Мороз	доктор педагогічних наук (Україна)
Т. Ю. Осипова	доктор педагогічних наук (Україна)
М. В. Працьовитий	доктор фізико-математичних наук (Україна)
Г. Ригал	доктор педагогічних наук (Польща)
О. М. Семеног	доктор педагогічних наук (Україна)
М. М. Солдатенко	доктор педагогічних наук (Україна)
В. І. Статівка	доктор педагогічних наук (Китайська Народна Республіка)
В. А. Петрук	доктор педагогічних наук (Україна)
Л. О. Петриченко	доктор педагогічних наук (Україна)
М. Г. Друшляк	доктор педагогічних наук (Україна)
Т. Д. Лукашова	доктор фізико-математичних наук (Україна)
В. Г. Шамо́ня	кандидат фізико-математичних наук (Україна)
В. Шищенко	кандидат педагогічних наук (Україна)

045 Освіта. Інноватика. Практика : науковий журнал. Том 8, № 1 / Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, редкол.: О. В. Семеніхіна (гол. ред.) [та ін.]. Суми : [СумДПУ ім. А. С. Макаренка], 2021. 59 с.

Автори статей несуть відповідальність за достовірність наведеної інформації (точність наведених у статті даних, цитат, статистичних матеріалів тощо) та за порушення прав інтелектуальної власності інших осіб.

Висловлені авторами думки можуть не співпадати з точкою зору редакції.

УДК 371

© СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021
Україна, м. Суми, вул. Роменська, 87

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Makarenko Sumy State Pedagogical University

ISSN 2616-650X
DOI: 10.31110/2616-650X

EDUCATION INNOVATION PRACTICE

Scientific Journal

Vol. 8, № 1

Sumy – 2021

Recommended for publication by the scientific laboratory
“Usage of Information Technologies in Education”
of Makarenko Sumy State Pedagogical University

Editorial Board

O. Semenikhina	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine) – EDITOR-IN-CHIEF
Z. Bak	Dr. of Pedagogical Sciences (Poland)
M. Vovk	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
T. Dereka	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
O. Zhuk	Dr. of Pedagogical Sciences (Republic of Belarus)
A. Kudin	Dr. of Physical and Mathematical Sciences (Ukraine)
I. Moroz	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
T. Osypova	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
M. Pratsiovytyi	Dr. of Physical and Mathematical Sciences (Ukraine)
G. Rygal	Dr. of Pedagogical Sciences (Poland)
O. Semenoh	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
M. Soldatenko	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
V. Stativka	Dr. of Pedagogical Sciences (People's Republic of China)
V. Petruk	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
L. Petrychenko	Dr. of Pedagogical Sciences (Ukraine)
M. Drushlyak	PhD (Physical and Mathematical Sciences) (Ukraine)
T. Lukashova	PhD (Physical and Mathematical Sciences) (Ukraine)
V. Shamonya	PhD (Physical and Mathematical Sciences) (Ukraine)
I. Shyshenko	PhD (Pedagogical Sciences) (Ukraine)

E45 Education. Innovation. Practice : Scientific Journal. Vol. 8, № 1/ Makarenko Sumy State Pedagogical University, O. Semenikhina (chief editor). Sumy : [Makarenko Sumy State Pedagogical University], 2021. 59 p.

The authors of the articles are responsible for the authenticity of the information (the accuracy of the presented information in the article, quotations, statistical materials, etc.) and for violation of intellectual property rights of others.

Opinions expressed by the authors may not reflect the views of the editors.

UDC 371

© Makarenko Sumy State Pedagogical University, 2021
Ukraine, Sumy, Romenska str., 87

ЗМІСТ

Валерій БОРИСЕНКО	6
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	6
VALERII BORYSENKO	6
FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN CONDITIONS OF NON-FORMAL EDUCATION BY MEANS OF PHYSICAL EDUCATION	6
Людмила ДЕМЧЕНКО	13
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ДО ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ	13
LIUDMYLA DEMCHENKO	13
PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE BACHELORS OF PHYSICAL THERAPY FOR PHYSICAL REHABILITATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF INDUSTRIAL PRACTICE	13
Світлана БОБРОВИЦЬКА	19
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	19
SVITLANA BOBROVYTSKA	19
PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE USE OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES	19
Денис ЗАВГОРОДНІЙ	26
ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	26
DENYS ZAVHORODNI	26
FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE NAVY OFFICERS IN THE COURSE OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING	26
Андрій КРАСІЛОВ	33
РОЗВИТОК КІНЕЗІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ НА ЗАСАДАХ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ	33
ANDRII KRASILOV	33
DEVELOPMENT OF KINESIOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS ON THE BASIS OF A DIFFERENTIATED APPROACH	33
Аліна КУБАТКО	40
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	40
ALINA KUBATKO	40
FORMATION OF A HEALTH CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMIC SPECIALTIES IN THE PROCESS OF APPLIED PHYSICAL TRAINING	40
Інна ХАРЧЕНКО	47
ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО	47
INNA KHARCHENKO	47
THEORETICAL AND PRACTICAL BASES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATION CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMY IN THE INFORMATION-EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF UNIVERSITY	47

- ” Борисенко В. Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 6-12. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-001
- Borysenko V. Formuvannya zdorov'iazbereshuvальної kompetentnosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostey v umovakh neformalnoi osvity zasobamy fizychnoho vykhovannya [Formation of Health-Preserving Competence of Students of Technical Specialties in Conditions of Non-Formal Education by Means of Physical Education]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 6-12. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-001

УДК 378:63-057.875]:[613:005.336.2]:796

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-001

Валерій БОРИСЕНКО

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ORCID ID 0000-0003-0840-6040

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. Дослідження присвячене проблемі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання. Схарактеризовано сутність і структуру категорії «здоров'язбережувальна компетентність студентів технічних спеціальностей» (складається з особистісного (включає мотиви, цілі, цінності, потреби в здоров'язбереженні, стійкий інтерес до збереження власного здоров'я та ведення здорового способу життя), гностичного (визначається наявністю у студентів знань про здоров'язбереження та здоровий спосіб життя), діяльнісного (характеризується мірою дотримання студентом здорового способу життя та рівнем усталеності навичок власного здоров'язбереження); поведінкового (передбачає наявність прагнень до саморозвитку і самовдосконалення щодо здоров'язбереження, а також рефлексію по відношенню до власного способу життя) компонентів), надано тлумачення категорії «формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання». Розроблена та теоретично обґрунтована модель формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання, що базується на низці загальнодидактичних принципів, специфічних принципів формування базових компетентностей з основ здоров'язбереження та неформальної фізкультурної освіти. Розроблено діагностичний інструментарій. Проведено статистичний аналіз ефективності моделі, за яким встановлено позитивну статистично значущу динаміку сформованості компонентів здоров'язбережувальної компетентності.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність; формування здоров'язбережувальної компетентності; студенти технічних спеціальностей; неформальна освіта; засоби фізичного виховання; професійна підготовка; модель.

Valerii BORYSENKO

Chernihiv Polytechnic

ORCID ID 0000-0003-0840-6040

FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE OF STUDENTS OF TECHNICAL SPECIALTIES IN CONDITIONS OF NON-FORMAL EDUCATION BY MEANS OF PHYSICAL EDUCATION

Abstract. The research is devoted to the problem of formation of health-preserving competence of students of technical specialties in conditions of non-formal education by means of physical education. The describes the essence and structure of health-preserving competence of students of technical specialties (integral dynamic quality of personality, which is manifested in motivation, needs and values of a healthy lifestyle, knowledge about health and its components, ways and methods of its preservation, strengthening and recovery, ability to regulate professional activity taking into account possible harmful influences on own health and health of environment, and also reflection in relation to implementation of professional activity and own health preservation), "non-formal education by means of physical education" (non-standardized and informal educational activity, which involves the use of various means of physical education for the development of knowledge, skills and abilities in a particular field), "formation of health competence of technical students in non-formal education by means of physical education" (specially organized and competence-oriented process, which is based on the combination of non-formal education with the means of physical education and results in a positive dynamics of the levels of health competence of students of technical specialties). The practical significance of the obtained results lies in the development of educational and methodological support for sectional volleyball classes (work program, materials for knowledge control, tasks for independent work and individual tasks), plans-summaries of mass physical culture and health activities.

Keywords: health-saving competence; the formation of health-saving competence; students of technical specialties; non-formal education; means of physical education; professional training; model.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси та процеси інформатизації суспільства і виробництва у світовій економіці обумовлюють особливі вимоги до підготовки фахівців технічних спеціальностей, яка має передбачати високий рівень сформованості професійних компетентностей фахівця і водночас позитивно впливати на розвиток у них стійких навичок збереження й відновлення власного здоров'я, ведення здорового способу життя. Формальна (університетська) освіта зорієнтована переважно на надання професійних знань та прикладних професійних умінь і меншою мірою на формування компетентності в галузі охорони власного здоров'я та здоров'я оточуючих, що здійснюється зазвичай засобами фізичного виховання (виконання фізичних вправ, спортивні ігри

тощо) на заняттях з фізичної культури і обмежене обсягами навчальних планів освітніх програм технічних спеціальностей та відповідними освітніми стандартами. Натомість неформальна освіта як альтернатива унормованим й усталеним для українських закладів вищої освіти форматам професійної підготовки є більш гнучкою і може бути спрямована, зокрема, на формування у студентів технічних спеціальностей здоров'язбережувальної компетентності.

Теоретичним підґрунтям для вирішення означеної проблеми слугують праці, в яких: обґрунтовано концептуальні засади неформальної освіти [1-5]; досліджено питання вдосконалення процесу професійної підготовки фахівців з метою формування знань про здоров'я та умінь його зберігати й відновлювати [6], специфіку формування різних аспектів культури здоров'я, здоров'язбереження та здорового способу життя студентів [7-8]; особливості формування й розвитку здоров'язбережувальної компетентності фахівців [9-11]; уявлено особливості професійної підготовки фахівців технічних спеціальностей [12]; досліджено питання професійного здоров'я [13], вплив професійної діяльності на здоров'я фахівців технічних спеціальностей [14]; схарактеризовано вплив засобів фізичного виховання на стан здоров'я фахівців [15].

Утім, не зважаючи на багатоаспектність досліджень, проблема формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання недостатньо досліджена в теоретико-методологічному та методичному аспектах. Вивчення науково-педагогічних джерел, аналіз сучасної освітньої практики закладів вищої освіти засвідчує наявність низки *суперечностей*, зокрема, між:

- соціальним запитом на фахівців технічних спеціальностей, здатних до провадження професійної діяльності на засадах здоров'язбереження, та недостатнім рівнем сформованості в них здоров'язбережувальної компетентності в умовах закладів вищої освіти;
- інтегральним потенціалом неформальної освіти і засобів фізичного виховання для розвитку здоров'язбережувальної компетентності фахівців загалом та недостатньою його реалізацією на рівні закладів вищої освіти у професійній підготовці студентів технічних спеціальностей;
- об'єктивною потребою формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей та відсутністю науково обґрунтованої моделі, що забезпечує цей процес в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання.

Отже, соціальна значущість проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей, її недостатня теоретична й практична розробленість, потреба вирішення означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці моделі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання.

Для реалізації мети дослідження і вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз та систематизація наукових джерел з метою виявлення стану розробленості проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання, узагальнення практичного досвіду щодо формування здоров'язбережувальної компетентності; *термінологічний аналіз* для визначення сутності і змісту ключових дефініцій дослідження; *структурно-логічний аналіз* для визначення компонентів, критеріїв, показників та характеристики рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей; *класифікація, аналогія, порівняння* для визначення засобів фізичного виховання з метою формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти; *педагогічне моделювання* для розробки й теоретичного обґрунтування моделі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання;
- *емпіричні*: анкетування, опитування, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний) для характеристики практичного стану розробленості проблеми, перевірки ефективності моделі; *тестування* (дидактичне та психо-діагностичне) для визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання;
- *статистичні*: методи описової статистики, критерій однорідності Пірсона і критерій оцінки середніх Стюдента з метою опрацювання результатів педагогічного експерименту та обґрунтування вірогідності отриманих результатів.

Результати. Систематизація й узагальнення результатів наукових розвідок, проведені з метою визначення стану розробленості проблеми дослідження, дозволили встановити, що серед найбільш актуальних для професійної підготовки студентів технічних спеціальностей слід вважати проблему

збалансованого поєднання когнітивного аспекту освітніх програм із важливістю формування ключових компетентностей, у т.ч. здоров'язбережувальної.

Важливість такого поєднання зумовлена, з одного боку, потребами промислових підприємств у кваліфікованих, ініціативних фахівцях з ґрунтовною професійною підготовкою, які швидко адаптуються до умов виробництва, виявляють активну самостійність у розв'язанні професійних завдань та наданні інжинірингових послуг, а з іншого боку, вимогами держави й запитамі суспільства на безпеку фахівця в системі «людина-машина-середовище» через урахування несприятливого впливу технологій виробництва на здоров'я та життя людини (працівники технічних спеціальностей залежно від технологічного процесу зазнають впливу значної кількості шкідливих виробничих факторів, до яких належать штучне освітлення, робота електроустановок та електросилового обладнання, пил, рівень шуму тощо), а також на здатність самих фахівців контролювати, зберігати й відновлювати власне здоров'я. Зазначене актуалізує необхідність формування здоров'язбережувальної компетентності у майбутніх фахівців технічних спеціальностей у процесі їхньої професійної підготовки.

За термінологічним аналізом понять «компетентність», «професійна компетентність», «здоров'я», «здоров'язбереження» та узагальненням вимог до результатів професійної підготовки студентів технічних спеціальностей уточнено сутність *здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей*: інтегральна динамічна якість особистості, що проявляється в мотивації, потребах і ціннісних орієнтаціях на здоровий спосіб життя, знаннях про здоров'я та його складові, способи і методи його збереження, зміцнення та відновлення, вміннях регулювати професійну діяльність з урахуванням можливих шкідливих впливів на власне здоров'я і здоров'я оточення, а також рефлексію щодо здійснення професійної діяльності і власного здоров'язбереження [16].

За результатами структурно-логічного аналізу встановлено, що здоров'язбережувальна компетентність студентів технічних спеціальностей складається з *особистісного* (включає мотиви, цілі, цінності, потреби в здоров'язбереженні, стійкий інтерес до збереження власного здоров'я та ведення здорового способу життя), *гностичного* (визначається наявністю у студентів знань про здоров'язбереження та здоровий спосіб життя), *діяльнісного* (характеризується мірою дотримання студентом здорового способу життя та рівнем усталеності навичок власного здоров'язбереження); *поведінкового* (передбачає наявність прагнень до саморозвитку і самовдосконалення щодо здоров'язбереження, а також рефлексію по відношенню до власного способу життя) *компонентів*.

Відповідно до структури здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей розроблено діагностичний інструментарій: *мотиваційний критерій* (показник – мотивація до здорового способу життя; методика оцінки – анкетування), *пізнавальний критерій* (показник – неспеціальна фізкультурна освіченість (за О. Томенком); методика – тестування), *практичний критерій* (показник – оздоровчі уміння; методики – індивідуальне дослідне завдання, питальник «Мої дії щодо власного здоров'язбереження»), *рефлексивний критерій* (показник – рефлексія; методика – анкета оцінки способу життя (за Д. Вороніним)).

На основі кількісних параметрів за кожним із показників схарактеризовано три *рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей*: низький, середній, високий.

Схарактеризовано поняття «неформальна освіта». Встановлено, що неформальна освіта як об'єкт наукових розвідок досліджувалася ще у XX столітті Ф. Кумбсом (1968 р.) і визначена у нормативних документах міжнародних організацій ЮНЕСКО, Європейського Союзу, Міжнародної організації праці, а за результатами аналізу міжнародної стандартної класифікації освіти (2011 р.) її характеризують як «інституціалізовану, цілеспрямовану і сплановану особистістю або організацією, що забезпечує надання освітніх послуг».

Зазначені результати обумовили тлумачення категорій:

неформальна освіта засобами фізичного виховання – це неунормована і неформалізована освітня діяльність, яка передбачає використання різних засобів фізичного виховання для розвитку знань, умінь та навичок в певній галузі;

формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання – спеціально організований і компетентісно орієнтований процес, який базується на поєднанні неформальної освіти із засобами фізичного виховання і має своїм результатом позитивну динаміку рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей.

За результатами аналізу наукових досліджень виявлено низку важливих *форм реалізації неформальної освіти засобами фізичного виховання* для формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей: спортивні секції, гуртки, майстер-класи, фестивалі, медіа-консультації, літні/ зимові школи, майстерні, тренінги, воркшопи, флешмоби, олімпіади, тематичні клуби тощо.

За методом педагогічного моделювання розроблено модель формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання (рис. 1).

Рис. 1. Модель формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання

Дослідження тривало з 2014 по 2020 рр. і було реалізовано в два етапи. На першому, констатувальному етапі (2014-2017 рр.), поряд з узагальненням результатів наукових праць проводилося опитування студентів технічних спеціальностей (214 осіб) на предмет сформованості в них здоров'язбережувальної компетентності. Його результати показали, що переважна більшість студентів (63%) погоджуються із необхідністю ведення здорового способу життя для компенсації шкідливих впливів майбутньої професійної діяльності. Проте серед видів і форм дозвілля 78% студентів віддають перевагу культурно-розважальним заходам, і, як правило, пасивного характеру (69%). Разом із тим, у структурі дозвілля студентів старших і молодших курсів існує різниця у фізкультурно-оздоровчій діяльності. Так, якщо серед юнаків I-II курсів систематично, 2-3 рази на тиждень, у спортивних секціях займається 23% студентів, то серед старшокурсників лише 11%. Майже на 8% скорочується кількість студентів, які займаються фізичними вправами самостійно (на I-II курсі це роблять 15%, на старших курсах – 7%). Фізкультурно-оздоровчим заняттям дівчата приділяють ще менше уваги: на I-II курсах у спортивних секціях займається лише 14% студенток, а на старших – лише 4%. Із 27% до 9% знижується кількість студенток, які займаються самостійно. На I-II курсах лише 38% опитаних вказують, що беруть участь у заходах здоров'язбережувальної тематики, а на старших курсах таких студентів лише 16%. Також 18% опитаних студентів зазначили, що залучалися до організації різноманітних заходів здоров'язбережувальної тематики в рамках неформальної освіти.

Вивчення думок науково-педагогічних працівників (18 викладачів природничо-наукових, загальноосвітніх та дисциплін професійної підготовки) дозволило узагальнити підходи до використання засобів фізичного виховання для формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти. Викладачі визнають позитивний вплив таких засобів на формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей, до яких відносять: фізичні вправи у всій їхній різноманітності, використання оздоровчих сил живої природи, різноманітні гігієнічні процедури, раціональний режим побуту, праці, відпочинку і харчування тощо. Проте лише половина (43%) опитаних вказують, що використовують неформальну освіту для формування навичок збереження здоров'я студентів, і лише 14% залучали студентів до організації неформальної освіти засобами фізичного виховання.

Проведене опитування та аналіз його результатів сприяли розробці моделі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання, впровадження якої відбувалося протягом другого, *формувального*, етапу експерименту.

Було створено дві експериментальні групи (ЕГ) і одну контрольну (КГ). У групі ЕГ-1 (108 студентів) розроблена модель реалізована зусиллями викладачів із залученням студентів до реалізації форм неформальної освіти засобами фізичного виховання. У групі ЕГ-2 (93 студенти) впроваджувалися визначені в межах моделі форми, методи й засоби неформальної освіти, але без залучення до цього процесу самих студентів. До контрольної групи (КГ) увійшло 112 студентів, які навчалися в усталений спосіб без заохочення до неформальної освіти.

Кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив успішність розробленої моделі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання, а також ефективність ідеї залучення самих студентів до реалізації неформальної освіти засобами фізичного виховання (рис. 2).

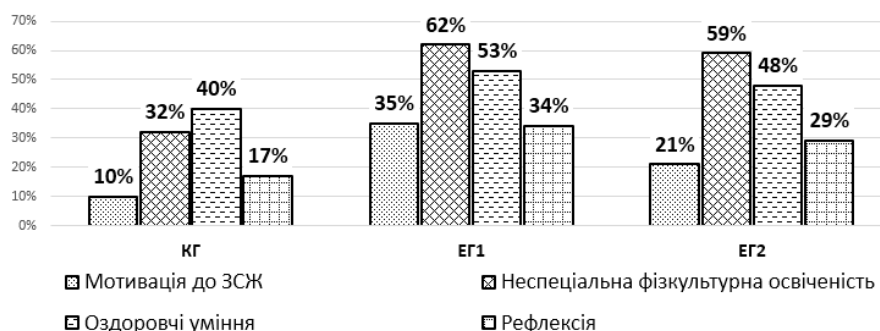

Рис. 2. Динаміка середніх за показниками сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання

Статистичний аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив ефективність упровадження моделі формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах неформальної освіти засобами фізичного виховання. Відзначимо, що найбільшу динаміку середніх за усіма показниками зафіксовано у групі ЕГ-1 (для показника

«Мотивація до ЗСЖ» значення сягає 35%, «Неспеціальна фізкультурна освіченість» – 62%, «Оздоровчі уміння» – 53%, «Рефлексія» – 34%), що пояснюємо залученням студентів цієї групи до проведення науково-популярних лекцій та організації фізкультурно-оздоровчих заходів різної спрямованості. Для групи ЕГ-2 найбільша динаміка середніх спостерігалася за показниками «Неспеціальна фізкультурна освіченість» та «Оздоровчі уміння» – 59% і 48% відповідно.

Висновки. Проведений педагогічний експеримент дає підстави рекомендувати закладам освіти при реалізації освітніх програм технічних спеціальностей:

1) збільшити вагу форм, методів і засобів неформальної освіти у викладанні дисциплін фізичного виховання, надати цим дисциплінам прагматичного здоров'язбережувального наповнення;

2) формувати у студентів стійкий інтерес, цінності й потребу регулярного самостійного використання засобів фізичної культури для посилення стійкості до шкідливих виробничих впливів, адаптації до фізичних і інтелектуальних навантажень;

3) збагачувати досвід студентів щодо використання засобів фізичного виховання в межах неформальної освіти.

Перспективними напрямками подальших наукових пошуків вбачаємо: дослідження проблеми розвитку здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних спеціальностей в умовах магістратури, у системі підвищення кваліфікації, у процесі самонавчання.

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. В. Методика організації і проведення тренінгів з розвитку особистісних і професійних якостей дорослих. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи, 2015. №2 (11). 154–161
2. Billets P. Critiquing workplace learning discourses: participation and continuity at work. *Studies in the Education of Adults*, 34(1), 2001. 125 p.
3. Blid H. *Learn and Act with Study Circles*. Stockholm: Nykopia Tryck AB, 2000. 193 p.
4. Cedefop (2015). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg : Publications Office. Cedefop reference series; No 104. URL: <http://dx.doi.org/10.2801/008370>
5. European Commission. *Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of a European quality assurance reference framework for vocational education and training*. Brussels : European Commission, 2008. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0179>
6. Бойчук Ю. Д. Науково-дослідна діяльність студентів технічного ЗВО як педагогічна умова формування професійної компетентності. *Вестник Харьковського національного автомобільно-дорожного університету*. 2013. Вып. 60. С. 7–11.
7. Сущенко А. В. Перспективи спортивно-фізкультурної підготовки як інструмента самоосвіти фахівців гіподинамічних професій. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 51. С. 281–286.
8. Oleksandr Pechko, Julia Kozeruk, Volodymyr Borysenko, Kyrylo Kozeruk. Motor activity as a factor in forming a student's health culture. *Medzinárodný nekonferenčný zborník: Vzdelávanie a spoločnosť IV*. Prešovská univerzita v Prešove, 2019. P. 181–187. URL: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova13/subor/Zbornik2.pdf>
9. Башавець Н. А. Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1–2. С. 120–122.
10. Coolahan J. Competencies and knowledge. *Materials CE. CDCC*, 1996. 112 p.
11. Halash H. Individual competencies and the demand of the society. *Materials CE. CDCC. Strasbourg*, 1996. 87 p.
12. Чернилевский Д. В. *Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособие для вузов*. М. : Юнити-дана, 2002. 437 с.
13. Пономаренко В.А. *Психология жизни и труда лётчика*. Москва: Наука, 1992. 233 с.
14. Круцевич Т.Ю. *Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания*. К., 1999. 240 с.
15. Борисенко В.В., Денисовець А.П. Стан здоров'я і мотивація до здоров'язбережувальної діяльності студентів технічних спеціальностей. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70, Т. 1. С. 163–166.
16. Борисенко В. Сутність і структура здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців технічних спеціальностей. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 1(15). Ч. 3. С. 150–155.

References

1. Anishchenko O. V. *Metodyka orhanizatsii i provedennia treninhiv z rozvytku osobystisnykh i profesiinykh yakosteï doroslykh*. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 2015. №2 (11). 154–161
2. Billets R. Critiquing workplace learning discourses: participation and continuity at work. *Studies in the Education of Adults*, 34(1), 2001. 125 p.
3. Blid H. *Learn and Act with Study Circles*. Stockholm: Nykopia Tryck AB, 2000. 193 p.
4. Cedefop (2015). *European guidelines for validating non-formal and informal learning*. Luxembourg : Publications Office. Cedefop reference series; No 104. URL: <http://dx.doi.org/10.2801/008370>

5. European Commission. Proposal for a Recommendation of the European Parliament and of the Council on the establishment of a European quality assurance reference framework for vocational education and training. Brussels : European Commission, 2008. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0179>
6. Boichuk Yu. D. Naukovo-doslidna diialnist studentiv tekhnichnoho ZVO yak pedahohichna umova formuvannia profesiinoi kompetentnosti. Vestnyk Kharkovskoho natsyonalnoho avtomobylno-dorozhnoho unyversyteta. 2013. Vyp. 60. S. 7–11.
7. Sushchenko A. V. Perspektyvy sportyvno-fizkulturnoi pidhotovky yak instrumenta samoosvity fakhivtsiv hipodynamichnykh profesii. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 2016. Vyp. 51. S. 281–286.
8. Oleksandr Pechko, Julia Kozeluk, Volodymyr Borysenko, Kyrylo Kozeluk. Motor activity as a factor in forming a students health culture. Medzinárodný nekonferenčný zborník: Vzdelávanie a spoločnosť IV. Prešovská univerzita v Prešove, 2019. P. 181–187. URL: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova13/subor/Zbornik2.pdf>
9. Bashavets N. A. Zdoroviazberezhualna kompetentnist maibutnoho fakhivtsia yak osnova yoho kultury. Nauka i osvita. 2013. № 1–2. S. 120–122.
10. Coolahan J. Competencies and knowledge. Materials CE. CDCC, 1996. 112 p.
11. Halash H. Individual competencies and the demand of the society. Materials CE. CDCC. Strasbourg, 1996. 87 p.
12. Chernylevskyi D. V. Dydaktycheskye tekhnolohyy v vysshei shkole : ucheb. posobyie dlia vuzov. M. : Yunytydana, 2002. 437 s.
13. Ponomarenko V.A. Psykholohyia zhyzny y truda lětchyka. Moskva: Nauka, 1992. 233 s.
14. Krutsevych T.Iu. Metody yssledovanyia yndyvdydualnoho zdorovia detei y подроствков v protsesse fizycheskoho vospytanyia. K., 1999. 240 s.
15. Borysenko V.V., Denysovets A.P. Stan zdorovia i motyvatsiia do zdoroviazberezhualnoi diialnosti studentiv tekhnichnykh spetsialnostei. Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. 2020. № 70, T. 1. S. 163–166.
16. Borysenko V. Sutnist i struktura zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv tekhnichnykh spetsialnostei. Fyzyko-matematychna osvita. 2018. Vyp. 1(15). Ch. 3. S. 150–155.

” Демченко Л. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 13-18. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-002

Demchenko L. Profesiina pidhotovka maibutnix bakalavriv fizychnoi terapii, erhoterapii do fizychnoi reabilitatsii ditei doshkilnoho viku u protsesi vyrobnychoi praktyky [Professional Training of Future Bachelors of Physical Therapy for Physical Rehabilitation of Preschool Children in the Process of Industrial Practice]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 13-18. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-002

УДК 378.046-021.64:[615.825+615.851.3]-051-053.4

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-002

Людмила ДЕМЧЕНКО

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ ДО ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Анотація. Дослідження присвячене проблемі професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики. Схарактеризовано готовність майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку (складне професійно-особистісне утворення, що інтегрує в собі мотиваційно-ціннісні установки до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку та прагнення до власного розвитку в цій царині, спеціальні знання (медичні, психологічні, педагогічні) про особливості фізичного розвитку дитини дошкільного віку й специфіку його прояву та вміння добирати й використовувати ефективні методики фізичної реабілітації дітей дошкільного віку). Вперше обґрунтовано модель професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики, яка базується на методологічних підходах (системний, аксіологічний, професійно-діяльнісний, особистісно-орієнтований, здоров'язбережувальний, біоетичний) та загальнодидактичних і специфічних принципів професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії у процесі виробничої практики й принципів фізичної реабілітації дітей дошкільного віку, передбачає дотримання педагогічних умов (стимулювання опановувати реабілітаційні методики дітей дошкільного віку через організацію співпраці зі стейкхолдерами спеціальності та програми соціальних проєктів; реалізація міжпредметних зв'язків фізіології, психології і педагогіки для успішної фізичної реабілітації дітей дошкільного віку через інтеграцію фахових дисциплін та спецкурсів; підтримка індивідуальних освітніх траєкторій у формуванні спеціалізованих навичок реабілітації дітей дошкільного віку через практику у спеціалізованих освітніх установах) та удосконалення змісту, форм, методів і засобів навчання.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні бакалаври фізичної терапії, ерготерапії, підготовка до фізичної реабілітації, діти дошкільного віку, виробнича практика.

Liudmyla DEMCHENKO

Makarenko Sumy State Pedagogical University

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE BACHELORS OF PHYSICAL THERAPY FOR PHYSICAL REHABILITATION OF PRESCHOOL CHILDREN IN THE PROCESS OF INDUSTRIAL PRACTICE

Abstract. The research for the first time substantiates the model of professional training of future bachelors of physical therapy for physical rehabilitation of preschool children in the process of industrial practice.

The components of readiness of future bachelors of physical therapy for physical rehabilitation of preschool children who receive their development in the process of industrial are specified; the meaning of the concept "readiness of future bachelors of physical therapy, occupational therapy for physical rehabilitation of preschool children", which means a complex professional and personal education, which integrates motivational and value attitudes to physical rehabilitation of preschool children and the desire for personal development in this area, special knowledge (medical, psychological, pedagogical) about the features of physical development of a preschool child and the specifics of its manifestation and the ability to select and use effective methods of physical rehabilitation of preschool children.

The practical significance of the study is to develop methods, forms and means of organization of industrial practice, criterion-diagnostic complex to study the level of readiness of future bachelors of physical therapy for physical rehabilitation of preschool children; development of educational and methodical support of industrial practice (tasks on physical rehabilitation of preschool children for the practice diary) and a special course "Professional activity in physical rehabilitation with preschool children".

The results can be used to organize the passage of future specialists in physical therapy, occupational therapy practice. The content, forms and methods of industrial practice can be used in the system of advanced training and retraining in physical therapy.

Keywords: professional training, future bachelors of physical therapy, preparation for physical rehabilitation, preschool children, industrial practice.

Постановка проблеми. Пріоритетним напрямком розвитку суспільства є піклування про молоде покоління, на фізичний, інтелектуальний, духовний і соціальний розвиток якого впливають різні загрози: екологія, війна, соціально-економічні умови проживання тощо. За офіційною статистикою Міністерства охорони здоров'я України, натеper збільшилася кількість дітей, у т.ч. дітей дошкільного віку, які потребують медичної допомоги та\або реабілітаційних послуг, часто вузько спрямованих і специфічних. Разом з цим, заклади охорони здоров'я, медичні й реабілітаційні установи постійно потребують фахівців, які готові до виконання професійних функцій не лише теоретично, а й

практично, і при цьому є професійно мобільними, відповідальними, творчо орієнтованими, обізнаними з інноваційними методиками реабілітації дошкільнят, що можливе завдяки добре організованій на рівні закладу вищої освіти і результативно проведеній на рівні відповідної реабілітаційної установи практикою. Тому актуалізується проблема професійної підготовки фахівців фізичної терапії, ерготерапії до реабілітації дітей дошкільного віку в умовах виробничої практики.

Теоретичною основою вирішення проблеми професійної підготовки фахівців фізичної терапії, ерготерапії до реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики є наукові розвідки, пов'язані з обґрунтуванням теоретико-методологічних засад професійної підготовки бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії [1-4]; обґрунтуванням важливості здоров'язбереження молоді [5]; розробленням теоретико-практичних аспектів фізичної реабілітації осіб різних нозологій і категорій населення [6-9]; розробкою моделей підготовки бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії, орієнтованих на формування різних особистісних якостей фахівців [10], самоосвітньої компетентності [11], готовності до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій [12-13]; визначенням особливостей організації практики в системі професійної підготовки [14-15].

Узагальнення результатів наукових розвідок засвідчили, що попри значний доробок науковців щодо підготовки майбутніх магістрів фізичної терапії, ерготерапії в умовах практики, у вітчизняній педагогічній практиці відсутні комплексні дослідження з проблеми підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики. Нами зафіксовано низку *суперечностей* між:

- потребою суспільства у фахівців з фізичної терапії, ерготерапії, здатних до реабілітації дітей дошкільного віку, та недостатньою зорієнтованістю професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії на практичне опанування методик фізичної реабілітації дітей дошкільного віку;

- потенційно значними можливостями реабілітаційних установ надавати майданчик для різнопланової підготовки бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії та недосконалими програмами виробничої практики, в яких не завжди передбачене формування у майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії практичних навичок реабілітації дітей дошкільного віку;

- потребою професійної підготовки бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики та відсутністю відповідних моделей підготовки, недосконалістю супровідного навчально-методичного забезпечення.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня теоретична розробленість та необхідність подолання означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Професійна підготовка майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики.

Результати. За аналізом теоретико-методичних праць встановлено, що реабілітаційні установи потребують фахівців, які готові до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку. Перші практичні навички такої реабілітації набуваються у закладах вищої освіти після опанування освітньо-професійних програм, де передбачено виробничу практику у спеціалізованих установах.

Професійна підготовка майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії у ЗВО розглядається як система заходів, спрямованих на досягнення освітнього стандарту спеціальності «227 Фізична терапія, ерготерапія», де передбачено уміння здійснювати реабілітаційні заходи для різних груп населення з різними нозологіями. Обґрунтовано, що діти дошкільного віку мають становити окрему категорію у множині суб'єктів фізичної реабілітації (пацієнти, які пройшли лікування; особи, які перенесли стреси; спортсмени, які отримали травми; люди з особливими освітніми потребами та ін.) через специфіку їхнього психофізіологічного розвитку.

Аналіз науково-педагогічних досліджень показав відсутність системних розвідок щодо теоретико-методологічних основ, розробленості моделей професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до реабілітації дітей дошкільного віку в умовах виробничої практики.

Виробнича практика майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії має передбачати: вивчення інноваційного досвіду організації роботи фахівців у реабілітаційних закладах для дітей дошкільного віку і закладах соціального захисту, ознайомлення з обов'язками працівників; формування спеціальних практичних умінь і навичок фізичної реабілітації дітей дошкільного віку, набутих у процесі теоретичної підготовки та під час проведення навчальних практик; самостійну розробку реабілітаційних програм, спрямованих на дітей дошкільного віку; формування спеціальних практичних умінь і навичок контролю доцільності застосування технологій фізичної реабілітації дітей дошкільного віку; упровадження просвітницьких методів та форм роботи з батьками дітей дошкільного віку, які проходять фізичну реабілітацію; формування здатностей творчо аналізувати,

систематизувати, узагальнювати досвід реабілітаційної діяльності бакалаврів фізичної реабілітації дітей дошкільного віку; формування особистісних якостей, необхідних для майбутнього бакалавра з фізичної реабілітації дошкільнят як його професійних якостей, засвоєння професіограми бакалавра фізичної реабілітації, який працює з дітьми дошкільного віку; формування креативного підходу до професійної діяльності з фізичної реабілітації дітей дошкільного віку, формування потреби в професійній самоосвіті та саморозвитку.

На основі термінологічного аналізу понять «готовність», «готовність до діяльності», системного аналізу результатів професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії, вимог, які ставляться стейкхолдерами до випускників спеціальності «227 Фізична терапія, ерготерапія», схарактеризовано сутність поняття «готовність майбутніх бакалаврів ФТЕ до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку» як складне професійно-особистісне утворення, що інтегрує в собі мотиваційно-ціннісні установки до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку та прагнення до власного розвитку в цій царині, спеціальні знання (медичні, психологічні, педагогічні) про особливості фізичного розвитку дитини дошкільного віку й специфіку його прояву та вміння добирати й використовувати ефективні методики фізичної реабілітації дітей дошкільного віку.

На основі методу моделювання ідеалізовано процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів ФТЕ до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики та розроблено відповідну *модель* (рис.1).

Для перевірки ефективності моделі професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики організовано і проведено педагогічний експеримент, який проходив у кілька етапів:

- констатувальний етап дозволив з'ясувати практичний стан проблеми підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії загалом і готовності до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку, зокрема. На цьому етапі визначено труднощі, з якими стикаються студенти, викладачі, фахівці реабілітаційних установ, які виступають базами виробничої практики;
- формувальний етап експериментальної роботи передбачав впровадження у процес професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії авторської моделі та супровідних методичних матеріалів.

Для його проведення сформувався три вибірки – дві експериментальні і контрольна. Перші дві вибірки зазнали впливу активних експериментальних факторів: студенти першої експериментальної групи у процесі виробничої практики здійснювали фізичну реабілітацію дітей дошкільного віку (ЕГ1); студенти другої експериментальної групи у процесі виробничої практики через відсутність можливості закріпити усіх студентів у спеціалізованих дитячих реабілітаційних установах працювали з дітьми не обов'язково дошкільного віку (ЕГ2); у контрольній групі виробнича практика і освітній процес були організовані традиційно (КГ).

Фіксація динаміки сформованості кожного з компонентів готовності майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики здійснювалася на підсумковому етапі педагогічного експерименту (рис. 2).

Висновки. Проведений педагогічний експеримент дає підстави рекомендувати закладам освіти в професійній підготовці майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики:

- стимулювати опановування реабілітаційних методик для дітей дошкільного віку через організацію співпраці зі стейкхолдерами та програми соціальних проєктів;
- впроваджувати спецкурс «Професійна діяльність реабілітолога з дітьми дошкільного віку», удосконалювати змістуфахових дисциплін (акцент на методиках фізичної реабілітації дошкільнят), реалізацією міжпредметних зв'язків фізіології, психології і педагогіки для успішної фізичної реабілітації дітей дошкільного віку через інтеграцію фахових дисциплін та спецкурсів;
- розподіляти студентів під час виробничої практики у спеціалізовані реабілітаційні центри для дітей, у тому числі дошкільного віку, де була реальна можливість застосувати набуті теоретичні знання про ефективні інноваційні технології фізичної реабілітації дітей дошкільного віку;
- надавати можливість студентам працювати у спеціалізованих реабілітаційних центрах, де були створені умови для рефлексії власної діяльності та діяльності фахівців.

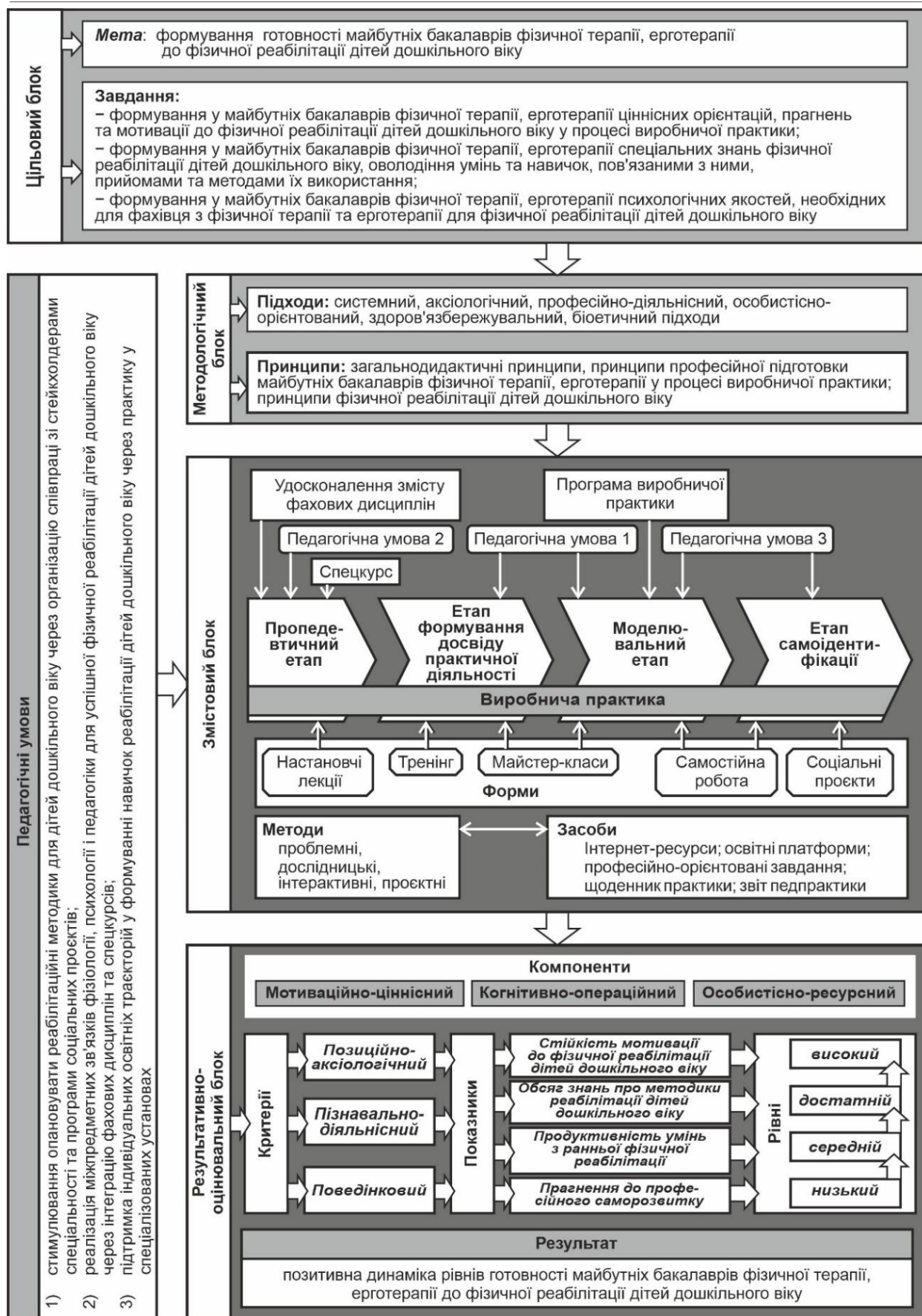

Рис. 1. Модель професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики

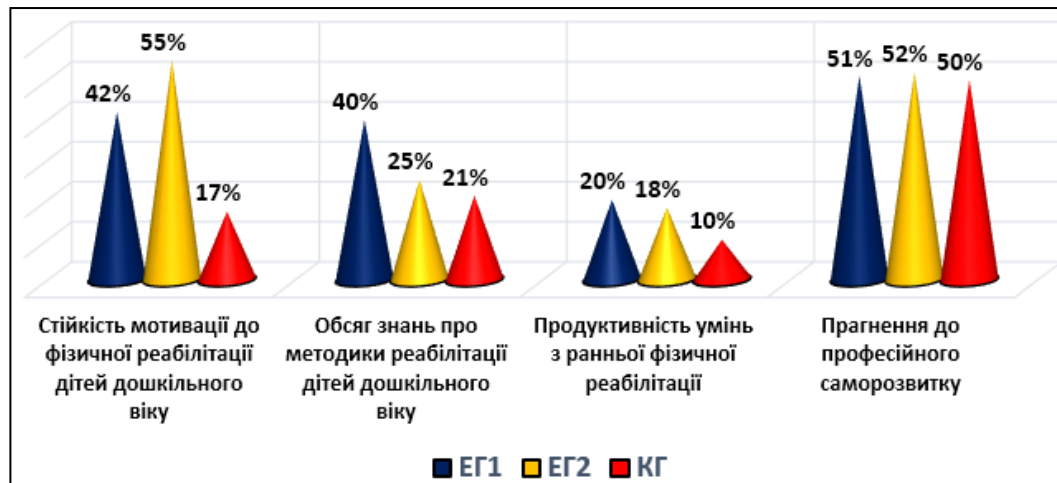

Рис. 2. Динаміка середніх у ЕГ1, ЕГ2, КГ за показниками

Проведене дослідження не висчерпує усіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики. Подальших наукових розвідок потребують питання, пов'язані з розробленням змісту фахової підготовки майбутніх магістрів до реабілітації дітей дошкільного віку, визначенням педагогічних умов такої підготовки на засадах інформальної освіти, в умовах дистанційного навчання, з використанням цифрових освітніх ресурсів або доповненої/віртуальної реальності.

Список використаних джерел

1. Кукса В.О. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2002. 18 с.
2. Кукса Н. В., Лянной Ю. О. Інноваційні освітні технології в системі професійної підготовки фізичних терапевтів, ерготерапевтів. Науковий часопис нпу імені М. П. Драгоманова випуск 3 к (110), 2019. с. 311-314.
3. Conti A.A. Western medical rehabilitation through time: a historical and epistemological review. Sci World J., 2014. P.432-506.
4. Dreeben O. Development of the physical therapy profession. Introduction to Physical Therapy for Physical Therapist Assistants. Sudbury, MA: Jones and Bartlett; 2007. P.3-22.
5. Бойчук Т., Голубєва М, Левандовський О. Концептуальні засади становлення і розвитку спеціальності «Фізична реабілітація» в Україні. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. Луцьк: Вид-во ЧНУ ім. Лесі Українки, 2008. Т. 3. С. 11-16.
6. Марченко О. К. Фізична реабілітація хворих із травмами й захворюваннями нервової системи: навч. посібник. К.: Олімпійська література, 2006. 196 с.
7. Levan Atanelov, MD, MS, Steven A. Stiens, MD, MS, and Mark A. Young, MD, MBA History of Physical Medicine and Rehabilitation and Its Ethical Dimensions History of Medicine, Jun 2015, p. 568-574
8. Origin of English word therapy. Edenics, 2015. URL: <http://edenics.net/english-word-origins.aspx?word=THERAPY> (дата звернення 29.11.2020).
9. United Nations Secretary-General Ban Ki-moon. Global Strategy for women's and children's health. - New York : United Nations, 2010 URL: http://www.un.org/sg/hf/Global_StrategyEN.pdf (дата звернення 29.11.2020).
10. White Book on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) in Europe. Chapter 9. Education and continuous professional development: shaping the future of PRM. European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance. European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine, 2018 April, #54(2). P. 279-86.
11. Середа Л.В. Розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії, ерготерапії у процесі професійної підготовки. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, Суми, 2020. 282 с.
12. Беспалова О. О. Формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії та ерготерапії до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ...канд пед. наук : [спец.] 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Сумський держ. пед. ун-т. Суми, 2019. 22 с.
13. Беспалова О., Лянной Ю., Бугаєнко Т., Лянна О., Литвиненко В. Конгнітивно-змістовий компонент у структурі готовності майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності Україна. Здоров'я нації. 2020. № 2 (59) ст. 82 – 89.
14. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільникпедагог : навч.-метод. посіб. для ВНЗ. К.: Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
15. Emotions: theory, research and experience. V. 2. Emotions in early development. / Ed. by R. Plutchik, H. Kellerman. N.Y., 1981.

References

1. Kuksa V.O. Profesiina pidhotovka fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii u vyshchykh navchalnykh zakladakh : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 2002. 18 s.
2. Kuksa N. V., Liannoi Yu. O. Innovatsiini osviti tekhnologii v systemi profesiinoi pidhotovky fizychnykh terapevtiv,erhoterapevtiv. Naukovyi chasopys npu imeni M. P. Drahomanova vypusk 3 k (110), 2019. s. 311-314.
3. Conti A.A. Western medical rehabilitation through time: a historical and epistemological review. Sci World J., 2014. P.432-506.
4. Dreeben O. Development of the physical therapy profession. Introduction to Physical Therapy for Physical Therapist Assistants. Sudbury, MA: Jones and Bartlett; 2007. P.3-22.
5. Boichuk T., Holubieva M, Levandovskyi O. Kontseptualni zasady stanovlennia i rozvytku spetsialnosti «Fizychna reabilitatsiia» v Ukraini. Fizychno vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi: zb. nauk. prats. Luts'k: Vyd-vo SNU im. Lesi Ukrainky, 2008. T. 3. S. 11–16.
6. Marchenko O. K. Fizychna reabilitatsiia khvorykh iz travmamy y zakhvoriuvanniamy nervovoi systemy: navch. posibnyk. K.: Olimpiiska literatura, 2006. 196 s.
7. Levan Atanelov, MD, MS, Steven A. Stiens, MD, MS, and Mark A. Young, MD, MBA History of Physical Medicine and Rehabilitation and Its Ethical Dimensions History of Medicine, Jun 2015, r. 568-574
8. Origin of English word therapy. Edenics, 2015. URL: <http://edenics.net/english-word-origins.aspx?word=THERAPY> (data zvernennia 29.11.2020).
9. United Nations Secretary-General Ban Ki-moon. Global Strategy for womens and childrens health. - New York : United Nations, 2010 URL: http://www.un.org/sg/hf/Global_StrategyEN.pdf (data zvernennia 29.11.2020).
10. White Book on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) in Europe. Chapter 9. Education and continuous professional development: shaping the future of PRM. European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance. European Journal of Physical and Rehabilitation Medicine, 2018 April, #54(2). P. 279-86.
11. Sereda L.V. Rozvytok samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z fizychnoi terapii, erhoterapii u protsesi profesiinoi pidhotovky. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk (doktora filosofii) za spetsialnistiu 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni A.S. Makarenka, Sumy, 2020. 282 s.
12. Bepalova O. O. Formuvannia hotovnosti maibutnikh bakalavriv z fizychnoi terapii ta erhoterapii do zastosuvannia fizkulturno-ozdorovchykh tekhnologii u profesiinii diialnosti : avtoref. dys. ...kand ped. nauk : [spets.] 13.00.04 "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" / Sumskyi derzh. ped. un-t. Sumy, 2019. 22 s.
13. Bepalova O., Liannoi Yu., Buhaienko T., Lianna O., Lytvynenko V. Konhityvno-zmistovyi komponent u strukturi hotovnosti maibutnikh bakalavriv fizychnoi terapii, erhoterapii do zastosuvannia fizkulturno-ozdorovchykh tekhnologii u profesiinii diialnosti Ukraina. Zdorovia natsii. 2020. № 2 (59) st. 82 – 89.
14. Lysenko N. V. Teoriia i praktyka ekolohichnoi osvity : doshkilnykpedahoh : navch.-metod. posib. dlia VNZ. K.: Vydavnychy Dim «Slovo», 2009. 400 s.
15. Emotions: theory, research and experience. V. 2. Emotions in early development. / Ed. by R. Plutchik, H. Kellerman. N.Y., 1981..

” Бобровицька С. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 19-25. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-003

Bobrovytska S. Profesiina pidhotovka maibutnix bakalavriv fizychnoi terapii, erhoterapii do fizychnoi rehabilitatsii ditei doshkilnoho viku u protsesi vyrobnychoi praktyky [Preparation of Future Primary School Teachers for the Use of Electronic Educational Resources in Professional Activities]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 19-25. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-003

УДК 378.018.43:004-057.875]:37.091.12.0.11.3-051:004

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-003

Світлана БОБРОВИЦЬКА

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ORCID: 0000-0021-0037-1584

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Дослідження присвячене проблемі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності. Обґрунтовано, що результатом такої підготовки виступає готовність майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності. Обґрунтовано, що формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності є комплексним процесом педагогічного впливу на особистість майбутнього фахівця, який ґрунтується на усвідомленні важливості використання ЕОР та передбачає результатом позитивну динаміку сформованості усіх компонентів готовності до використання ЕОР у професійній діяльності. Розроблено модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності, яка базується на чотирьох педагогічних умовах. Стимулювання потреби використовувати ЕОР в освітньому процесі початкової школи (перша педагогічна умова) реалізовувалося через активне залучення цих засобів у навчальну діяльність студентів, організацію самостійної роботи, проектну діяльність, постановку додаткових завдань педагогічної практики. Формування відповідних знань, умінь і навичок щодо використання ЕОР у професійній діяльності (друга педагогічна умова) відбувалося у процесі вивчення фахових дисциплін і педагогічної практики. Побудова у ЗВО інформаційно-освітнього середовища через включення ЕОР до різних дисциплін (третя педагогічна умова) досягалася за допомогою створення е-банку наукових і навчально-методичних матеріалів, пов'язаних із розробкою та застосуванням ЕОР у початковій школі. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до створення авторських ЕОР (четверта педагогічна умова) здійснювалася у процесі вивчення дисциплін «Методика навчання у початковій школі».

Ключові слова: майбутні учителі початкової школи; електронні освітні ресурси; професійна підготовка; готовність; готовність до використання ЕОР; модель.

Svitlana BOBROVYTSKA

Makarenko Sumy State Pedagogical University

ORCID: 0000-0021-0037-1584

PREPARATION OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR THE USE OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES

Abstract. In this work theoretically justified a model of training future primary school teachers for the use of electronic educational resources in professional activities, which is based on systemic, personality-oriented, activity-based, competence-based, technological approaches, provides for taking into account general didactic and specific principles (principles of multimedia, continuity, orientation to the use of electronic educational resources, communication learning with life, subjectivity, reflexivity, expediency, interdisciplinary integration, creating an electronic educational environment), improving the content of vocational training, forms, methods and means of teaching, as well as pedagogical conditions.

Stimulating the need to use electronic educational resources in the educational process of primary school (the first pedagogical condition) was realized through the active involvement of these tools in the educational activities of students, the organization of independent work, project activities, setting additional tasks of pedagogical practice. The formation of knowledge, skills and abilities to use electronic educational resources in professional activities (the second pedagogical condition) took place in the process of studying professional disciplines and pedagogical practice. The construction of information and educational environment through the inclusion of electronic educational resources in various disciplines (the third pedagogical condition) was achieved through the creation of e-bank scientific and educational materials related to the development and application of electronic educational resources in primary school, through modernization of professional disciplines. The preparation of future primary school teachers for the creation of author's electronic educational resources (fourth pedagogical condition) was carried out in the process of studying the disciplines "Methods of teaching in primary school" and "Informatics in primary school".

The effectiveness of the model of training future primary school teachers for the use of electronic educational resources in professional activity has been experimentally tested.

Key words: future primary school teachers; electronic educational resources; professional training; readiness; readiness to use electronic educational resources; model.

Постановка проблеми. Поширення інформаційних технологій і засобів, вимушене використання засобів інтернет для організації навчання в умовах карантину, потреба удосконалення методик навчання обумовлюють переосмислення професійної підготовки вчителя, який сьогодні

відповідно до соціальних запитів має бути підготовленим до використання технологічних засобів, у т.ч. електронних, з метою всебічного розвитку особистості учнів, їх адаптації до життя в інформаційному світі. Зазначене обумовлює важливість для вчителя здатності оперувати електронними освітніми ресурсами і сприймати їх як інструмент формування в учнів навичок, важливих упродовж життя та для професійної реалізації, й актуалізує потребу вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності.

Теоретичною основою дослідження слугують наукові праці, у яких визначено теоретичні та методологічні засади відкритої освіти, у т.ч. відкритих освітніх ресурсів та масових онлайн-курсів [1-11], змішаного навчання [12]; потреби формування ключових компетентностей [13]; підготовки вчителя [14]; обґрунтовано основні проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах розвитку інформаційного суспільства [15]; висвітлено теоретико-практичні засади ефективності використання інформаційних технологій та спеціалізованого програмного забезпечення в освітньому процесі [16]; схарактеризовано сутність електронних освітніх ресурсів та надано їхню класифікацію [17], застосування електронних освітніх ресурсів у навчанні школярів [18], особливості підготовки вчителів засобами електронних освітніх ресурсів [19], в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО [20]; уточнено окремі аспекти застосування різних, у т.ч. електронних засобів навчання [21].

Аналіз наукових праць засвідчив, що на рівень професійної діяльності вчителя, у т.ч. учителя початкової школи, істотно впливає його готовність до використання інформаційних технологій в процесі учіння. Науковці сходяться в єдиній думці, що з поступовим розвитком комп'ютерного забезпечення, поширенням портативних пристроїв, у яких передбачено можливість оперативного одержання інформації різних форматів, учителям необхідно максимально використати їхній потенціал для розвитку інтелектуальних і творчих можливостей учнів. Водночас аналіз педагогічних досліджень засвідчує безсистемність наукових розвідок щодо підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності.

Актуальність означеної проблеми зумовлена низкою наявних *суперечностей* між:

- вимогами суспільства до навчання учнів початкових класів з урахуванням рівня розвитку інформаційних технологій, засобів і ресурсів та реальним станом підготовки вчителів початкової освіти до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності;
- поширеністю електронних освітніх ресурсів в освітній галузі та недостатньою обґрунтованістю моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до їх використання у професійній діяльності;
- потребою підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності та відсутністю відповідного методичного супроводу такої підготовки.

Отже, актуальність проблеми, її соціально-педагогічне значення та недостатня теоретична й практична розробленість, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності.

Для досягнення мети дослідження застосовано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз монографій, дисертаційних досліджень, статей, матеріалів науково-практичних конференцій, психолого-педагогічної, методичної, спеціальної літератури з проблем професійної підготовки вчителів, впровадження інформаційних технологій, законодавчої та нормативної документації з питань вищої освіти та професійної підготовки, узагальнення й систематизація вітчизняного та зарубіжного досвіду використання електронних освітніх ресурсів у процесі підготовки і професійної діяльності вчителів початкової школи з метою визначення стану теоретичної розробленості проблеми; порівняння і зіставлення позицій науковців для з'ясування сутнісних характеристик категорій «готовність» і «підготовка», «ЕОР» і «електронний підручник», «мультимедійні засоби» і «педагогічні програмні засоби»; термінологічний і структурно-логічний аналіз для визначення поняттєво-категорійного апарату дослідження, тлумачення категорії «готовність до використання ЕОР», характеристики діагностичного апарату дослідження; моделювання для розробки моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності;

- *емпіричні*: педагогічне анкетування, опитування, бесіди з викладачами, учителями, студентами, спостереження за процесом і результатами професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з метою визначення стану практичної розробленості проблеми; педагогічний експеримент з

метою перевірки ефективності розробленої моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання електронних освітніх ресурсів у професійній діяльності;

– *методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу результатів педагогічного експерименту.*

Результати. На підставі аналізу науково-педагогічних джерел з проблем професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи встановлено, що така підготовка сьогодні обумовлена динамічними перетвореннями, які відбуваються в соціально-економічній, політичній сфері суспільства та у сфері освіти. Започатковані освітні реформи в Україні (Концепція «Нова українська школа» (2016 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Закони України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про повну загальну середню освіту» (2020р.)) узгоджуються з європейськими трендами підготовки вчителів використовувати інформаційні технології у професійній діяльності (M. Kathleen, G. Kiedrowicz, S. Koziej, I. Jaros, G. Molnar, W. Opracik та ін.) на етапі початкової школи.

Інформаційні технології в освіті асоціюють з доступом до мережі Інтернет та електронними засобами навчання, серед яких окрему нішу займають електронні освітні ресурси (ЕОР) як потенційно важливий інструмент роботи вчителя та поширений у світі засіб навчання. Водночас аналіз і систематизація результатів вітчизняних наукових досліджень свідчить про фрагментарність напрацювань щодо підготовки вчителя початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності.

Систематизація опрацьованої психолого-педагогічної та науково-методичної літератури та її узагальнення дозволили встановити, що під електронними освітніми ресурсами (ЕОР) дослідники розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали і засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації освітнього процесу.

До ЕОР відносимо електронні навчальні видання, у т.ч. електронні підручники, електронні засоби навчального призначення, комп'ютерні навчальні системи, педагогічні програмні засоби, електронні навчально-методичні матеріали.

Обґрунтовано, що серед можливих напрямів використання ЕОР у початковій школі наявні: наочний супровід розповіді вчителя; використання ЕОР як одного із пріоритетних джерел одержання інформації, дидактичного засобу розвитку індивідуальних якостей дитини (логіка, швидкість реакції, розвиток умінь і навичок лічби, написання електронних повідомлень, навички порівняння, зіставлення, оцінки, узагальнення, систематизації тощо), як самостійного освітнього ресурсу (разом із супровідними дидактичними матеріалами); використання ЕОР як електронного середовища навчання.

Узагальнення результатів теоретичних досліджень щодо формування готовності вчителя до певного виду діяльності, термінологічний та структурно-логічний аналіз категорій «готовність», «підготовка», «професійна готовність» у контексті підготовки вчителя початкової школи дали підстави трактувати готовність майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності як складне особистісне утворення, яке інтегрує ціннісні установки, мотиви до використання ЕОР у професійній діяльності, знання про ЕОР та напрями їх використання в освітньому процесі початкової школи, уміння добирати ЕОР та здійснювати відповідний методичний супровід уроків, прагнення до самовдосконалення щодо використання ЕОР та прогнозування ефективності їх використання з метою успішного виконання професійних завдань.

Обґрунтовано, що формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності є комплексним процесом педагогічного впливу на особистість майбутнього фахівця, який ґрунтується на усвідомленні важливості використання ЕОР та передбачає результатом позитивну динаміку сформованості усіх компонентів готовності до використання ЕОР у професійній діяльності.

На основі методу моделювання з урахуванням кваліфікаційних вимог до учителя початкової школи, професійного стандарту вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти, освітніх програм спеціальності «Початкова освіта» було розроблено модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності (рис. 1).

У педагогічному експерименті (2017-2019 рр.) було залучено 298 студентів, майбутніх учителів початкової школи: 152 особи у контрольній групі (КГ), 146 осіб – у експериментальній групі (ЕГ), а також 54 учителі початкових класів з досвідом роботи не менше 3-х років та 32 викладачі закладів вищої освіти. Навчання в ЕГ на відміну від КГ тривало з урахуванням визначених педагогічних умов та розробленого методичного забезпечення.

Теоретико-методологічний блок

Мета:

формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності

Підходи:

- системний
- особистісно-орієнтований
- діяльнісний
- компетентнісний
- технологічний

Принципи:

- загальних дидактичні: проблемності, активності і свідомості навчання; систематичності і послідовності навчання; науковості та доступності; наочності; формування алгоритмічних і евристичних прийомів розумової діяльності; систематичного розвитку основних видів мислення; принципи індивідуалізації і диференціації;
- специфічні: мультимедійності; неперервності; орієнтації на застосування ЕОР; зв'язку навчання з життя; суб'єктності; рефлексивності; міждисциплінарної інтеграції; доцільності; створення електронного освітнього середовища

Змістово-процесуальний блок

Педагогічні умови :

- 1) стимулювання потреби використовувати ЕОР в освітньому процесі початкової школи;
- 2) формування відповідних знань, умінь і навичок щодо використання ЕОР у професійній діяльності;
- 3) створення у ЗВО інформаційно-освітнього середовища через включення ЕОР до різних дисциплін;
- 4) заохочення майбутніх учителів початкової школи до створення авторських ЕОР у процесі педагогічної практики

Зміст:

- доповнення дисциплін «Педагогіка», «Дидактика», «Історія педагогіки», «Основи педагогічної майстерності», «Педагогічні технології у початковій школі», «Методика застосування комп'ютера техніки при викладанні предметів шкільного курсу», «Інноваційні технології навчання», «Методика навчання у початковій школі» інформаційними модулями про ЕОР
- спецкурси «ЕОР у роботі вчителя початкової школи» та «Використання логічних комп'ютерних ігор у професійній діяльності вчителя початкової школи»

Форми:

- проблемна лекція
- лекція-бінар
- лекція-візуалізація
- змішане навчання
- семінарські заняття
- практичні заняття
- лабораторні заняття
- педагогічна практика
- тренінги

Методи:

- позитивний приклад
- самостійна робота із використанням мультимедіа
- інтерактивні
- робота в групах і парах
- ігрові
- проєктні
- проблемні
- кейс-технології

Засоби:

- мультимедійні посібники
- відео-лекції
- комп'ютерні ігри
- навчальні фільми
- тестувальні програми
- презентації
- індивідуальні науково-дослідні завдання
- ЕОР

Оцінно-результативний блок

Компоненти:	Мотиваційний	Когнітивний	Методичний	Рефлексивний	
Критерії:	Особистісний	Знансвий	Творчо-діяльнісний	Поведінковий	
Показники:	Мотивація до використання ЕОР	Знання про ЕОР та шляхи їх використання у початковій школі	Уміння використовувати ЕОР	Самоаналіз Здатність до самонавчання	
Рівні:	Низький	→	Середній	→	Високий
Результат:	позитивна динаміка рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності				

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності

Стимулювання потреби використовувати ЕОР в освітньому процесі початкової школи (*перша педагогічна умова*) реалізовувалося через активне залучення цих засобів у навчальну діяльність студентів, організацію самостійної роботи, проєктну діяльність, постановку додаткових завдань педагогічної практики. Заняття організовувалися із застосуванням ЕОР, студентам пропонували для

обговорення педагогічні проблемні ситуації, які стосувалися упровадження ЕОР у освітній процес початкової школи. Дотримання цієї умови забезпечувало формування мотиваційного компоненту готовності майбутніх учителів через проведення проблемних лекцій і семінарів та набуття умінь використовувати ЕОР на заняттях з фахових дисциплін.

Формування відповідних знань, умінь і навичок щодо використання ЕОР у професійній діяльності (*друга педагогічна умова*) відбувалося у процесі вивчення фахових дисциплін і педагогічної практики. Особливу увагу приділяли формуванню вмінь обґрунтованого використання ЕОР у навчанні молодших школярів, урахуванню психофізіологічних вимог щодо сприйняття електронних навчальних матеріалів учнями, а також використанню комп'ютерних ігор з розвивальною метою. Так, було розроблено й запропоновано вибірковий курс «Використання логічних комп'ютерних ігор у професійній діяльності вчителя початкової школи», де розглянуто типологію комп'ютерних ігор (зокрема, комп'ютерні ігри на логіку, на математичні розрахунки, на складання слів, на уважність, на зіставлення тощо). Одним із результатів його вивчення було створення студентом збірки комп'ютерних ігор для початкової школи.

Побудова у ЗВО інформаційно-освітнього середовища через включення ЕОР до різних дисциплін (*третьа педагогічна умова*) досягалась за допомогою створення е-банку наукових і навчально-методичних матеріалів, пов'язаних із розробкою та застосуванням ЕОР у початковій школі, через модернізацію змісту фахових дисциплін (дисципліна «Основи педагогіки початкової освіти» доповнена модулем «Потенціал ЕОР у забезпеченні особистісно-орієнтованого навчання молодших школярів»; «Історія педагогіки» – «Ретроспектива залучення ІТ в початкову освіту»; «Основи педагогічної майстерності» – «Інформатична компетентність як складник педагогічної майстерності вчителя початкової школи»; «Педагогічні технології у початковій школі» – «Моделювання освітнього процесу з використанням ЕОР»), наданням студентам доступу до дистанційних курсів «ЕОР в роботі вчителя початкової школи», запровадженням змішаного навчання з використанням відео-лекцій, навчальних фільмів, програм комп'ютерного тестування тощо.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до створення авторських ЕОР (*четверта педагогічна умова*) здійснювалася у процесі вивчення дисциплін «Методика навчання у початковій школі» (додатковий модуль «Використання ЕОР в організації та проведенні занять з предмету в початковій школі»), а також «Інформатика у початковій школі», зміст якого також доповнено матеріалами, зорієнтованими на формування вмінь розробляти й використовувати електронні дидактичні матеріали. Відпрацювання таких умінь відбувалося під час лабораторних занять та тренінгів. Провідними методами навчання при цьому були робота в групах і парах та кейс-технології.

Результати експериментального навчання перевірялися визначеними у діагностичному інструментарії методиками на початку (констатувальний етап) та наприкінці (результативний етап) педагогічного експерименту (табл.1).

Таблиця 1

**Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи
до використання ЕОР у професійній діяльності, (%)**

<i>Критерій та показник</i>	<i>Рівні сформованості</i>	<i>КГ</i>	<i>ЕГ</i>
Особистісний критерій			
Мотивація до використання ЕОР	Низький	-15,7	-17,1
	Середній	9,8	-1,4
	Високий	5,9	18,5
Знаннєвий критерій			
Знання про ЕОР та шляхи їх використання у початковій школі	Низький	-30,9	-34,2
	Середній	11,2	5,5
	Високий	19,7	28,7
Творчо-діяльнісний критерій			
Уміння використовувати ЕОР	Низький	-28,3	-31,5
	Середній	4,6	4,1
	Високий	23,7	27,4
Поведінковий критерій			
Самоаналіз	Низький	-10,5	-17,2
	Середній	-8,6	-5,4
	Високий	19,1	22,6
Здатність до самонавчання	Низький	-19,8	-21,3
	Середній	-0,6	-5,4
	Високий	20,4	26,7

Позитивна динаміка спостерігається в обох групах, але в експериментальній групі більш інтенсивно. Статистичний аналіз результатів за критерієм Ст'юдента оцінки середніх підтвердив статистичну відмінність середніх балів у ЕГ (вищий) від КГ (нижчий) на рівні значущості 0,05.

За результатами педагогічного експерименту зросла кількість майбутніх учителів початкової школи, які мають стійке позитивне ставлення до ЕОР у системі власних ціннісних орієнтацій, високий рівень знань з ЕОР, впевнено і доцільно їх застосовували у практичній діяльності, характеризуються навичками прогнозування та передбачення результатів використання ЕОР у початковій школі, самооцінки та аналізу професійної роботи. Студенти уміли критично оцінити освітній ресурс у контексті обраних форм і методів навчання, усвідомлювали потребу постійного аналізу ЕОР та технологій їх використання, не боялися експериментувати із залученням ЕОР та охоче обговорювали власні успіхи й помилки з метою осмислення педагогічних інновацій.

Отже, аналіз результатів проведеного експерименту засвідчив успішність реалізації авторської моделі підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у професійній діяльності.

Висновки. Проведений педагогічний експеримент дає підстави рекомендувати закладам освіти в підготовці майбутніх учителів початкової школи:

- цілеспрямовано формувати відповідні знання, уміння і навички щодо використання ЕОР у професійній діяльності (друга педагогічна умова);
- заохочувати майбутніх учителів початкової школи до створення авторських ЕОР (мультимедійний супровід нової теми, створення відео на підтримку вивчення теми, розробка дидактичних, у т.ч. тестових електронних матеріалів, розробка навчальних плакатів, схем, узагальнюючих таблиць, карт тощо);

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми і потребує подальших наукових розвідок за такими напрямками: підготовка майбутніх учителів початкової школи до організації самостійної роботи молодших школярів з використанням ЕОР; підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання ЕОР у системі післядипломної освіти; розвиток у майбутніх учителів початкової школи умінь використовувати ЕОР у процесі вивчення інформатичних дисциплін, в умовах неформальної та інформальної освіти.

Список використаних джерел

1. The Best MOOC Platforms. URL: <https://www.reviews.com/mooc-platforms/>.
2. Free courses – OpenLearn – Open University. URL: <https://www.open.edu/openlearn/free-courses>.
3. D. Shah, "By the numbers: MOOCs in 2018". URL: <https://www.class-central.com/report/mooc-stats-2018/>.
4. Zhang J., Szegat H., Perris K., Zhou Chenchun. More than access: MOOCs and changes in Chinese higher education. Learning, Media and Technology, 2019. 44(2), pp. 108-123
5. MIT OpenCourseWare | Free Online Course Materials. URL: <https://ocw.mit.edu/>.
6. National Open University "Intuit". URL: <https://www.intuit.ru/>.
7. Online Courses - Anytime, Anywhere | Udemy. URL: <https://www.udemy.com/>.
8. Open Learning Initiative – OLI. URL: <https://oli.cmu.edu/>.
9. Open University of Maidan. Civic Education in Ukraine. URL: <https://vum.org.ua/>.
10. Prometheus – mass free online courses. URL: <https://prometheus.org.ua>.
11. University of the People Accredited Online American University | University of the People. URL: <https://www.uopeople.edu/>.
12. Kathleen M. Frankle Blended Learning: The Key to Successful Web-Based Training and Education. URL: <http://goo.gl/hWbR7z>
13. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Cooperation. Key competencies for Europe CDCC, 1997. 67 p.
14. Семеніхіна О.В. Теорія і практика формування професійної готовності майбутніх учителів математики до використання засобів комп'ютерної візуалізації математичних знань : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.04. Суми, 2017. 490 с.
15. Акімова О. М. Педагогічні умови організації позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів початкової школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / МОН України, Укр. інженер.-пед. акад. Харків, 2013. 20 с.
16. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем. Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць. Інститут засобів навчання АПН України. Київ : Атіка, 2005. С. 5 - 15.
17. Биков В. Ю., Лапінський В. В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2012. № 2. С. 3-6.
18. Власій О. О., Дудка О. М., Кібірева Л. М. Особливості розробки програмного забезпечення для початкової та середньої школи. Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. 2015. Вип. 19, С. 182-188.
19. Удовиченко О., Юрченко А. З досвіду створення електронного підручника як засобу підтримки навчального процесу // Фізико-математична освіта. Науковий журнал. – Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2014. – № 1 (2). – С. 27-32.

20. Бахмат Н. В. Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки вчителів початкової школи в умовах інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2017. 510 с.
21. Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вінниця, 2008. 526 с.

References

1. The Best MOOC Platforms. URL: <https://www.reviews.com/mooc-platforms/>.
2. Free courses – OpenLearn – Open University. URL: <https://www.open.edu/openlearn/free-courses>.
3. D. Shah, "By the numbers: MOOCs in 2018". URL: <https://www.class-central.com/report/mooc-stats-2018/>.
4. Zhang J., Sziegat H., Perris K., Zhou Chencheng. More than access: MOOCs and changes in Chinese higher education. Learning, Media and Technology, 2019. 44(2), pp. 108-123
5. MIT OpenCourseWare | Free Online Course Materials. URL: <https://ocw.mit.edu/>.
6. National Open University "Intuit". URL: <https://www.intuit.ru/>.
7. Online Courses - Anytime, Anywhere | Udemy. URL: <https://www.udemy.com/>.
8. Open Learning Initiative – OLI. URL: <https://oli.cmu.edu/>.
9. Open University of Maidan. Civic Education in Ukraine. URL: <https://vum.org.ua/>.
10. Prometheus – mass free online courses. URL: <https://prometheus.org.ua>.
11. University of the People Accredited Online American University | University of the People. URL: <https://www.uopeople.edu/>.
12. Kathleen M. Frankle Blended Learning: The Key to Successful Web-Based Training and Education. URL: <http://goo.gl/hWbR7z>
13. Hutmasher W. Key somretensies for Eurore. Rerort of the Sym-rosium Berne, Switzezland 27-30 Marsh, 1996. Sounsil for Sultural Sooreration. Key somretensies for Eurore SDSS, 1997. 67 r.
14. .Semenikhina O.V. Teoriia i praktyka formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh uchyteliv matematyky do vykorystannia zasobiv kompiuternoi vizualizatsii matematychnykh znan : dyss. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04. Sumy, 2017. 490 s.
15. Akimova O. M. Pedahohichni umovy orhanizatsii pozaaudytornoї samostiinoї roboty maibutnikh uchyteliv pochatkovoi shkoly: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04 «Teoriia i metodyka prof. osvity» / MON Ukrainy, Ukr. inzhener.-ped. akad. Kharkiv, 2013. 20 s.
16. Bykov V. Yu. Teoretyko-metodolohichni zasady modeliuvannia navchalnoho seredovyscha suchasnykh pedahohichnykh system. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia: zb. nauk. prats. Instytut zasobiv navchannia APN Ukrainy. Kyiv : Atika, 2005. S. 5 - 15.
17. Bykov V. Yu., Lapinskyi V. V. Metodolohichni ta metodychni osnovy stvorennia i vykorystovuvannia elektronnykh zasobiv navchalnoho pryznachennia. Kompiuter u shkoli ta simi. 2012. № 2. S. 3-6.
18. Vlasii O. O., Dudka O. M., Kibirieva L. M. Osoblyvosti rozrobky prohramnoho zabezpechennia dlia pochatkovoi ta serednoi shkoly. Kompiuterno-intehrovani tekhnolohii: osvita, nauka, vyrobnytstvo. 2015. Vyp. 19, S. 182–188.
19. Udovychenko O., Yurchenko A. Z dosvidu stvorennia elektronnoho pidruchnyka yak zasobu pidtrymky navchalnoho protsesu // Fizyko-matematychna osvita. Naukovyi zhurnal. – Sumy : SumDPU im. A.S.Makarenka, 2014. – № 1 (2). – S. 27-32.
20. Bakhmat N. V. Teoretychni i metodychni zasady pedahohichnoi pidhotovky vchyteliv pochatkovoi shkoly v umovakh informatsiino-osvitnoho seredovyscha vyshchoho navchalnoho zakladu: dys. ... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova, Kyiv, 2017. 510 s.
21. Kolomiiets A. M. Teoretychni ta metodychni osnovy formuvannia informatsiinoi kultury maibutnoho vchytelia pochatkovoi shkoly : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 / Vinnytsia, 2008. 526 s.

” Завгородній Д. Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 26-32. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-004

Zavhorodnii D. Formuvannya doslidnytskoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv viiskovo-morskykh syl u protsesi yikh fakhovoi pidhotovky [Formation of Research Competence of Future Navy Officers in the Course of Their Professional Training]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 26-32. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-004

УДК 378.147:355.353.082]:[001.891:005.336.2]

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-004

Денис ЗАВГОРОДНІЙ

Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»

ORCID: 0000-0001-7187-2680

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВІЙСЬКОВО-МОРСЬКИХ СИЛ У ПРОЦЕСІ ЇХ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті запропоновано розв'язання наукової проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил. Доведено, що формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил – це спеціально організований, компетентнісно орієнтований освітній процес, результатом якого є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил. Розроблено й експериментально перевірено відповідну модель, яка ґрунтується на системному, компетентнісному, діяльнісному, проектному, синергетичному та особистісно-розвивальному підходах і загальнодидактичних та специфічних принципах (принцип професійної спрямованості; принцип самоорганізації; принцип суб'єктності), охоплює удосконалення змісту (навчальні дисципліни, курс «Основи дослідницької діяльності»), найбільш раціональні методи (пошуковий, кейс-метод, тренінги, диспути) і форми (індивідуальні та індивідуально-групові) навчання, передбачає провідним засобом дослідницькі завдання різних типів (на доведення; недовизначені і перевизначені; зворотні; на складання структурно-логічних схем; оцінно-аналітичні; проектно-технологічні) і коротко описує діагностичний інструментарій для визначення рівнів (елементарний, достатній, високий) сформованості дослідницької компетентності. Зіставлено стан сформованості дослідницької компетентності в експериментальній і контрольній групах, проведено кількісну (використано статистичний критерій χ^2 Пірсона) і якісну оцінку результатів. Статистичний аналіз на рівні значущості 0,05 підтвердив статистично різну динаміку рівнів сформованості дослідницької компетентності за обраними показниками для ЕГ і КГ.

Ключові слова: дослідницька компетентність; дослідницька діяльність; формування дослідницької компетентності; майбутні офіцери військово-морських сил; модель формування дослідницької компетентності; професійна підготовка.

Denys ZAVHORODNII

Institute of Naval Forces, National University «Odessa Maritime Academy»

ORCID: 0000-0001-7187-2680

FORMATION OF RESEARCH COMPETENCE OF FUTURE NAVY OFFICERS IN THE COURSE OF THEIR PROFESSIONAL TRAINING

Abstract. The model of formation of research competence of future Navy officers is presented in unity of purpose, methodological, technological, diagnostic blocks, pedagogical conditions and result. The formation of the research competence of future officers involved the gradual realization of tasks at the initial, preparatory and conditionally professional stages. The technological block of the model on the basis of taking into account the peculiarities of the research activities of future Navy officers, and the formation of cadets of executive and research capabilities consistently reflects the content (academic disciplines, special course), forms (lecture, seminar-discussion), practice, circle, individual consultation), methods that shape the scientific outlook of future officers and exchange information (conversation, debate); methods that organize the research activities of future officers and stimulate its motives (search, research (experience, observation, research), game, project, case-method); a method that helps future officers reflect on their research activities (individual conversation) and tools (research assignments, educational resources, feedback tools). The diagnostic unit describes the criteria, indicators and levels of research competence of future Navy officers.

Based on the comparison of the obtained results, their quantitative statistical and qualitative analysis, it was revealed that the implementation of the model of formation of research competence of future Navy officers in the process of professional training led to significant statistically significant changes in the levels of its development in the cadets of the experimental group.

The generalization of the obtained results confirmed the achievement of the goal of the dissertation research, the fulfillment of its tasks and the reliability of the experimental results at the significance level of 0.05.

Keywords: research competence; research activities; formation of research competence; future Navy officers; model of formation of research competence; professional training.

Постановка проблеми. Важливість безпеки і непорушності державних кордонів України як на суші, так і на морі, орієнтація України на європейські стандарти, реформи політичного, економічного й соціального життя зумовили гостру потребу в модернізації професійної підготовки фахівців військово-морської галузі.

Особливі умови професійної діяльності офіцерів військово-морських сил (обмеженість простору, спілкування, доступу до інформаційних ресурсів і засобів тощо), функціональні обов'язки

(зокрема, розробляти і організовувати проведення заходів з метою подальшого підвищення бойової та мобілізаційної готовності підпорядкованої служби; організовувати та керувати військово-науковою, раціоналізаторською та винахідницькою роботою у підпорядкованих службах і підрозділах тощо) обумовлюють важливість формування в них дослідницької компетентності у процесі фахової підготовки в закладах вищої військової освіти.

Актуальність проблеми професійної підготовки фахівців, у тому числі військового напрямку підтверджується Стратегією національної безпеки України (2015 р.) та Воєнною доктриною України (2015 р.), на основі яких розроблено нові концептуальні засади функціонування сектору безпеки і оборони України й запроваджено нову Концепцію підготовки Збройних Сил України (2016 р.).

Положення законодавчо-нормативних документів визначають особливості військової підготовки та професійні характеристики військових, серед яких важливе місце відведено здатності майбутніх офіцерів орієнтуватися в потоці швидкозмінюваних даних, умінням порівнювати, аналізувати, прогнозувати, узагальнювати дані, за аналізом ситуації знаходити найкращі варіанти рішень.

Теоретичним підґрунтям для вирішення означеної проблеми слугують праці, в яких обґрунтовано положення сучасної філософії і методології професійної освіти [1-2]; підходи щодо підвищення ефективності професійної підготовки офіцерів у закладах вищої освіти [3-4]; компетентнісні підходи до професійної підготовки фахівця [5-11]; особливості підготовки військових офіцерів використовувати інформаційні технології у майбутній професійній діяльності [12].

На особливу увагу заслуговують результати наукових розвідок щодо: особливостей підготовки фахівців для Чорноморського флоту [13-14], формування компетентностей майбутніх морських офіцерів [15-16], діяльності закладів освіти морського профілю [17-18]. Водночас у вітчизняній педагогіці відсутні комплексні дослідження проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Теоретичний аналіз наявних наукових праць та вивчення практичного досвіду дозволили виокремити суперечності:

- між запитом суспільства на майбутніх офіцерів військово-морських сил, які здатні вирішувати професійні завдання дослідницького характеру, та недостатньою зорієнтованістю фахової підготовки майбутніх офіцерів військово-морських сил на формування в них дослідницької компетентності;
- між запитом військово-морської галузі на офіцерів зі сформованою дослідницькою компетентністю та відсутністю ефективних моделей формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки, відсутністю відповідного навчально-методичного забезпечення.

Актуальність проблеми, її практична значущість та недостатня теоретико-методична розробленість зумовили вибір теми дослідження «Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Для реалізації мети було використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні* – узагальнення і систематизація для зіставлення різних підходів науковців для виявлення стану розробленості проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки; термінологічний аналіз для уточнення тезаурусу дослідження; структурно-логічний аналіз для уточнення сутності і структури дослідницької компетентності; структурний аналіз та зіставлення для визначення критеріїв, показників і характеристики рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил; метод системного аналізу, дедукція, індукція та конкретизація для визначення педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки; моделювання для розроблення моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки;
- *емпіричні* – спостереження, тестування, анкетування, інтерв'ювання, самооцінювання, вивчення документації для визначення стану сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил; педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) для з'ясування динаміки рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки;
- *статистичні* – критерій χ^2 Пірсона для обробки результатів педагогічного експерименту з метою їх кількісного та якісного аналізу.

Результати. Узагальнення й систематизація наукових джерел дали змогу встановити, що потреби морської галузі, стрімкий розвиток транспортної індустрії, швидке оновлення інформації в кожній галузі знань ставлять перед професійною освітою завдання щодо підготовки офіцерів військово-морських сил, які спроможні самостійно, критично мислити, прогнозувати чи попереджувати проблеми, що виникають у реальних, іноді у непередбачених та небезпечних ситуаціях, знаходити ефективні шляхи їх вирішення завдяки сформованим умінням оцінювати, порівнювати, аналізувати, узагальнювати, прогнозувати.

Аналіз праць науковців, вивчення практичного досвіду дали змогу з'ясувати, що професійна діяльність майбутніх військово-морських офіцерів через постійний розвиток інформаційних засобів, появу нових технологій, які використовуються в умовах військових дій та під час військових навчань, актуалізує такі якості, як усвідомлення важливості постійного самовдосконалення і здатність здійснювати дослідницьку діяльність.

Метод системного аналізу дозволив трактувати *дослідницьку діяльність* загалом як специфічний вид людської діяльності, спрямований на задоволення пізнавальних потреб і отримання якісно нового знання завдяки навичкам мислення високого рівня. Аналіз навчальних планів підготовки фахівців у галузі «25 Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону», за якими навчаються майбутні офіцери військово-морських сил, засвідчив наявність дисциплін, що сприяють формуванню умінь досліджувати. Водночас аналіз результатів навчання, здійснений під час констатувального етапу педагогічного експерименту, засвідчив низький рівень знань більшості курсантів, майбутніх офіцерів військово-морських сил, про дослідницьку діяльність, умінь її організовувати. Також констатовано відсутність ефективних засад вирішення проблеми формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил в умовах закладів вищої освіти України.

Проведений аналіз наукових джерел дозволив визначити *дослідницьку компетентність майбутніх офіцерів військово-морських сил* як інтегральну якісну характеристику особистості, що поєднує ціннісні установки на дослідницьку діяльність, професійні знання (у тому числі військові, математичні та інформатичні) та дослідницькі уміння (усвідомлювати, аналізувати, узагальнювати й критично оцінювати інформацію для постановки й вирішення професійних завдань; аналізувати підходи, методи, прийоми вирішення завдань з метою вибору найбільш прийняттого за даних умов; збирати, зіставляти, оцінювати дані для подальшого їх аналізу та прогнозування наслідків; моделювати, систематизувати, узагальнювати, модифікувати, спрощувати, класифікувати дані за різними ознаками), які забезпечують здатність до дослідницької діяльності у військово-морській галузі та рефлексії щодо неї.

Доведено, що *формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил* – це спеціально організований, компетентнісно орієнтований освітній процес, результатом якого є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил.

Структурно-логічний аналіз ключових понять дослідження та моделювання дали підстави ідеалізувати процес формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у вигляді структурно-логічної схеми (моделі), яка на рисунку 1 подана у єдності мети, методологічного, процесуально-змістового, діагностичного блоків та результату.

Експериментальне дослідження відбувалося у декілька етапів.

На першому етапі (2015-2017 р.) за результатами проведеного аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових праць, нормативно-методичної документації, дисертаційних досліджень здійснено прогнозування очікуваних результатів дослідження, розроблено загальний план, програму і методику проведення експерименту. На цьому етапі аналіз наукових розвідок щодо феномену дослідницької компетентності підтвердив наявність окремих результатів у дослідженнях різного профілю (педагогічного, психологічного, методичного) – вони були враховані при плануванні педагогічного експерименту та розробленні методик вимірювання показників сформованості дослідницької компетентності.

Другий, констатувальний, етап (2018 р.) передбачав визначення експериментальних баз для проведення експерименту, відбір контрольних (КГ, 128 осіб) та експериментальних (ЕГ, 124 особи) груп, аналіз їх однорідності. У цей період проведено початкову діагностику рівнів сформованості дослідницької компетентності. На цьому етапі здійснено аналіз планів і робочих програм навчальних дисциплін, індивідуальних характеристик курсантів у контексті сформованості в них дослідницьких якостей, теоретично обґрунтовано модель формування дослідницької компетентності. На основі аналізу навчальних планів і робочих програм дисциплін підготовки фахівців у галузі 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону» виявлено недостатню увагу до формування дослідницьких умінь; відсутність завдань, що спрямовані на послідовне ускладнення дослідницьких дій. Не виокремлено рекомендації для розвитку індивідуальних навичок мислення високого рівня (аналіз, узагальнення, систематизація тощо); наявні дослідницькі завдання представлено безсистемно

і переважно репродуктивного типу; відсутнє належне методичне забезпечення та не визначені засоби формування дослідницьких здібностей. Зроблено висновок про відсутність у межах професійної підготовки військово-морських офіцерів стратегії цілеспрямованого формування дослідницької компетентності.

На третьому, формувальному, етапі (2018-2019 рр.) впроваджено модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки. За результатами анкетування виявлено ставлення курсантів до дослідницької діяльності, проведено діагностику рівнів сформованості дослідницької компетентності в експериментальних та контрольних групах.

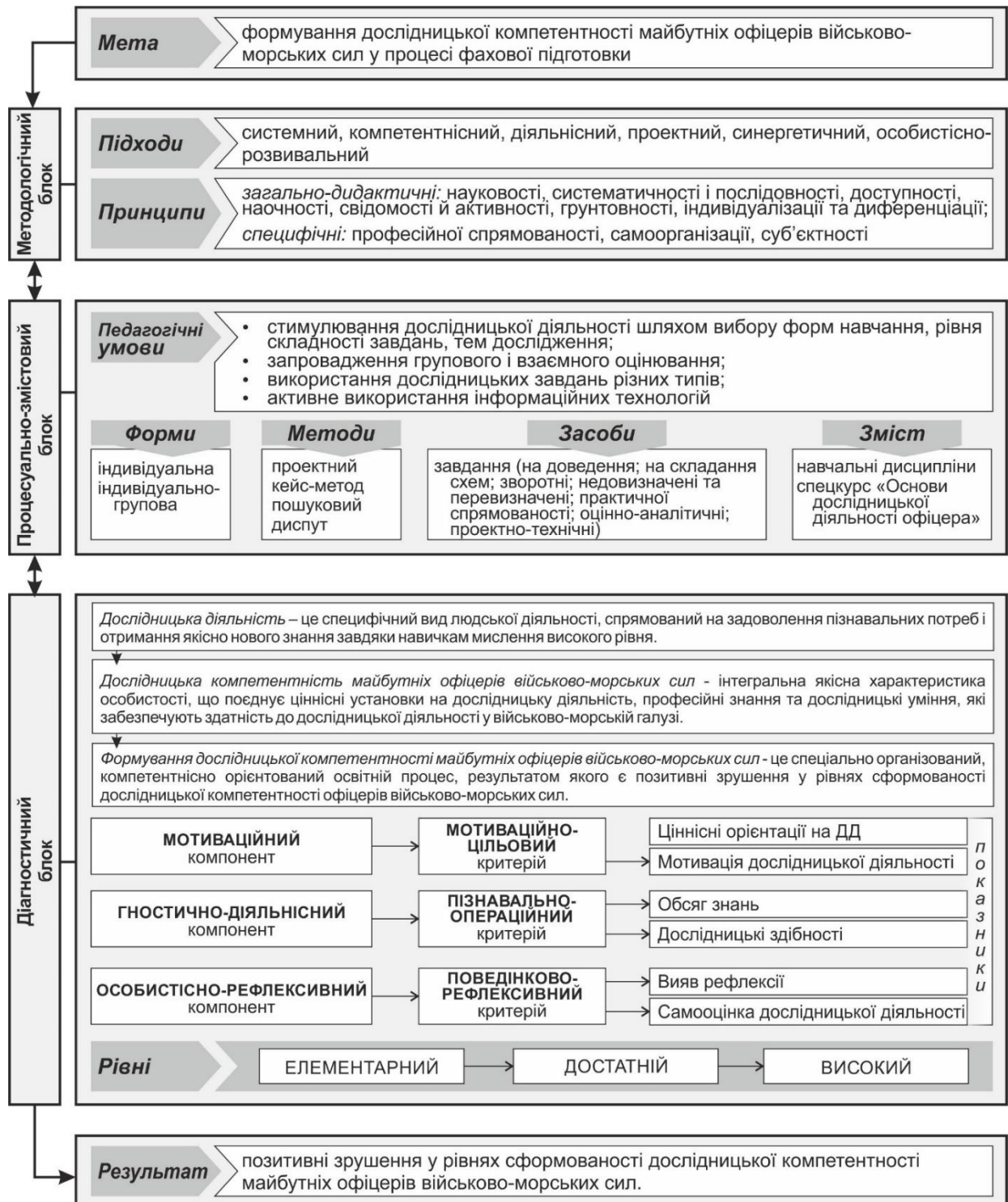

Рис. 1. Модель формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі фахової підготовки

Четвертий, узагальнювальний, етап (2019 р.) проводився з метою систематизації результатів педагогічного експерименту. На цьому етапі порівнювався стан сформованості дослідницької компетентності в експериментальній і контрольній групах, проведено кількісну (використано статистичний критерій χ^2 Пірсона) і якісну оцінку результатів, сформульовано висновки.

Зміни в рівнях сформованості дослідницької компетентності, які діагностували у курсантів, представлені у таблиці (табл. 1). Дані засвідчують наявність позитивних зрушень: після проведення формуального експерименту значно зросла частина курсантів з високим та достатнім рівнем сформованості дослідницької компетентності. Аналіз результатів дає підстави стверджувати, що зміна рівнів сформованості дослідницької компетентності майбутніх офіцерів відбувається в результаті зменшення кількості курсантів з елементарним рівнем і збільшення кількості курсантів з достатнім та високим рівнем сформованості дослідницької компетентності.

Таблиця 1

**Динаміка рівнів сформованості дослідницької компетентності
майбутніх офіцерів військово-морських сил за показниками**

Показник	Рівні	Групи	
		ЕГ	КГ
		приріст, %	приріст, %
Мотиваційно-вольовий критерій			
Ціннісні орієнтації на дослідницьку діяльність	елементарний	-46,80%	-19,40%
	достатній	25,00%	14,80%
	високий	21,80%	4,60%
Мотивація дослідницької діяльності	елементарний	-38,70%	-5,40%
	достатній	16,20%	1,60%
	високий	22,50%	3,80%
Пізнавально-операційний критерій			
Обсяг знань	елементарний	-52,10%	-36,00%
	достатній	33,50%	22,80%
	високий	18,60%	13,20%
Дослідницькі здібності	елементарний	-55,60%	-32,80%
	достатній	34,60%	23,40%
	високий	21,00%	9,40%
Поведінково-рефлексивний критерій			
Вияв рефлексії	елементарний	-39,70%	-6,20%
	достатній	30,70%	5,40%
	високий	9,00%	1,60%
Самооцінка дослідницької діяльності	елементарний	-10,40%	0,00%
	достатній	-3,40%	-3,10%
	високий	12,80%	3,10%

Статистично вищою є динаміка в експериментальній групі. Так, після проведення формуального експерименту у майбутніх офіцерів військово-морських сил ЕГ зріс інтерес до військової справи. Курсанти ЕГ у порівнянні зі студентами КГ після експериментального навчання були більш мотивовані до виконання дослідницької діяльності, відчували потребу у виконанні складних проблемних завдань і наполегливість у їх вирішенні (мотиваційний компонент).

У майбутніх офіцерів військово-морських сил ЕГ добре розвинулися вміння самостійно й ефективно знаходити потрібну інформацію, аналізувати її, застосовувати на практиці, зокрема в новій ситуації. Курсанти ЕГ більшою мірою орієнтувалися у фундаментальних поняттях, вільно оперували основними фактами у дослідництві. Курсанти ЕГ більшою мірою володіли основними прийомами і методами дослідження, намагалися вдосконалити дослідницький інструментарій, охоче дискутували і виявляли ініціативу, прослідковувалася схильність до генерування ідей, спроможність об'єктивно оцінити свою працю, позитивно поставитись до зауважень.

Статистичний аналіз результатів на рівні значущості 0,05 підтвердив статистично різну динаміку рівнів сформованості дослідницької компетентності за обраними показниками для ЕГ і КГ, що підтверджує ефективність упровадження в освітній процес моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки.

Висновки. Узагальнення результатів здійсненого дослідження дає підстави сформулювати такі висновки.

У відповідь на виклики, що стоять перед Україною вздовж її морських кордонів, галузь професійної освіти має забезпечувати випереджувальну підготовку фахівців військово-морських сил, які здатні діяти в стандартних і нестандартних умовах, індивідуально і в межах команди, прогнозувати розвиток подій, знаходити асиметричні відповіді й нетривіальні підходи до вирішення військових завдань. Це серед іншого потребує наявності у них знань та вмінь, що формуються в умовах провадження дослідницької діяльності, яка є основою їх професійного становлення та формування у них дослідницької компетентності.

Формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил – це спеціально організований, компетентнісно орієнтований освітній процес, результатом якого є позитивні зрушення у рівнях сформованості дослідницької компетентності офіцерів військово-морських сил.

Збільшення кількості курсантів з високим рівнем досліджуваної якості підтверджує ефективність упровадження в освітній процес теоретично обґрунтованої моделі формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів військово-морських сил у процесі їх фахової підготовки, що підтверджується статистичним аналізом результатів педагогічного експерименту на рівні значущості 0,05.

Проведення дослідження не вичерпує всіх аспектів формування дослідницької компетентності майбутніх офіцерів. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів інших родів військ, розвиток дослідницької компетентності майбутніх офіцерів у процесі практичної підготовки, з використанням технологій віртуальної і доповненої реальності тощо.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В. П. Освіта в пошуках нових стратегій мислення. *Вища освіта України*. 2003. № 2. С.5-6.
2. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union. 2008. URL: <http://www.valew.eu/home/24?task=view>. (дата звернення 18.01.2020).
3. Нецадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2003. 852 с.
4. Діденко О. В. Формування професійної творчості в майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України. Хмельницький : Вид-во Нац. академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2009. 407 с.
5. Хуторский А. В. Компетенции в образовании : опыт проектирования. Сборник научных трудов. Москва : Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. 327 с.
6. Nutmacher W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, Switzerland, 27-30 March, 1996.
7. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest / J. Spector, Michael – de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. New York, 2001. 123 p.
8. Spector J. Competencies for Online Teaching. NY : ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse, 1996.
9. Short E. The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education. *Journal of Teacher Education*, 1995. № 2. Pp. 22-24.
10. Lozano J. F., Boni A., Peris J. & Hueso A. Competencies in Higher Education: A Critical Analysis from the Capabilities Approach. *Journal of Philosophy of Education*. 2012. № 46. P. 132-147.
11. Rychen D. S. L., Salganik H. Definition and Selection of Competencies (DESECO): Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper – Neuchatel, Switzerland : Swiss Federal Statistical Office, 2002. 27 p.
12. Кравченко Ю.В., Микусь С.А. Метод поетапного зменшення потужності бази матроїда в задачах побудови топології системи зв'язку і автоматизації управління військами. *Системи озброєння і військова техніка*. 2013. № 4.
13. Кулакова М. В. Формування готовності до професійної діяльності в майбутніх фахівців у вищих морських навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2006. 225 с.
14. Барсук С. Л. Педагогічні умови формування іншомовного професійного мовлення майбутніх судноводіїв на засадах комунікативно-когнітивного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсон, 2016. 258 с.
15. Мороз Н. В. Формування соціокультурної компетенції як складової професійної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2007. 234 с.
16. Noble A., Vangehuchten L., Parys W. V. Intercultural Competence and Effective Communication at Sea: an Invitation to Celebrate Diversity on Board. Proceedings IMEC-23. Constanta: Editura NAUTICA, 2011. P. 131–149.
17. Horck J. An analysis of decision – making processes in multicultural maritime scenarios. *Maritime Policy and Management*. 2004. Vol. 31, No. 1. P. 15–29.
18. Samuel P. Huntington. *Hie Soldier and State*. Cambridge : The Harvard University Press, 1957. 321 p.

References

1. Andrushchenko V. P. Osvita v poshukakh novykh stratehii myslennia. Vyscha osvita Ukrainy. 2003. № 2. S.5-6.
2. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning. Official Journal of the European Union. 2008. URL: <http://www.valew.eu/home/24?task=view>. (data zvernennia 18.01.2020).
3. Neshchadym M. I. Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. Kyiv : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskyi universytet», 2003. 852 s.
4. Didenko O. V. Formuvannia profesiinoi tvorchosti v maibutnikh ofitseriv Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Khmelnytskyi : Vyd-vo Nats. akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy im. B. Khmelnytskoho, 2009. 407 s.
5. Khutorskyi A. V. Kompetentsy v obrazovanny : opyt proektyrovanyia. Sbornyk nauchnykh trudov. Moskva : Nauchno-vnedrencheskoe predpriiatye «YNЭK», 2007. 327 s.
6. Hutmacher W. Key competencies for Europe. Report of the Symposium Berne, Switzezland, 27-30 March, 1996.
7. Competencies for Online Teaching. ERIC Digest / J. Spector, Michael – de la Teja, Ileana. ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse NY. New York, 2001. 123 p.
8. Spector J. Competencies for Online Teaching. NY : ERIC Clearinghouse on Information and Technology Syracuse, 1996.
9. Short E. The Concept of Competence: Its Use and Misuse in Education. Journal of Teacher Education, 1995. № 2. Pp. 22-24.
10. Lozano J. F., Boni A., Peris J. & Hueso A. Competencies in Higher Education: A Critical Analysis from the Capabilities Approach. Journal of Philosophy of Education. 2012. № 46. R. 132-147.
11. Rychen D. S. L., Salganik H. Definition and Selection of Competencies (DESECO): Theoretical and Conceptual Foundations. Strategy paper – Neuchatel, Switzerland : Swiss Federal Statistical Office, 2002. 27 p.
12. Kravchenko Yu.V., Mykus S.A. Metod poetapnoho zmenshennia potuzhnosti bazy matroida v zadachakh pobudovy topolohii systemy zviazku i avtomatyzatsii upravlinnia viiskamy. Systemy ozbroiennia i viiskova tekhnika. 2013. № 4.
13. Kulakova M. V. Formuvannia hotovnosti do profesiinoi diialnosti v maibutnikh fakhivtsiv u vyshchykh morskyykh navchalnykh zakladakh : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Odesa, 2006. 225 s.
14. Barsuk S. L. Pedahohichni umovy formuvannia inshomovnoho profesiinoho movlennia maibutnikh sudnovodiiv na zasadakh komunikatyvno-kohnityvnoho pidkhodu : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Kherson, 2016. 258 s.
15. Moroz N. V. Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii yak skladovoi profesiinoi pidhotovky kursantiv vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladiv : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Khmelnytskyi, 2007. 234 s.
16. Noble A., Vangehuchten L., Parys W. V. Intercultural Competence and Effective Communication at Sea: an Invitation to Celebrate Diversity on Board. Proceedings IMEC-23. Constanta: Editura NAUTICA, 2011. P. 131–149.
17. Horck J. An analysis of decision – making processes in multicultural maritime scenarios. Maritime Policy and Management. 2004. Vol. 31, No. 1. P. 15–29.
18. Samuel P. Huntington. Hie Soldier and State. Cambridge : The Harvard University Press, 1957. 321 p.

”

Красілов А. Розвиток кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 33-39. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-005

Krasilov A. Rozvytok kineziohichnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv fizychnoi kultury i sportu na zasadakh dyferentsiovanoho pidkhodu [Development of Kinesiological Competence of Future Specialists in Physical Culture and Sports on the Basis of a Differentiated Approach]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 33-39. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-005

УДК 378.091 : [615.825 : 005.326.2] : 796.071.4

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-005

Андрій КРАСІЛОВ

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ORCID 0000-0019-0253-0145

РОЗВИТОК КІНЕЗІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ НА ЗАСАДАХ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ

Анотація. Стаття присвячена проблемі розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу. Схарактеризовано сутність категорій «кінезіологічна компетентність майбутніх фахівців ФКіС», «розвиток кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС». Диференційований підхід у розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС як комплекс організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на залучення майбутніх фахівців до рухової активності на основі обліку індивідуальних відмінностей щодо стану здоров'я, рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості, мотивації до ефективної рухової діяльності, а також гендерних відмінностей, створення гомогенних груп та варіативність фізичної підготовки на основі цих особливостей. Визначено та теоретично обгрунтовано педагогічні умови розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС на засадах диференційованого підходу, представлена авторська модель, що базується на урахуванні виділених умов та низці загальнодидактичних принципів, специфічних принципів кінезіології та підготовки фахівців ФКіС. Розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівнів її сформованості. Проведено статистичний аналіз ефективності кожної з умов, за яким встановлено залежність їхнього впливу на компоненти кінезіологічної компетентності.

Ключові слова: кінезіологічна компетентність; розвиток кінезіологічної компетентності; майбутні фахівці фізичної культури і спорту; диференційований підхід; професійна підготовка; педагогічні умови; модель.

Andrii KRASILOV

Makarenko Sumy State Pedagogical University

ORCID 0000-0019-0253-0145

DEVELOPMENT OF KINESIOLOGICAL COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS ON THE BASIS OF A DIFFERENTIATED APPROACH

Abstract. The development of kinesiological competence of future specialists in physical culture and sports is a specially organized and competently oriented educational process, it is based on the perception of physical activity as basic for FC&S specialists and results in positive dynamics in the levels of kinesiological competence.

Differentiated approach in the development of kinesiological competence of future specialists FC&S is a set of organizational and pedagogical activities aimed at attracting future specialists FC&S to physical activity based on individual differences in health, level of physical development and physical fitness, motivation for effective physical activity, as well as gender differences, the creation of homogeneous groups based on these features and the variability of physical training in these groups.

Pedagogical conditions for the development of kinesiological competence of future specialists in physical culture and sports on the basis of a differentiated approach: stimulating motivation for the development of motor skills through the organization of systematic open monitoring of individual achievements of each; combination of individual character of assimilation of kinesiological knowledge on the collective organization of educational activity of students through differentiation of the maintenance of training; integration of innovative types of motor activity and variable didactic materials through individualization of the educational and training process.

We tested the effectiveness of pedagogical conditions for the development of kinesiological competence of future specialists in physical culture and sports on the basis of a differentiated approach. Statistical analysis of the results of the pedagogical experiment at the level of significance of 0.05 for each of the indicators confirmed the significant positive dynamics in the experimental groups in relation to the control.

Keywords: kinesiological competence; development of kinesiological competence; future specialists in physical culture and sports; differentiated approach; professional training; pedagogical conditions; model.

Постановка проблеми. Глобалізаційні процеси і розвиток інформаційних технологій впливають на організацію суспільного виробництва та його пріоритети, з-поміж яких одним із провідних сьогодні є запит на здоровий спосіб життя. Популярність таких суспільних інституцій, як центрів здоров'я та спортклубів, функціонування яких значною мірою орієнтоване на підтримку, зміцнення й відновлення фізичного здоров'я населення, обумовлює соціальний запит на підготовку фахівців фізичної культури і спорту (ФКіС), здатних до організації ефективної оздоровчої спортивної

діяльності й рухової активності населення, розробки індивідуальних рухових фізичних навантажень для спортсменів, що в комплексі потребує розвитку кінезіологічної компетентності

Разом з тим карантинні заходи й обмеження групових форм навчання обумовлюють потребу врахування у професійній підготовці фахівців ФКіС диференційованого підходу, в основу якого покладено стан здоров'я, біометричні характеристики, рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості, індивідуальні психічні особливості тощо. Урахування зазначених характеристик безпосередньо впливає на результат професійної підготовки фахівців ФКіС загалом й актуалізує проблему розвитку кінезіологічної компетентності на засадах диференційованого підходу.

Теоретична основа дослідження охоплює фундаментальні положення теорії систем та розвитку освітніх систем, концептуальні положення щодо професійної підготовки майбутнього фахівця, психолого-педагогічні закономірності організації освітнього процесу, а також наукові праці, в яких обґрунтовано положення сучасної філософії і методології професійної освіти [1-3]; визначено концептуальні основи професійної підготовки фахівців у галузі ФКіС [4]; теоретичні й методичні засади формування фізичної культури [5-7]; схарактеризовано методичні аспекти підготовки фахівців фізичної культури і спорту [8], медикобіологічні аспекти фізичної культури і спорту [9], розкрито специфіку реалізації диференційованого підходу у процесі фізичної підготовки [10]; досліджено рухові можливості людини в умовах навантаження різними фізичними вправами та окремими спеціально спрямованими руховими діями з метою виявлення стану моторики [11] та діагностики рухових можливостей [12]; виявлено особливості процесу оволодіння складними біомеханічними рухами, характерними для гімнастичних вправ [13]; обґрунтовано вплив рухової активності на формування основ здоров'я у процесі фізичного виховання [14-15, біометрії рухових дій людини [16].

Проблема формування й розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС має фрагментарне вирішення в українських (Ю. Петренко [17] досліджувала формування кінезіологічної компетентності у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців ФКіС) та закордонних розвідках ([18-19], які вивчали кінезіологічні показники рухової активності фахівців у контексті прикладної кінезіології). Проблема ж розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС на засадах диференційованого підходу не була предметом окремих досліджень.

Актуальність означеної проблеми обумовлена *суперечностями*, що виникають, зокрема, між:

- соціальним запитом на фахівців фізичної культури і спорту, здатних до реалізації професійної діяльності на засадах кінезіології, та недостатнім рівнем розвитку у майбутніх фахівців кінезіологічної компетентності;
- потребою залучення диференційованого підходу в професійній підготовці фахівців ФКіС та його фрагментарним урахуванням для розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС;
- об'єктивною потребою розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС на засадах диференційованого підходу та відсутністю ефективних педагогічних умов, що його забезпечують.

Отже, соціальна значущість проблеми розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу, її недостатня теоретична й практична розробленість, потреба вирішення означених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Розвиток кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу».

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу.

Для реалізації мети дослідження було використано комплекс **методів дослідження**:

- *теоретичні*: *аналіз та систематизація* наукових джерел з метою виявлення стану розробленості проблеми дослідження, узагальнення практичного досвіду щодо формування й розвитку кінезіологічної компетентності; *термінологічний аналіз* для визначення сутності і змісту ключових дефініцій дослідження; *структурно-логічний аналіз* для визначення компонентів, критеріїв, показників та характеристики рівнів розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту; *класифікація, аналогія, індукція, дедукція* з метою визначення педагогічних умов розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу; *педагогічне моделювання* з метою розроблення моделі розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу;

- *емпіричні*: *анкетування, педагогічний експеримент* (констатувальний та формувальний) для перевірки ефективності визначених педагогічних умов розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу; *експертне оцінювання* для ранжування і виокремлення ефективних педагогічних умов розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого

підходу; *тестування* (дидактичне та психодіагностичне) для визначення рівнів розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу;

– *статистичні*: метод експертної оцінки (критерій Кендала) для обґрунтування вибору педагогічних умов розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу; методи описової статистики, критерій однорідності Пірсона і критерій оцінки середніх Стюдента з метою опрацювання результатів педагогічного експерименту та обґрунтування вірогідності отриманих результатів.

Результати. Узагальнення і систематизація наукових розвідок дозволили осмислити риси професійної діяльності фахівців фізичної культури і спорту: мотиваційно-ціннісні орієнтири, фізкультурно-спортивна діяльність, самодисципліна, самовиховання й самовдосконалення, які безпосередньо пов'язані із руховими вміннями, руховими навичками, фізичним розвитком та фізичною підготовленістю. Встановлено, що професійна підготовка майбутніх фахівців ФКіС передбачає опанування біомеханічних основ рухової активності і ґрунтується на засвоєні знань з дисциплін природничо-наукового циклу та формуванні рухових умінь і навичок як складників кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС.

На основі термінологічного аналізу понять «кінезіологія», «компетентність», «професійна компетентність», узагальнення вимог до результатів професійної підготовки майбутніх фахівців ФКіС, до кінезіології як навчальної дисципліни, що інтегрує спортивну медицину, фізіологію, морфологію, біомеханіку, біоергономіку, теорію спортивної підготовки і оздоровчу фізичну активність людини, запропоновано тлумачення кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту як складової професійної компетентності, що проявляється у поєднанні ціннісних поведінкових установок на раціональне виконання рухових дій і прагнення до фізичного розвитку й саморозвитку, спеціальних (кінезіологічних) знань і вмінь та методичних навичок їхнього розвитку в себе та інших, а також навичок рефлексії щодо оцінки ефективності рухової активності.

Розвиток кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС представлено як спеціально організований і компетентнісно орієнтований освітній процес, що ґрунтується на сприйнятті рухової активності як базової для фахівців ФКіС, а результатом є позитивна динаміка в рівнях сформованості кінезіологічної компетентності, що забезпечує ефективне виконання професійних обов'язків.

Систематизація та узагальнення науково-педагогічних праць дали підстави охарактеризувати диференційований підхід у розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців ФКіС як комплекс організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на залучення майбутніх фахівців до рухової активності на основі обліку індивідуальних відмінностей щодо стану здоров'я, рівня фізичного розвитку і фізичної підготовленості, мотивації до ефективної рухової діяльності, а також гендерних відмінностей, створення гомогенних груп та варіативність фізичної підготовки на основі цих особливостей.

За результатами наукових розвідок встановлено, що основою для диференціації у галузі ФКіС слугують біологічні, гендерні, соціальні, анатомічні, фізіологічні, фізичні, психологічні характеристики особи і групи в цілому. Доведено, що диференційований підхід у професійній підготовці фахівців ФКіС та розвитку в них кінезіологічної компетентності зменшує небезпеку фізичних перевантажень, сприяє підвищенню оздоровчої ефективності занять фізичними вправами, міцному засвоєнню рухових навичок і вдосконаленню рухових якостей.

За методом педагогічного моделювання розроблено модель розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу (рис. 1), яка базується на тріаді педагогічних умов: стимулювання мотивації до розвитку рухових якостей через організацію систематичного відкритого моніторингу індивідуальних досягнень кожного; урахування індивідуального характеру засвоєння кінезіологічних знань з колективною організацією навчальної діяльності студентів через диференціацію змісту навчання; інтеграція інноваційних видів рухової активності та варіативних дидактичних матеріалів через індивідуалізацію навчально-тренувального процесу.

Реалізація першої педагогічної умови вимагала стимулювання мотивації до розвитку рухових якостей через організацію систематичного відкритого моніторингу індивідуальних досягнень кожного. Найбільшого вираження ця умова отримала у процесі вивчення спецкурсу «Неолімпійські види спорту» та дисциплін «Вступ до спеціальності» і «Теорія і методика обраного виду спорту». Потреба розвитку кінезіологічної компетентності стимулювалася на проблемних лекціях та семінарах з використанням інтерактивних методів навчання, створенням ситуацій зацікавленості, а також через залучення інформаційних технологій і засобів для організації самостійної роботи.

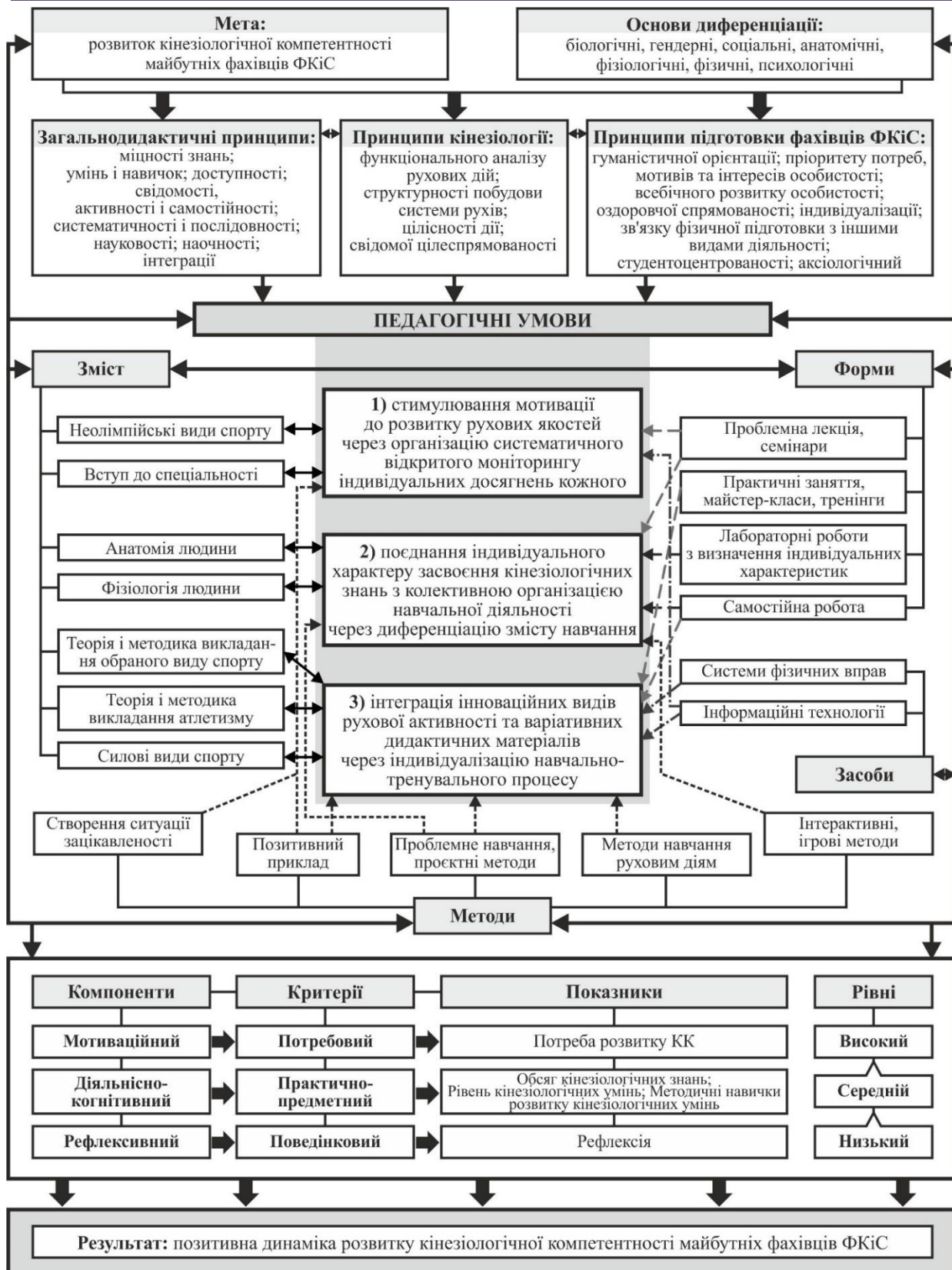

Рис. 1. Модель розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу

Для дотримання другої педагогічної умови передбачено вдосконалення змісту дисциплін «Анатомія людини», «Фізіологія людини» та посилення міжпредметних зв'язків цих дисциплін з вивченням біомеханіки, а також диференціацію змісту цих дисциплін, де враховано індивідуальний

характер засвоєння кінезіологічних знань в межах групового навчання. Дієвими для другої педагогічної умови були форми групового навчання (лекції, лабораторні заняття з визначення індивідуальних характеристик фізичного розвитку) з використанням проблемних, у т.ч. проєктних, та інтерактивних методів.

Урахування третьої педагогічної умови обумовило потребу вдосконалення змісту дисциплін «Теорія і методика викладання атлетизму» та «Силові види спорту» через впровадження інноваційних видів рухової активності у силових видах спорту, зокрема, бодібілдинг, паверліфтинг, армрестлінг, вивчення яких відбувалося з дотриманням специфічних принципів кінезіології (функціонального аналізу рухових дій; структурності побудови системи рухів; цілісності дії; свідомої цілеспрямованості системи рухів). Розроблено навчальні посібники «Силові види спорту», «Основи теорії атлетизму» та варіативні дидактичні матеріали до них. Поширення набули індивідуальні навчально-тренувальні заняття, які сприяли розвитку кінезіологічних умінь та методичних навичок їх формування. Ефективними засобами реалізації третьої педагогічної умови стали системи фізичних вправ, а також інформаційні технології, завдяки яким створено банк навчальних відеоматеріалів для розвитку кінезіологічної компетентності.

Педагогічний експеримент тривав протягом 2015-2020 рр. у два етапи.

На першому етапі (2015-2017 рр.) проводили *констатувальний експеримент* з метою визначити стан розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу та педагогічні умови, що будуть забезпечувати такий розвиток.

За результатами опитування (анкетування) майбутніх фахівців ФКіС (190 осіб) було визначено чинники, які найбільшою мірою заважають розвитку кінезіологічної компетентності: відсутність заходів, які мотивують до розвитку рухової активності та поглиблення знань з техніки виконання спортивних рухів (64,74% опитаних); незначна кількість теоретичних занять (11,58% студентів), практичних занять з напрямів кінезіології (51,58% студентів); відсутність спрямованості змісту професійної підготовки на формування кінезіологічних знань та умінь (44,21% студентів).

Формувальному етапу (2018-2019) передували консультації та інструктажі-вебінари для викладачів, які були залучені до експериментальної роботи, щодо забезпечення успішності педагогічних умов у експериментальних групах.

З метою перевірки ефективності педагогічних умов було створено три експериментальні групи (ЕГ): у групі ЕГ-1 (86 студентів) впроваджувалася перша педагогічна умова; у групі ЕГ-2 (92 студенти) – друга; у ЕГ-3 (87 студентів) – третя. До контрольної групи (КГ) увійшло 90 студентів.

Кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту засвідчив успішність кожної з педагогічних умов (рис.2). Статистичний аналіз результатів педагогічного експерименту підтвердив, що у КГ усі емпіричні статистики були більшими за $t_{критичне} = 1,97$. У ЕГ-1 динаміка середніх є найкращою, що означає, що реалізація першої педагогічної умови найбільше сприяє розвитку мотивації студентів набувати кінезіологічних знань та умінь. Для показника «Обсяг кінезіологічних знань» у групах КГ і ЕГ-1, ЕГ-2, ЕГ-3 на рівні значущості 0,05 підтверджено подібність вибірок на початку експерименту і їх статистичну відмінність наприкінці, особливо у групі ЕГ-2 (69%), що пояснюємо реалізацією у цій групі другої педагогічної умови: використання інтерактивних і проєктних методів навчання, проведення лабораторних робіт з визначення індивідуальних характеристик фізичного розвитку людини, удосконалення змісту дисциплін «Анатомія людини», «Фізіологія людини» сприяли засвоєнню майбутніми фахівцями ФКіС знань про особливості будови рухового апарату та моторики людини, біомеханічні характеристики рухового апарату людини та рухової діяльності, біомеханічне обґрунтування техніки і тактики різних видів рухової діяльності, зокрема, в силових видах спорту.

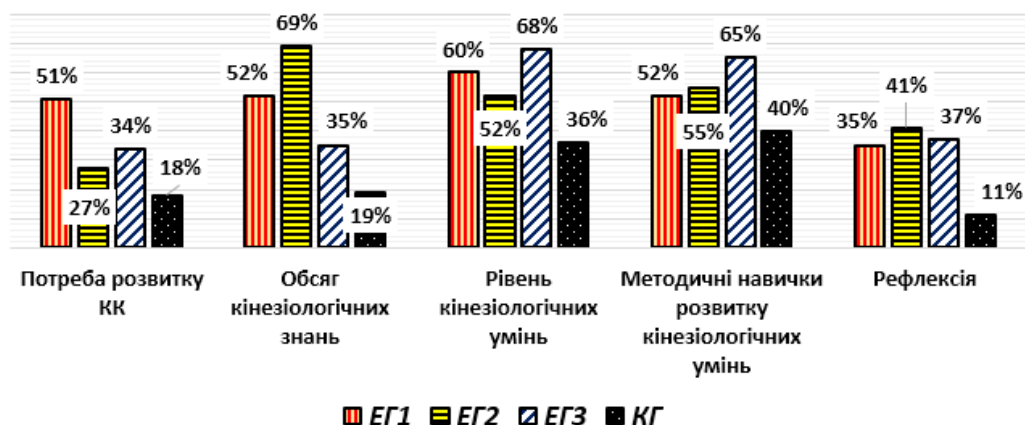

Рис. 2. Динаміка середніх за показниками

Встановлено, що у ЕГ-3 найкращу динаміку зафіксовано для показника «Обсяг кінезіологічних умінь», що пояснюємо реалізацією третьої педагогічної умови: інтеграція занять силовими видами спорту (атлетизм і пауерліфтинг) з варіативними дидактичними матеріалами, що сприяло розвитку умінь аналізувати кінематику та динаміку рухових дій та моделювати біомеханічні характеристики індивідуальної тактики рухової активності, зокрема силової.

Для показників «Методичні навички розвитку кінезіологічних умінь» та «Рефлексія» в експериментальних групах зафіксована статистично однакова динаміка, яка є статистично більшою від КГ, що пояснюємо врахуванням різних основ диференціації (біологічні, гендерні, анатомічні, фізіологічні, фізичні, психологічні характеристики) щодо особи і групи в цілому.

Висновки. Проведений педагогічний експеримент дає підстави рекомендувати закладам освіти в процесі розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту на засадах диференційованого підходу:

- стимулювати мотивацію до розвитку рухових якостей через організацію систематичного відкритого моніторингу індивідуальних досягнень кожного;
- дотримуватися принципів гуманістичної орієнтації, пріоритету потреб, мотивів та інтересів особистості, всебічного розвитку особистості, оздоровчої спрямованості, аксіологічного принципу та принципу студентоцентрованості;
- вдосконалити зміст дисциплін «Анатомія людини», «Фізіологія людини», посилити міжпредметні зв'язки у напрямі вивчення біомеханіки, а також враховано індивідуальний характер засвоєння кінезіологічних знань у межах групового навчання;
- вдосконалити зміст дисциплін «Теорія і методика викладання атлетизму» та «Силові види спорту» (індивідуальні навчально-тренувальні заняття) через запровадження інноваційних видів рухової активності у силових видах спорту (бодібілдинг, пауерліфтинг, армрестлінг), вивчення яких відбувалося з дотриманням специфічних принципів кінезіології (функціонального аналізу рухових дій; структурності побудови системи рухів; цілісності дії; свідомої цілеспрямованості системи рухів).

Перспективними напрямками подальших досліджень бачимо: дослідження проблеми розвитку кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах магістратури, у системі підвищення кваліфікації, у процесі самонавчання.

Список використаних джерел

1. Зязюн І. А. Педагогічне наукове дослідження в контексті цілісного підходу. Порівняльна професійна педагогіка. 2011. Вип. 1. С. 19 – 30.
2. Bowden J. Competency – Based Education – Neither a Panacea nor a Pariah. URL : www.crm.hct.ac.ae/events/archive/tend.018.bowden.html
3. Tuning, Educational Structures in Europe. Learning outcomes. Competences. Methodology. 2001–2009. URL : www.Relintdeusto/TuningProject.
4. Ажиппо О. Ю. Сучасний стан і проблеми індивідуалізованого навчання студентів. Педагогіка формування творчої особистості у вищих і загальноосвітніх школах. Запоріжжя : КПУ, 2015. Вип. 42 (95). С. 506 – 513.
5. Столяров В. И. Теория и методология современного физического воспитания : состояние разработки и авторская концепция : монография. Киев : Олимпийская литература, 2015. 704 с.
6. Macnamara A., Collins D. Do mental skills make champions? Examining the discriminant function of the psychological characteristics of developing excellence questionnaire. Journal of sports sciences. 2013. № 31(7). P. 36-44.
7. Volyanyuk N. The basis of authority of the coach. Sixth International Scientific Congress Modern Olympic Sport and Sport for all. Warsaw, June 6 – 9. 2002. P. 468 – 469.
8. Сайкина Е. Г., Лобанов Ю. Я., Смирнова Ю. В. Условия успешного функционирования системы дополнительного профессионального образования в сфере физической культуры при подготовке специалистов по детскому фитнесу. Современные проблемы науки и образования. 2017. № 6. URL : <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=27134>
9. Коц Я. М. Спортивная физиология. Москва, 1998. 200 с.
10. Арефьев В. Г. Основы теории та методики физического воспитания: підручник. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницьки О. А., 2014. 368 с.
11. Кашуба В. А., Бондарь Е. М., Гончарова Н. Н., Носова Н. Л. Формирование моторики человека в процессе онтогенеза : монография. Луцк : Вежа-Друк, 2016. 232 с.
12. Романенко В. А. Диагностика двигательных способностей. Донецк : ДонНУ, 2005. 290 с.
13. Гавердовский Ю. К. Обучение спортивным упражнениям : Биомеханика. Методология. Дидактика. Москва : ФиС, 2007.
14. Носко М. О., Брижаний О. В., Гаркуша С. В., Брижата І. А. Біомеханіка фізичного виховання і спорту. Київ : МП Леся, 2012. 287 с.
15. Огієнко П. М. Формування науково-педагогічного світогляду особистості як основи професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури та спорту. Вісник ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка. Чернігів: ЧНПУ, 2011. № 86. Том 2. С. 398-403.
16. Архипов О. А. Біомеханічні технології у фізичній підготовці студентів. Монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 520 с.

17. Петренко Ю.І. Теоретичні основи формування кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту засобами інформаційних технологій. Фізико-математична освіта. 2018. Випуск 1(15), частина 2. С. 22-25.
18. La Tourelle M., Courtenay A. Thorsons Introductory Guide to Kinesiology. London : Thorsons An Imprint of Harper Collins Publishers, 1992. 176 p.
19. Shafer J. Applied Kinesiology. London : Verlag, 1994. 120 p.

References

1. Ziaziun I. A. Pedagogichne naukove doslidzhennia v konteksti tsilisnogo pidkhotu. Porivnialna profesiina pedagogika. 2011. Vyp. 1. S. 19 – 30.
2. Bowden J. Competency – Based Education – Neither a Panacea nor a Pariah. URL : www.crm.hct.ac.ae/events/archive/tend.018.bowden.html
3. Tuning, Educational Structures in Europe. Learning outcomes. Competences. Methodology. 2001–2009. URL : www.Relintdeusto/TuningProject.
4. Azhyppo O. Yu. Suchasnyi stan i problemy individualizovanoho navchannia studentiv. Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchikh i zahalnoosvitnii shkolakh. Zaporizhzhia : KPU, 2015. Vyp. 42 (95). S. 506 – 513.
5. Stoliarov V. Y. Teoriya y metodolohiya sovremennoho fizycheskoho vospytanyia : sostoianye razrabotky y avtorskaia kontseptsyia : monohrafiia. Kyev : Olympyiskaia lyteratura, 2015. 704 s.
6. Macnamara A., Collins D. Do mental skills make champions? Examining the discriminant function of the psychological characteristics of developing excellence questionnaire. Journal of sports sciences. 2013. № 31(7). R. 36-44.
7. Volyanyuk N. The basis of authority of the coach. Sixth International Scientific Congress Modern Olympic Sport and Sport for all. Warsaw, June 6 – 9. 2002. P. 468 – 469.
8. Saikyna E. H., Lobanov Yu. Ya., Smyrnova Yu. V. Usloviia uspeshnoho funktsionirovaniia systemy dopolnytelnoho professionalnoho obrazovaniia v sfere fizycheskoi kul'tury pry podhotovke spetsyalystov po detskomu fytnesu. Sovremennye problemy nauky y obrazovaniia. 2017. № 6. URL : <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=27134>
9. Kots Ya. M. Sportyvnaia fizyolohiya. Moskva, 1998. 200 s.
10. Arefiev V. H. Osnovy teorii ta metodyky fizychnoho vykhovanniia: pidruchnyk. Kam'ianets-Podil'skyi : PP Buinytsky O. A., 2014. 368 s.
11. Kashuba V. A., Bondar E. M., Honcharova N. N., Nosova N. L. Formyrovanye motoryky cheloveka v protsesse ontogeneza : monohrafiia. Luts'k : Vezha-Druk, 2016. 232 s.
12. Romanenko V. A. Dyagnostyka dvyhatelnykh sposobnostei. Donetsk : DonNU, 2005. 290 s.
13. Haverdovskiy Yu. K. Obuchenye sportyvnym uprazhneniyam : Byomekhanika. Metodolohiya. Dydaktyka. Moskva : FyS, 2007.
14. Nosko M. O., Brizhatyi O. V., Harkusha S. V., Bryzhata I. A. Biomekhanika fizychnoho vykhovanniia i sportu. Kyiv : MP Lesia, 2012. 287 s.
15. Ohiienko P. M. Formuvannia naukovo-pedagogichnoho svitohliadu osobystosti yak osnovy profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv v haluzi fizychnoi kul'tury ta sportu. Visnyk ChNPU imeni T.H. Shevchenka. Chernihiv: ChNPU, 2011. № 86. Tom 2. S. 398-403.
16. Arkhypov O. A. Biomekhanichni tekhnolohii u fizychnii pidhotovtsi studentiv. Monohrafiia. Kyiv : NPU im. M. P. Drahomanova, 2012. 520 s.
17. Petrenko Yu.I. Teoretychni osnovy formuvannia kineziolohichnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv fizychnoi kul'tury i sportu zasobamy informatsiinykh tekhnolohii. Fyzyko-matematychna osvita. 2018. Vypusk 1(15), chastyna 2. S. 22-25.
18. La Tourelle M., Courtenay A. Thorsons Introductory Guide to Kinesiology. London : Thorsons An Imprint of Harper Collins Publishers, 1992. 176 p.
19. Shafer J. Applied Kinesiology. London : Verlag, 1994. 120 r.

” Кубатко А. Формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 40-46. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-006

Kubatko A. Formuvannya kultury zdorovia maibutnikh fakhivtsiv ekonomichnykh spetsialnostei u protsesi prykladnoi fizychnoi pidhotovky [Formation of a Health Culture of Future Specialists in Economic Specialties in the Process of Applied Physical Training]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 40-46. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-006

УДК 378:63-057.875]:[613:005.336.2]:796.011.1

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-006

Аліна КУБАТКО

Національний університет «Запорізька політехніка»

ORCID: 0000-0001-8542-8804

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки. Схарактеризовано категорію «культура здоров'я майбутніх фахівців». Обґрунтовано компоненти культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей: світоглядний (охоплює соціальну складову здоров'я особистості, цінності фахівця, його мотиви й потреби у здоровому способі життя), когнітивно-праксеологічний (охоплює знання про фізичну, психічну та соціальну складові здоров'я особистості, про культуру здоров'я, уміння її розвивати, знання про методику відновлення й укріплення здоров'я та вміння їх використовувати у професійній діяльності), особистісний (характеризується здатністю фахівця протистояти негативним впливам умов праці на власне здоров'я та здоров'я свого оточення, уміннями саморозвиватися й удосконалюватися фізично). Обґрунтовано, що провідна роль у формуванні культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей належить прикладній фізичній підготовці. Теоретично обґрунтовано модель формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки, яка базується на низці методологічних підходів та системі загальнодидактичних і специфічних принципів навчання та враховує визначені педагогічні умови. Описано діагностичний апарат з показниками (мотивація здорового способу життя; обізнаність у сфері культури здоров'я; уміння оцінити стан здоров'я; фізкультурно-оздоровчі вміння; емоційно-вольова регуляція; прагнення до саморозвитку), за якими схарактеризовано рівні (пасивний, елементарний, базовий, високий). Статистично підтверджено ефективність розробленої моделі на рівні значущості 0,05.

Ключові слова: культура здоров'я, майбутні фахівці економічних спеціальностей, прикладна фізична підготовка, формування, професійна підготовка.

Alina KUBATKO

Zaporizhzhia Polytechnic National University

ORCID: 0000-0001-8542-8804

FORMATION OF A HEALTH CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMIC SPECIALTIES IN THE PROCESS OF APPLIED PHYSICAL TRAINING

Abstract. The health culture of future specialists in economic specialties as a component of the professional culture of a specialist, it is a holistic personal education, which includes: the priority of the health values of each person, knowledge about the methods of its preservation and strengthening, the ability and skills to apply them for successful professional self-realization and is expressed in the ability to carry out effective physical adaptation to working conditions and to resist its negative effects on one's own health and the health of others. The leading role in the formation of the health culture of future specialists in economic specialties belongs to applied physical training. Features of physical training of students of economic specialties are determined by the specifics of their professional activities. It include: development of physical qualities, general and static endurance, strength of the shoulder girdle, dexterity and coordination of hand movements, muscle sensitivity; development of psychophysiological qualities (improvement of the functions of the motor, visual, vestibular analyzers, attention function, the ability to relax muscles and optimize the state to maintain overall performance during a long stay in a state of hyperkinesia); special knowledge in the theory and practice of physical training (the use of applied exercises in athletics, gymnastics, sports games, table tennis, swimming, badminton, squash, tennis, hockey, programs for training, development, optimization of the state of the eye muscles). The author's model of the formation of the health culture of future specialists in economic specialties in the process of applied physical training includes interrelated structural components, forms (problem lecture, lecture-binary, lecture-visualization, seminars, practical classes, workshops, press conferences, volunteer activities), methods (verbal, practical, visual, interactive, game, project, problem, trainings, case technologies, discussions) and means (complexes of physical exercises and IT).

Keywords: health culture, future specialists in economic specialties, applied physical training, education, professional training.

Постановка проблеми. Розвиток інформаційних технологій і засобів сприяв світовій глобалізації, завдяки якій економіка багатьох країн, у т.ч. України, переорієнтовується на автоматизоване виробництво товарів і послуг. Зазначене вимагає відповідної підготовки фахівців економічних спеціальностей: затребуваними стають навички роботи з інформаційними системами, базами даних та уміння опрацьовувати інформацію, здійснювати її критичний аналіз, моделювати процеси, прогнозувати наслідки, проводити математичні розрахунки тощо. Водночас такі дії потребують тривалого перебування за монітором комп'ютера, максимальної концентрації, частого

нервово-емоційного напруження через стресові ситуації, що негативно позначається на здоров'ї фахівців економічних спеціальностей: погіршення фізичного та психологічного самопочуття, поява емоційного виснаження, професійних деформацій, деструкцій, і, як наслідок, виникнення захворювань серцево-судинної і нервової систем, зниження якості зору та ін. Ураховуючи те, що успішність у роботі, професійне довголіття, якість виконуваної роботи напряду залежать від стану здоров'я фахівця, проблема сформованості культури здоров'я набуває професійно орієнтованого ракурсу.

Провідна роль у формуванні культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей у закладах вищої освіти належить прикладній фізичній підготовці, що має формувати знання і вміння у галузі охорони здоров'я, мотиви збереження здоров'я як психофізіологічної основи успішної професійної діяльності.

На науковому рівні означена проблема знайшла відображення в роботах, у яких обґрунтовано важливість здоров'язбереження [1-4], удосконалення навчальних планів професійної підготовки фахівців з метою формування знань про здоров'я та умінь його зберігати й відновлювати [5-6]; висвітлено різні аспекти формування здорового способу життя студентів [7-10], здоров'язбережувальної компетентності фахівців [11-13]; визначено теоретичні основи підготовки майбутніх економістів [14], шляхи удосконалення системи економічної освіти [15].

Водночас аналіз освітніх програм та змісту прикладної фізичної підготовки засвідчив поряд з обов'язковістю курсів фізичної культури, доступністю секційних занять різними видами спорту відсутність системного формування у майбутніх фахівців економічних спеціальностей культури здоров'я як сукупності знань про його складові, способи й методи збереження, умінь його зміцнювати й відновлювати.

Теоретичний аналіз наукових праць та вивчення практичного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей виявили низку *суперечностей* між:

- запитом суспільства на фахівців економічних спеціальностей зі сформованою культурою здоров'я та недостатньою зорієнтованістю професійної підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей на формування культури здоров'я;
- наявними ризиками погіршення здоров'я економістів (значні психічні навантаження, необхідність постійної концентрації уваги, пам'яті, зосередженості тощо), їх професійного вигорання та відсутністю спеціально орієнтованої на формування культури здоров'я прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей;
- потребою сформованості культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей та недостатньою теоретичною розробленістю проблеми формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей, відсутністю моделей формування такої культури у процесі прикладної фізичної підготовки.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня дослідженість та необхідність розв'язання зазначених суперечностей зумовили вибір теми дослідження «Формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати, розробити та експериментально перевірити модель формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки.

Для реалізації мети використано такі **методи дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз, систематизація та узагальнення психолого-педагогічної, методичної, спеціальної літератури з проблем професійної підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей, упровадженнь здоров'язбережувальних технологій в освітній процес, законодавчих та нормативних документів з питань вищої освіти з метою визначення нормативної бази дослідження, визначення стану розробленості проблеми та низки суперечностей; зіставлення та узагальнення вітчизняного й закордонного досвіду формування культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей; термінологічний аналіз для визначення ключових понять дослідження; структурно-логічний аналіз для визначення структури поняття «культура здоров'я», діагностичного апарату дослідження, характеристики рівнів сформованості культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей; метод моделювання для побудови моделі формування культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки;
- *емпіричні*: анкетування, опитування, бесіди з викладачами, студентами, спостереження з метою визначення рівнів сформованості культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей;
- *методи математичної статистики* для обробки даних та результатів педагогічного експерименту: *t*-критерій Стьюдента для оцінки ефективності моделі формування культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки.

Результати. Для визначення тезаурусу та сучасного стану розробленості проблеми дослідження проведено аналіз дисертаційних робіт, які стосувалися питань збереження здоров'я молоді в умовах освітнього процесу. Обґрунтовано, що культура здоров'я майбутніх фахівців є складовою професійної культури, а тому є особистісним утворенням, що характеризується низкою

чинників: кругозір, вміння і здібності, діапазон інтересів (рівень духовних ідеалів), світогляд, норми і методи діяльності. За результатами узагальнення наукових розвідок *культуру здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей* визначено як цілісне соціально значуще утворення особистості, яке характеризується єдністю пріоритету цінностей здоров'я людини, знаннями про методи його збереження і зміцнення, уміннями й навичками для успішної професійної самореалізації та виражається у здатності майбутніх фахівців економічних спеціальностей ефективно адаптуватися до умов праці і протистояти негативним впливам на власне здоров'я та здоров'я свого оточення.

Обґрунтовано *компоненти* культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей: *світоглядний* (охоплює соціальну складову здоров'я особистості, цінності фахівця, його мотиви й потреби у здоровому способі життя), *когнітивно-праксеологічний* (охоплює знання про фізичну, психічну та соціальну складові здоров'я особистості, про культуру здоров'я, уміння її розвивати, знання про методики відновлення й укріплення здоров'я та вміння їх використовувати у професійній діяльності), *особистісний* (характеризується здатністю фахівця протистояти негативним впливам умов праці на власне здоров'я та здоров'я свого оточення, уміннями саморозвиватися й удосконалюватися фізично).

Формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей визначено як цілеспрямований процес впливу на мотиви й цінності особистості з метою засвоєння майбутніми фахівцями знань про здоров'я (фізичне, психічне, соціальне), набуття вмінь оздоровчих дій та самоконтролю й самооцінки їх виконання, а також навичок психофізичної саморегуляції під час професійної діяльності.

З урахуванням аналізу навчальних планів підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей обґрунтовано концептуальні засади прикладної фізичної підготовки (ПФП) у формуванні культури здоров'я. Особливості ПФП студентів економічних спеціальностей визначаються специфікою професійної діяльності і полягають у пріоритетному розвитку фізичних якостей, загальної динамічної і статичної витривалості, сили плечового поясу, спритності та координації рухів рук; розвитку психофізіологічних якостей (удосконалення функцій рухового, зорового, вестибулярного аналізаторів, функції уваги, вміння розслабляти м'язи та оптимізувати стан для збереження загальної працездатності при тривалому перебуванні у стані гіпокінезії); систематизації спеціальних знань з теорії і практики ПФП (використання прикладних вправ з легкої атлетики, гімнастики, спортивних ігор, настільного тенісу, плавання, бадмінтону, сквошу, тенісу, хокею, програм для тренування, розвитку, оптимізації стану м'язів ока).

Побудована авторська модель формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі ПФП включає взаємопов'язані структурні компоненти: аналітико-методологічний, організаційний, результативний (рис. 1).

Основні положення дослідження перевірялись експериментально протягом 2015-2019 років у два етапи. На першому етапі (2015-2017 рр.) встановлено, що формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі ПФП ускладнюється низьким рівнем теоретичної підготовленості студентів економічних спеціальностей у галузі культури здоров'я, недостатнім рівнем фізичної підготовленості до виконання вправ здоров'язбережувального характеру тощо. Зазначене обумовило теоретичне обґрунтування й розробку моделі формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки, впровадження якої було здійснено на другому етапі експерименту (2017-2019 рр.). З метою дотримання педагогічних умов здійснено модернізацію змісту прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей у експериментальній групі. До дисципліни «Фізичне виховання» включено навчальний матеріал здоров'язбережувальної тематики, зокрема: заняття модуля «Атлетична гімнастика» спрямовано на переважне виховання статичної витривалості та розвиток психоемоційної стійкості; у модулі «Настільний теніс» зацентровано увагу на вихованні розвитку уваги та реакції студентів; модуль «Психом'язове тренування, психосаморегуляція» зорієнтовано на засвоєння методик дихальної гімнастики, психом'язового тренування, психосаморегуляції. Розроблено і впроваджено варіативний спецкурс «Фізичне виховання. Аеробіка» (модулі «Музика та хореографія у аеробіці», «Різновиди оздоровчої аеробіки», «Степ-аеробіка», «Фітнес-йога як система психофізичного вдосконалення людини», «Степ-аеробіка», «Силові види оздоровчої аеробіки»), головною метою якого став розвиток фізичних якостей студентів економічних спеціальностей, формування ціннісних орієнтацій на здоровий спосіб життя, фізичне вдосконалення, саморозвиток і самовиховання, формування системи знань з фізичної культури та здоров'язбереження, необхідних для навчання, роботи, профілактики захворювань, високого рівня працездатності протягом всього періоду навчання і життя в цілому.

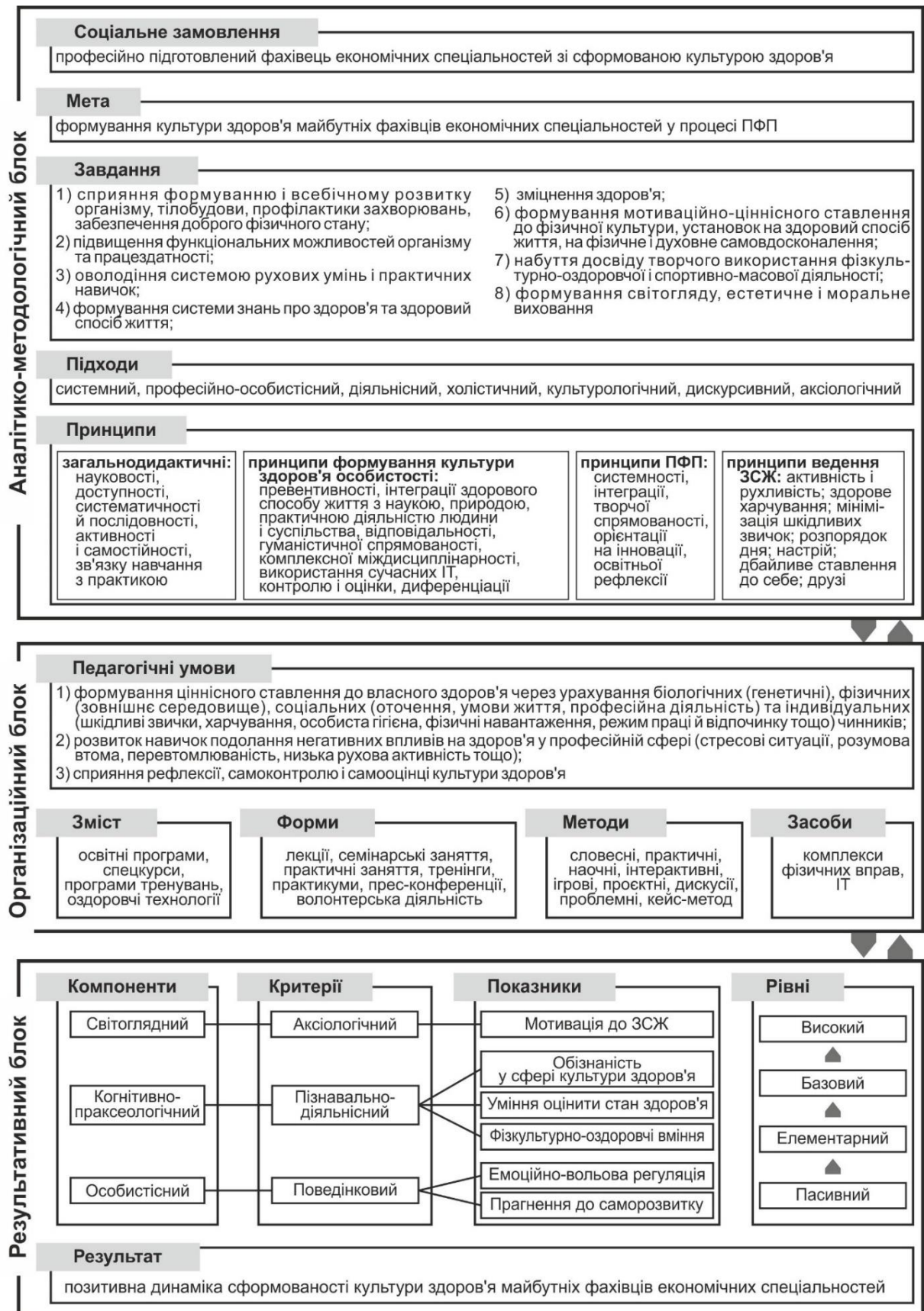

Рис. 1. Модель формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей у процесі прикладної фізичної підготовки

До контрольної групи (КГ) увійшло 129 студентів, експериментальну групу (ЕГ) становили 135 студентів. Аналіз результатів проведеного експерименту засвідчив успішність реалізації авторської моделі (рис. 2), де якісні й кількісні зміни за кожним із показників підтвердили статистично відмінну позитивну динаміку в рівнях сформованості культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей ЕГ.

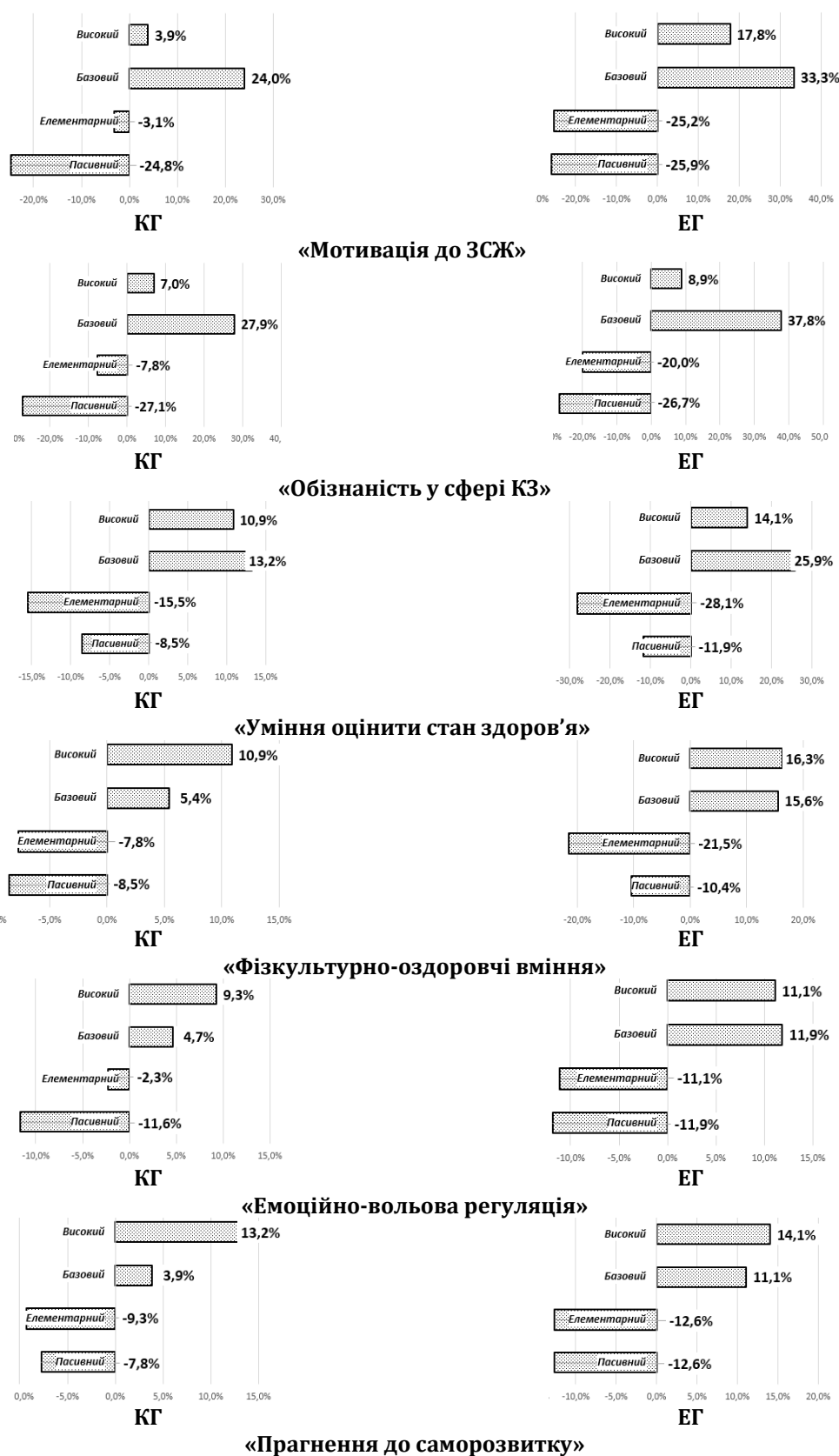

Рис. 2. Динаміка рівнів сформованості культури здоров'я за показниками

Висновки. За результатами проведеного дослідження сформульовано рекомендації для успішного формування культури здоров'я майбутніх фахівців економічних спеціальностей, які базуються на попередженні професійних захворювань, зокрема:

- для зняття стресу, зниження наслідків гіподинамії та перенапруження слід розвивати навички концентрації і стійкості уваги, стресостійкості та витримки, здорового й активного відпочинку через оздоровчий туризм і рекреацію, волонтерську діяльність, розвиток ціннісних орієнтацій на здоров'язбережувальну діяльність;

- для профілактики втоми зорових аналізаторів, зняття статичного напруження в опорно-руховому апараті і м'язах шийного відділу хребта, що ведуть до втоми і зниження працездатності у другій половині робочого дня, слід розвивати функції зорового аналізатора, навички розслаблення, статичної витривалості тулуба, сили плечового поясу через використання комплексу прикладних вправ оздоровчого (аеробіка, легка атлетика, гімнастика, спортивні ігри, особливо плавання, бадмінтон, настільний теніс, сквош тощо) та відновлювального (оптимізація стану м'язів ока: верхнього і нижнього прямого, нижнього і верхнього косого, середнього і бокового прямого м'язів) спрямування;

- для профілактики втомлюваності і зниження працездатності, розумової і нервової втоми слід формувати навички оптимізації психофізіологічного стану та гармонізації морально-вольових якостей через використання методів психічного захисту та релаксації.

Перспективними напрямками подальших досліджень вважаємо: розвиток культури здоров'я фахівців економічних спеціальностей в умовах магістратури; формування культури здоров'я фахівців інших спеціальностей на засадах праксеологічного підходу; педагогічні умови розвитку культури здоров'я в умовах неформальної освіти.

Список використаних джерел

1. Бойчук Ю. Д. Сучасні підходи до розуміння сутності здоров'я людини та суміжних з ним понять. *Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія* / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 488 с.
2. Braun B. I., Harris A. D., Richards C. L. et al. Does health care role and experience influence perception of safety culture related to preventing infections? *American Journal of Infection Control*. 2013. 41(7). P. 638–641. doi: 10.1016/j.ajic.2012.09.006.
3. Currie C. et al. Social determinants of health and well-being among young people. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey. Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, (Health Policy for Children and Adolescents. 2012. № 6. P. 228–251.
4. Hofstede G. H. Culture's consequences : comparing values, behaviours, institutions and organization across countries. Thousand Oaks : Sage Publications, 2001. 596 p.
5. Бермудес Д.В. Формування здоров'язбережувальної компетентності в процесі неформальної фізкультурної освіти студентів. *Фізико-математична освіта*. 2019. Випуск 4(22). Частина 2. С. 46–51.
6. Хомич В. М. Механізми управління професійно-прикладною фізичною підготовкою майбутніх фахівців. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. № 1. С. 107–110.
7. Башавець Н.А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів: *дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»*. Одеса: Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського, 2012. 555 с.
8. Kleinman R.E, Greer F.R. (Eds). American Academy of Pediatrics Committee on Nutrition. Feeding the child. *Pediatric Nutrition*. American Academy of Pediatrics, Elk Grove Village. IL 2014. P. 14.
9. Richard-Amato P. A., Snow M. A. The Multicultural Classroom White Plains. New York : Longman, 1992.
10. Williams J. Regional cultures and health outcomes: Implications for performance measurement, public health and policy. *The Social Science Journal*. 2013. Vol. 50(4). P. 461–470. doi :10.1016/j.soscij.2013.09.007.
11. Харченко С.М. Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності у технічних фахівців. *Фізико-математична освіта*. 2019. Випуск 4(22). Частина 2. С. 96–100
12. Халайджі С. В. Професійно-прикладна фізична підготовка студентів енергетичних спеціальностей: *дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. ЛДУФК*, 2006. 268 с.
13. Шукатка О. В. Компоненти та рівні здоров'язбережувальної компетентності майбутніх економістів в контексті моделі її формування на засадах аксіології. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2012. № 4. С. 25–32.
14. Набока О. Г. Професійно-орієнтовані технології навчання у фаховій підготовці майбутніх економістів: *теорія і методика застосування : монографія*. Слов'янськ : Підприємство Маторін Б. І., 2012. 303 с.
15. Колот А. М. Міждисциплінарний підхід як передумова розвитку економічної науки та освіти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2014. № 158. С. 18–21

References

1. Boichuk Yu. D. Suchasni pidkhody do rozuminnia sutnosti zdorovia liudyny ta sumizhnykh z nym poniat. *Zahalna teoriia zdorovia ta zdoroviazberezhennia : kolektyvna monohrafiia* / za zah. red. prof. Yu. D. Boichuka. Kharkiv: Vyd. Rozhko S. H., 2017. 488 s.

2. Braun B. I., Harris A. D., Rishards S. L. et al. Does health care role and experience influence perception of safety culture related to preventing infections? *American Journal of Infection Control*. 2013. 41(7). R. 638–641. doi: 10.1016/j.ajic.2012.09.006.
3. Currie S. et al. Social determinants of health and well-being among young people. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2009/2010 survey*. Copenhagen : WHO Regional Office for Europe, (Health Policy for Children and Adolescents. 2012. № 6. 228–251.
4. Hofstede G. H. *Cultures consequences : comparing values, behaviours, institutions and organization across countries*. Thousand Oaks : Sage Publications, 2001. 596 p.
5. Bermudes D.V. Formuvannya zdoroviazberezhuvanoi kompetentnosti v protsesi neformalnoi fizkulturnoi osvity studentiv. *Fizyko-matematychna osvita*. 2019. Vypusk 4(22). Chastyna 2. S. 46-51.
6. Khomych V. M. Mekhanizmy upravlinnia profesiino-prykladnoiu fizychnoiu pidhotovkoiu maibutnikh fakhivtsiv. *Pedahohika, psykholohiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*. 2006. № 1. S. 107–110.
7. Bashavets N.A. *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia kultury zdoroviazberezhennia yak svitohliadnoi oriiantatsii studentiv vyshchikh ekonomichnykh navchalnykh zakladiv: dys. ... doktora ped. nauk: spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity»*. Odesa: Pivdennoukr. nats. ped. un-t im. K.D. Ushynskoho, 2012. 555 s.
8. Kleinman R.E, Greer F.R. (Eds). *American Academy of Pediatrics Committee on Nutrition. Feeding the child*. Pediatrics. American Academy of Pediatrics, Elk Grove Village, IL 2014. R. 14.
9. Richard-Amato P. A., Snow M. A. *The Multicultural Classroom* White Plains. New York : Longman, 1992.
10. Williams J. Regional cultures and health outcomes: Implications for performance measurement, public health and policy. *The Social Science Journal*. 2013. Vol. 50(4). R. 461–470. doi :10.1016/j.sossij.2013.09.007.
11. Kharchenko S.M. Problema formuvannia zdoroviazberezhuvanoi kompetentnosti u tekhnichnykh fakhivtsiv. *Fizyko-matematychna osvita*. 2019. Vypusk 4(22). Chastyna 2. S. 96-100
12. Khalaidzhi S. V. Profesiino-prykladna fizychna pidhotovka studentiv enerhetychnykh spetsialnostei: dys. ... kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu: 24.00.02. LDUFK, 2006. 268 s.
13. Shukatka O. V. Komponenty ta rivni zdoroviazberezhuvanoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv v konteksti modeli yii formuvannia na zasadakh aksiolohii. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Seriya: Pedahohika*. 2012. № 4. S. 25–32.
14. Naboka O. H. Profesiino-oriientovani tekhnolohii navchannia u fakhovii pidhotovtsi maibutnikh ekonomistiv: teoriia i metodyka zastosuvannia : monohrafiia. Sloviansk : Pidpriemets Matorin B. I., 2012. 303 s.
15. Kolot A. M. Mizhdystsyplinarnyi pidkhyd yak peredumova rozvytku ekonomichnoi nauky ta osvity. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika*. 2014. № 158. S. 18–21.

” Харченко І. Теоретико-практичні засади формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2021. Том 8, № 1. С. 47-57. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-007

Kharchenko I. Teoretyko-praktychni zasady formuvannia kultury profesiinoi komunikatsii maibutnikh fakhivtsiv z ekonomiky v umovakh informatsiino-osvitnoho seredovyshcha ZVO [Theoretical and Practical Bases of Formation of Professional Communication Culture of Future Specialists in Economy in the Information-Educational Environment of University]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2021. Vol. 8, № 1. S. 47-57. DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-007

УДК 378.147:[378.046-021.64:33-051]:005.336.2-028.45

DOI: 10.31110/2616-650X-vol8i1-007

Інна ХАРЧЕНКО

Сумський національний аграрний університет

ORCID 0000 0002 3401 3251

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЗВО

Анотація. У статті здійснено теоретичне узагальнення та наукове розв'язання проблеми формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО: розроблено педагогічну систему формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО у єдності трьох складових (аналітично-цільова, методико-практична, контрольна-результативна) та експериментально перевірено її ефективність; визначено теоретико-практичні засади формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО через наукове обґрунтування та характеристику сутності й змісту феномену „культура професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки”; визначено сутність і структуру поняття „культура професійної комунікації майбутніх економістів”, яке розглядається у єдності п'яти компонентів: аксіологічного, теоретичного, професійно-термінологічного, процедурного, особистісного; розроблено критерії та показники: ціннісно-мотиваційний (загальнокультурна обізнаність), когнітивний (граматична обізнаність, лексична обізнаність, ІТ-обізнаність), вербально-операційний (здатність оперувати термінами, перцептивно-мовленнєва здатність), поведінково-комунікативний (уміння е-комунікації, професійно-креативні вміння), рефлексивний (вольові якості, здатність до самооцінки). Кількісними параметрами показників визначено характеристики рівнів культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки: досконалий, високий, середній, базовий.

Ключові слова: культура професійної комунікації, професійна комунікація, майбутні фахівці з економіки, формування культури професійної комунікації, інформаційно-освітнє середовище, професійна освіта, культура.

Inna KHARCHENKO

Sumy National Agrarian University

ORCID 0000 0002 3401 3251

THEORETICAL AND PRACTICAL BASES OF FORMATION OF PROFESSIONAL COMMUNICATION CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS IN ECONOMY IN THE INFORMATION-EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF UNIVERSITY

The scientific novelty is that for the first time developed, theoretically substantiated and experimentally tested the effectiveness of the pedagogical system of forming a culture of professional communication of future specialists in economics in the information-educational environment in university in the unity of three components (analytically target is based on synthesis of system, information, personal-professional, axiological, culturological approaches and general didactic and specific principles (specific principles of professional training; specific principles of using the information-educational environment in university; didactic principles of construction of information-educational environment, special principles of content of information-educational environment in university) methodical-practical is based on traditional and innovative forms (problem lectures, seminars, round tables, discussions, projects, conferences, on-line training, master classes, trainings, webinars, chats), information-perceptual, reproductive and active methods (business games, essays, Senkan, work with dictionaries, activities in pairs and groups, word clouds, scribing, discussions, search activities, web-quests), means (speech; electronic mailboxes, social networks, educational platforms, video and audio recordings, presentations and projects, creation of electronic cabinets and blogs) training; control-effective characterizes the criterion basis for determining the levels of formation of the culture of professional communication) the theoretical and practical bases of formation of the culture of professional communication of future specialists in economics in the information-educational environment in university; defined the essence and structure of the concept of "culture of professional communication of future economists", which is considered in the unity of five components: axiological, theoretical, professional-terminological, procedural, personal; criteria and indicators have been developed, thanks to which it becomes possible to determine the levels of formation of the culture of professional communication of future specialists in economics; the content of educational programs for the training of future specialists in economics, methods and organizational forms of training, which contribute to the formation of a culture of professional communication of future specialists in economics in the information and educational environment of the university; the scientific provisions of the theory and methods of professional training of specialists in economics have been further developed; scientific ideas about the essence, structure, criteria and levels of formation of the culture of professional communication of future specialists in economics in the information and educational environment in university.

Keywords: culture of professional communication, professional communication, future specialists in economics, formation of culture of professional communication, information-educational environment, professional education, culture.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві, де спостерігаються тенденції віртуалізації усіх сфер життєдіяльності людини, науковці відзначають важливість якісної комунікації в соціумі. Зазначене актуалізує проблему формування у особи культури комунікації як особистісної, так і професійної. Процес комунікації охоплює не тільки обмін інформацією, а й сприйняття та розуміння інших учасників комунікативного процесу, а тому потребує вироблення єдиної лінії комунікативної взаємодії. Проте володіючи лише нормами літературної мови, майбутній фахівець не завжди може досягти бажаних результатів співпраці, оскільки в процесі перемовин у фаховому середовищі потребуватиме розуміння специфічних термінів, професійного сленгу, спілкування усталеними для галузі каналами зв'язку.

З огляду на підвищені вимоги сучасного ринку праці до економістів, що зумовлені активним розвитком науково-технічного прогресу, рівнем економічного розвитку країни, темпами інфляції, конкуренцією на світовому ринку, політичною нестабільністю та соціокультурними факторами, особливого значення набуває культура професійної комунікації фахівця з економіки як складова його загальної професійної культури. Потребуючи поєднання професії з мистецтвом мови й мовлення, культура професійної комунікації виступає сукупним показником не лише професійного досвіду, рівня професійних знань, умінь, навичок, а й почуттів і зразків поведінки та потребує цілеспрямованого формування у закладах вищої освіти, які в межах спеціально створеного інформаційно-освітнього середовища мають можливість сприяти розвитку такої культури через використання сучасних педагогічних та інформаційних технологій і поглиблену інтеграцію комп'ютерних засобів спеціалізованого професійного спрямування з якісним інформаційним забезпеченням освітніх програм підготовки майбутніх фахівців з економіки.

Важливими для вирішення проблеми формування культури професійної комунікації фахівців, у тому числі фахівців з економіки, є наукові результати, пов'язані з формуванням і розвитком: мовної та мовленнєвої культури [1], професійної культури [2-6], інформаційної культури [7], культури спілкування [8-10]; визначенням психолого-педагогічних засад і теоретичних моделей професійної підготовки фахівців економічної галузі в Україні [11]; теоретичних основ підготовки майбутніх економістів [12-13] та наступності вищої економічної освіти [14-15]; особливостями: професійної підготовки економістів у контексті полікультурності [16-21]; формування професійної компетентності фахівців економічного профілю [22]; сутністю електронного освітнього середовища [23-25]; феноменом оздоровчого середовища закладу освіти [26].

Також слід відзначити роботи, пов'язані з професійною мовною та мовленнєвою підготовкою майбутніх фахівців різних спеціальностей як складовою їхньої професійної культури професійно-мовленнєва підготовка: майбутніх філологів [27-32]; майбутніх фахівців нефілологічного профілю [33]; майбутніх учителів іноземних мов [34]; перекладачів [35]; комунікативно-мовленнєвий супровід професійної підготовки майбутніх фахівців і становлення україномовної особистості майбутніх фахівців [36].

Узагальнення результатів наукових досліджень дає підстави стверджувати, що у педагогічній теорії й практиці накопичено значний досвід вирішення проблем, пов'язаних з мовною і професійною підготовкою майбутніх фахівців з економіки, використанням інформаційних ресурсів закладу освіти для її організації та супроводу. Натомість у вітчизняній професійній освіті бракує комплексних досліджень, присвячених проблемі формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

На підставі аналізу результатів наукових праць і практичного педагогічного досвіду окреслено низку актуальних на сьогодні *суперечностей* між:

- процесами глобалізації та інтеграції України в європейський освітній простір, які вимагають якісної професійної комунікації в експертному середовищі, та відсутністю концептуальних положень щодо формування відповідної культури комунікації на рівні закладів вищої освіти;
- суспільними вимогами до фахівців з економіки здійснювати ефективну професійну комунікацію у реальному й віртуальному просторі та недостатнім рівнем сформованості відповідних навичок комунікативної взаємодії;
- загальним характером професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки, що зорієнтована на формування й розвиток в них економічних знань і вмінь, та об'єктивними потребами фахівців з економіки у сформованій в них культурі професійної комунікації;
- розробленістю теоретичних положень щодо формування й розвитку професійної культури фахівця та недостатнім методологічним і науково-методичним обґрунтуванням процесу формування у фахівців з економіки культури професійної комунікації;
- необхідністю цілеспрямованого формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки та відсутністю цілісної педагогічної системи, що забезпечує цей процес.

Отже, актуальність проблеми, її соціальна значущість і недостатня теоретична й практична розробленість зумовили вибір теми дослідження „Теоретико-практичні засади формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО”.

Мета дослідження полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні, розробці, та експериментальній перевірці педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Методи дослідження. Для досягнення мети було використано комплекс наукових методів:

а) *теоретичні*, спрямовані на здобуття об'єктивних даних та висновків щодо специфіки предмета дослідження, – історичний, функціональний та структурний аналіз процесу формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; термінологічний аналіз для уточнення тезаурусу дослідження; структурно-логічний аналіз для визначення сутності і структури понять „культура професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки”, „формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО”, „інформаційно-освітнє середовище ЗВО”, розробки критеріїв і показників сформованості культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; узагальнення та екстраполяції наукових результатів з проблеми дослідження, одержаних у процесі вивчення філософської, психологічної, соціологічної, педагогічної наукової літератури для розробки теоретико-практичних засад формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; педагогічне проектування для розробки педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО;

б) *емпіричні*, зорієнтовані на безпосереднє практичне вивчення досліджуваних явищ, – спостереження за освітнім процесом у закладах вищої освіти, узагальнення практики функціонування інформаційно-освітнього середовища ЗВО та педагогічного досвіду викладачів для уточнення суперечностей між чинною системою професійної підготовки майбутніх фахівців з економіки та потребами суспільства; бесіди зі студентами, викладачами, фахівцями економічної сфери для визначення методичних засад формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний і контрольний етапи) для перевірки ефективності педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; анкетування, опитування, тестування майбутніх фахівців з економіки для визначення рівнів сформованості в них культури професійної комунікації; графічний аналіз динаміки рівнів сформованості культури професійної комунікації фахівців з економіки за кожним із показників для встановлення якісних зрушень у результатах професійної підготовки;

в) *статистичні методи* (критерії Стюдента і хі-квадрат) для проведення кількісного і якісного аналізу отриманих даних, підтвердження ефективності педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Результати. За результатами узагальнення і систематизації наукових розвідок обґрунтовано посилення ролі комунікації в глобалізованому суспільстві, що обумовлює провідну роль здатності ефективного обміну інформацією та комунікації в соціумі.

Термінологічний аналіз сутності поняття „комунікація”, а також наявних комунікативних моделей дав підстави для висновку, що *комунікація – це складний процес установалення й налагодження взаєморозуміння між партнерами за допомогою спілкування (вербальними й невербальними засобами)*. Встановлено, що дефініцією „комунікація” позначається процес обміну думками, даними та емоціями у процесі взаємодії людей через засоби мови і мовлення. Поняття „комунікація” не може існувати поза межами культури, оскільки культура, як і комунікація, є явищем соціальним. Натомість поняття „культура” є фундаментальним і вивчається низкою гуманітарних наук (філософією, історією, психологією, соціологією, антропологією, країнознавством, культурологією, етнологією, археологією, мистецтвознавством, лінгвістикою, семіотикою та ін.), а тому наявні різні підходи щодо тлумачення поняття „культура” (соціологічний, історичний, нормативний, психологічний, дидактичний, антропологічний).

Узагальнення робіт науковців обумовило висновок про те, що професійна комунікація ґрунтується на фахових знаннях і комунікативних вміннях, навичках професійного спілкування, соціально-особистісному досвіді та детермінується індивідуальними якостями особистості, необхідними для успішного виконання професійної діяльності, зокрема професій типу „людина – людина”. При цьому вченими з огляду на відмінності понять „мова-мовлення-спілкування-комунікація” розрізняються категорії „культура”, „культура спілкування”, „культура мовлення”, „культура мови”, „комунікаційна культура”, „культура професійної взаємодії”. За результатами

термінологічного аналізу встановлено, що зазначені категорії не враховують аспект професійної діяльності та аспект активного розвитку інформаційних технологій і засобів, які у своїй єдності обумовлюють нову якість професійної комунікації, яка системно не досліджена професійно-педагогічним середовищем.

За аналізом проведених досліджень у галузі професійної підготовки фахівців з економіки та узагальненням їх результатів та висновків, а також за аналізом нормативних документів (законодавчі акти, положення й методичні рекомендації МОН, освітні стандарти, освітні програми, робочі програми навчальних дисциплін тощо) встановлено, що:

- майбутній фахівець з економіки серед іншого повинен: володіти діловою українською мовою та застосовувати її функціональні можливості; володіти економічною термінологією та вміння її використовувати в процесі професійного спілкування; володіти нормами мовного спілкування у різних форматах взаємодії; володіти нормами мовленнєвої поведінки у процесі ведення перемовин; володіти вміннями сприймати, розуміти й реагувати на сказане чи написане, прогнозувати розвиток діалогу та реакцію співрозмовника, комунікувати з урахуванням цілей професійної діяльності, створити та підтримувати доброзичливу атмосферу комунікації; володіти навичками організації комунікативної взаємодії з використанням інформаційних технологій і засобів зв'язку;

- базисом формування професійної культури фахівців є їхня мовно-мовленнєва підготовка, яка має здійснюватися в закладах освіти, де передбачено створення відповідного навчально-методичного супроводу з урахуванням обраної галузі, і характеризується психолого-комунікативними, мовно-мовленнєвими вміннями, уміннями вербально-професійної імпровізації; передбачає врахування значущості ролі української мови у професійній підготовці фахівців різних напрямів, у т.ч. й економічного.

З урахуванням професіограми майбутніх фахівців з економіки описано комунікативну діяльність як базис їхньої професійної культури. *Комунікативна діяльність майбутніх фахівців з економіки* характеризується влучним та доцільним використанням економічних термінів у процесі виконання професійних обов'язків, вміннями та навичками граматично правильно будувати речення та власний діалог, використовуючи фахову термінологію.

Культуру професійної комунікації майбутнього фахівця з економіки визначено як складову професійної культури, яка необхідна фахівцю з економіки для ефективного здійснення комунікативної діяльності та проявляється в позитивному особистісному ставленні до комунікативної взаємодії, досконалому володінні комплексом загальних і спеціальних знань, нормами мови й мовлення та вміннях їх коректного застосування у процесі передачі думки в усіх видах фахового спілкування.

Формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки розглянуто як спеціально організований, професійно орієнтований освітній процес, результатом якого є утворення ціннісних установок та мотивів здійснювати комунікативну діяльність, набуття загальних і спеціальних (фахових, мовних, мовленнєвих) знань, умінь користуватися фаховою термінологією у професійних цілях, набуття здатності користуватися мовою як засобом спілкування у різних професійних ситуаціях, а також здатності до рефлексії у професійній комунікації.

З урахуванням результатів наукових розвідок (В. Биков, А. Веряєв, І. Гевко, Н. Гонтаровська, Р. Гуревич, А. Данилюк, В. Комісаров, Р. Клопов та ін.) визначено сутність *інформаційно-освітнього середовища ЗВО* – цілеспрямовано побудована в межах освітньої діяльності ЗВО система, яка включає інформаційні ресурси навчального, наукового, популярного характеру, інформаційні технології (електронні, дистанційні, мобільні) їх використання, засоби організації та управління освітньою діяльністю через офіційні канали електронної комунікації.

За результатами аналізу наукових робіт обґрунтовано *педагогічну систему формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО* як динамічно функціональний комплекс діалектично пов'язаних між собою підсистем, що створюють оптимальні умови для утворення ціннісних установок і мотивів здійснення комунікативної діяльності, набуття студентами загальних і спеціальних (фахових, мовних, мовленнєвих) знань, умінь користуватися фаховою термінологією у професійних цілях, набуття здатності користуватися мовою як засобом спілкування у різних професійних ситуаціях, а також здатності до рефлексії у професійній комунікації (рис. 1).

Ефективність педагогічної системи вимагала свого підтвердження через проведення педагогічного експерименту, який передбачав порівняння освітніх досягнень майбутніх фахівців з економіки щодо сформованості компонентів культури професійної комунікації, що потребувало розробки критеріальної основи дослідження.

Педагогічний експеримент здійснювався з 2010 по 2020 роки у три етапи: організація та проведення констатувального етапу – з 2010 по 2017 рр.; формувальний етап – з 2017 по 2019 рр.; заключний етап – з 2019 по 2020 рр.

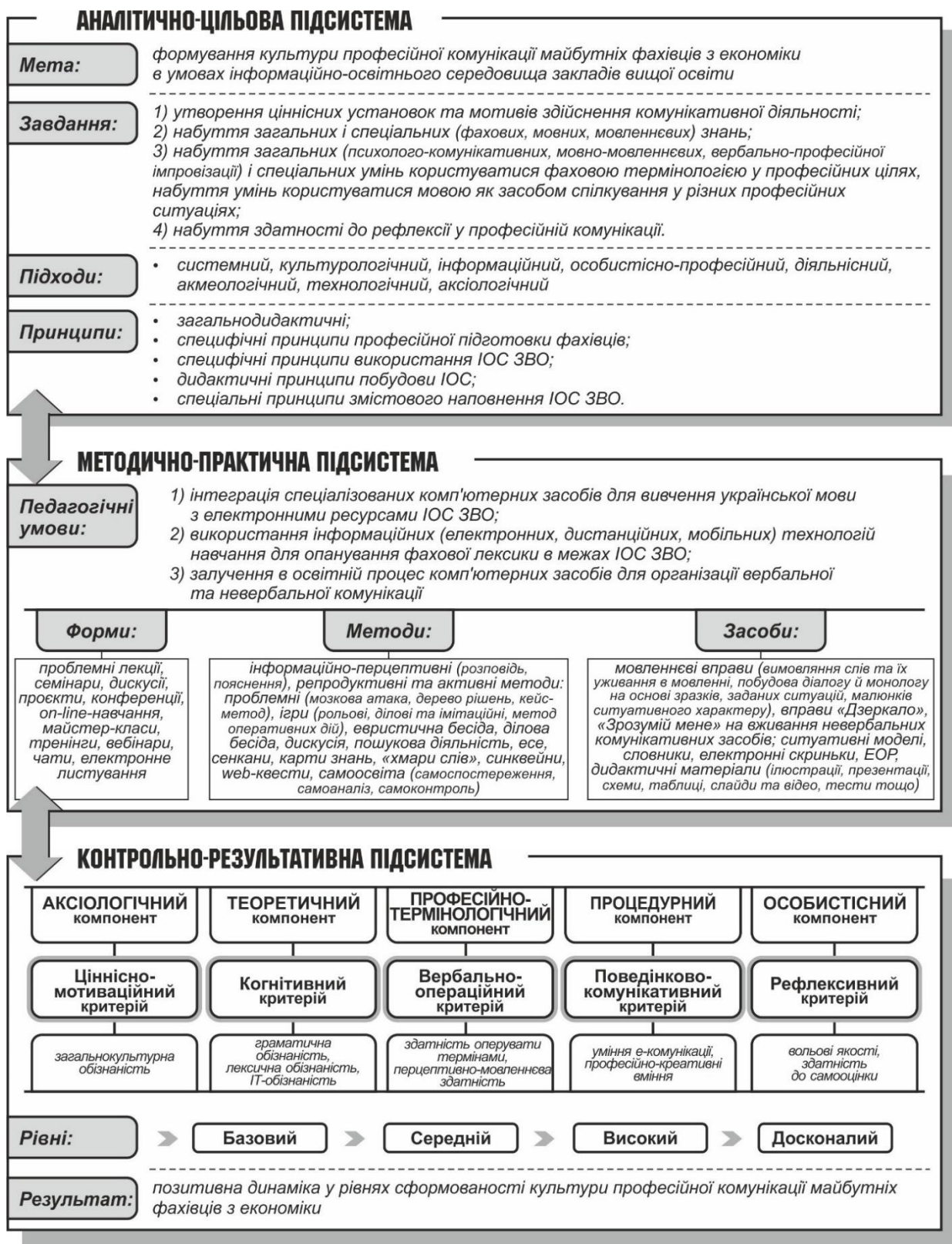

Рис. 1. Педагогічна система формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО

В експерименті брали участь 621 студент (галузі знань 05 „Соціальні та поведінкові науки” спеціальності 051 „Економіка” та галузі знань 07 „Управління та адміністрування” спеціальностей 072

„Фінанси, банківська справа та страхування” і 075 „Маркетинг”) та 18 викладачів. Для проведення дослідження було сформовано експериментальні (ЕГ, обсяг 307 осіб) та контрольні (КГ, обсяг 314 осіб) групи.

На констатувальному етапі за результатами опитування студентів встановлено, що в процесі їхньої професійної підготовки недостатньо уваги приділяється формуванню загальних і спеціальних (фахових, мовних, мовленнєвих) знань та вмінь, необхідних фахівцю з економіки для ефективного здійснення комунікативної діяльності, упередженим є особистісне ставлення до комунікативної взаємодії, володіння нормами мови й мовлення та вміння їх комунікативно доцільного застосування під час спілкування. На запитання „Чи вважаєте Ви свій рівень культури професійної комунікації достатнім для подальшого використання в майбутній професійній діяльності?” було отримано такі відповіді: „так” – 27%; „ні” – 21%, „важко відповісти” – 52%. Неусвідомлення ролі культури професійної комунікації у майбутній професійній діяльності зумовили низькі показники професійної зацікавленості студентів, нездатність доцільно використовувати економічні поняття на практиці зумовила низьку самооцінку студентів та низьку вмотивованість розширювати вміння та навички професійної комунікації, опановувати специфічні економічні поняття,

Опитування викладачів свідчить про усвідомлення ними необхідності формування культури професійної комунікації у студентів (85% ствердних відповідей). 78% викладачів переконані у необхідності зміни підходів до освітнього процесу через уведення інтерактивних методів навчання. Разом з тим, наголошено (66%) на низьких показниках володіння фаховою термінологією майбутніми економістами, відсутності вмінь їх практичного використання та знецінення студентами її значення для майбутньої діяльності. Серед причин респонденти зазначають: відсутність ґрунтовних знань про професію економіста – 42%; незацікавленість та нерозуміння студентами ролі культури професійної комунікації у майбутній професійній діяльності; обмеженість знань про термінологію і жаргонізми – 36%; недооцінювання студентами власних сил, знань та вмінь – 56%; нездатність самостійно виконувати поставлені завдання – 66%.

Також викладачі зазначали про використання студентами некоректних підходів до розширення власного рівня професійної комунікації (46%), формування знань фахової термінології (34%). Водночас за результатами опитувань підтверджено, що неабияке значення для формування культури професійної комунікації майбутніх економістів мають вольові якості студентів (76% опитаних викладачів), проте опитані вказували на те, що рівень сформованості таких якостей є низьким (74%).

Під час проведення констатувального етапу експерименту було виявлено певні недоліки в організації освітнього процесу, оскільки значна увага зосереджувалася на формуванні економічних знань студентів і лише частина часу відводилась на формування культури професійної комунікації майбутніх економістів, мало уваги приділялось спрямованості професійних завдань на формування культури професійної комунікації, але вмотивованість студентів на виконання такої діяльності нічим не підкріплювалась.

Також за результатами опитування встановлено важливість якісної освітньо-консультаційної підтримки майбутніх фахівців з економіки. Для формування в них культури професійної комунікації, на думку викладачів, важливими є не лише курси економічного спрямування, які впливають на формування фахової термінології, здатність оперувати й сприймати фаховий матеріал та рівень сформованості процедурної складової культури професійної комунікації (100% опитаних викладачів), а й курси української мови (за професійним спрямуванням), „Культура професійного мовлення”, „Медіаграмотність”, „Інформаційно-комунікаційні технології”, „Цифрові технології в галузі” (87% опитаних), причому відзначено важливість подання таких курсів у т.ч. з використанням інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Мета формувального етапу експерименту полягала у розробці та перевірці ефективності педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Експериментальний освітній процес було структуровано таким чином, щоб знання студентів, одержані у вигляді теорій, положень, глосарію, трансформувалися у відповідну систему, професійні вміння і навички, що потрібні для майбутньої економічної діяльності фахівцю з високим рівнем культури професійної комунікації. На формувальному етапі експерименту поряд із традиційними формами навчання (лекціями, практичними, семінарськими заняттями, самостійною та пошуково-дослідницькою діяльністю студентів) ми використовували ситуативне моделювання, імітаційні та рольові ігри, карти знань, „хмари слів”, синквейни, ігрові технології (економічні казки, кросворди, ребуси), тестові технології, продуктивні діалоги, бесіди, дискусії, веб-квести.

Залучалися різні форми організації навчальної діяльності: колективна, індивідуальна, групова, при цьому обрані методи й форми навчання підтримувалися залученням інформаційних технологій, дублювалися в межах дистанційних платформ навчання. Основну роль під час експериментального навчання відводилося практичним заняттям, під час яких відбувалося формування культури

професійної комунікації майбутніх економістів. Підготовка та проведення практичних занять включали різні види групової, колективної та індивідуальної роботи студентів. Практичні заняття ставили за мету: з'ясувати рівень засвоєння теоретичного матеріалу з української мови, необхідного для формування культури професійної комунікації майбутніх економістів, актуалізувати, систематизувати й поглибити набуті раніше знання з сучасної ділової української мови; формувати уміння й навички грамотного, позбавленого мовних недоліків професійного спілкування майбутніх фахівців в усній і писемній формах; підвищити рівень мовленнєвої та загальної культури майбутніх економістів; мотивувати студентів економічних спеціальностей до формування культури професійної комунікації.

Заняття, орієнтовані на самостійну роботу студентів, передбачали такі види мовленнєвої діяльності: опрацювання основної та додаткової літератури; підготовку усних повідомлень з питань, що потребують додаткового розгляду; написання конспектів, рефератів, складання тез, добір текстів для ілюстрування мовних явищ тощо. Індивідуальні заняття було спрямовано на усвідомлення й закріплення студентами необхідних теоретичних знань, формування мовленнєвих умінь і навичок з урахуванням індивідуальних особливостей мовлення. Колективні заняття будувались на основі виконання пізнавальних завдань у ситуації ділової та імітаційної гри, професійно-спрямованого групового навчання. До практичних занять ми підбирали завдання, які містили: усні та письмові вправи з мовленнєвим матеріалом, спрямовані на формування культури професійного мовлення майбутніх економістів; творчі завдання з розвитку навичок діалогічного та монологічного мовлення: складання висловлювання на професійну тему без попередньої підготовки, підготовка зв'язних відповідей, моделювання мовленнєвих професійних ситуацій тощо, матеріал для ділових, імітаційних і рольових ігор.

Окрім фахових економічних дисциплін, курсу „Українська мова за професійним спрямуванням”, розроблених авторських спецкурсів («Культура професійного мовлення», «Медіаграмотність»), особлива увага приділялася інформатичним дисциплінам, що викладаються студентам економічних спеціальностей: крім звичних курсів „Інформаційно-комунікаційні технології в економіці”, пропонувалися „Комп'ютерне моделювання”, „Інформаційні технології та кібербезпека”, „Інформаційні сервіси та технології в економіці та публічному управлінні”, які були розташовані в систем Moodle, а доступ до них був відкритий студентам ЕГ. Серед завдань вивчення цих дисциплін, відзначимо інтеграцію спеціалізованих комп'ютерних засобів з електронними ресурсами інформаційно-освітнього середовища ЗВО; використання електронних, дистанційних, мобільних технологій в межах інформаційно-освітнього середовища ЗВО; залучення в освітній процес комп'ютерних засобів для організації комунікації, а також моделювання реальних ситуацій, у яких основне місце займали вербально-комунікативні (запитання-відповідь) та е-комунікативні завдання для формування умінь та навичок у майбутніх економістів вільно висловлюватися та спілкуватися на професійні теми з використанням фахової термінології.

Для визначення рівня сформованості культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки після формувального етапу експерименту були використані ті ж опитувальники, що й на початку педагогічного експерименту. Їх застосування на *заключному етапі* дозволило зіставити рівні навчальних досягнень КГ і ЕГ та підтвердити ефективність педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Динаміка показника „Загальнокультурна обізнаність” свідчить, що у групах ЕГ і КГ цей показник для середніх статистично відрізнявся, а саме у ЕГ відбулося збільшення високого та досконалого рівнів на 34% та 12,8% відповідно, у КГ таке збільшення є значно меншим (29,3% та 5,5% відповідно). Вважаємо, що саме залучення авторських навчально-методичних матеріалів стало тією базою, завдяки якій відбулося більш ефективне формування аксіологічного компоненту культури професійної комунікації.

Підібрані нами для майбутніх економістів завдання, окрім професійної спрямованості, передбачали й обізнаність у сфері світогляду, були пов'язані з ціннісними орієнтаціями, здатністю майбутніх економістів бачити та розуміти навколишній світ, орієнтуватись у ньому, усвідомлювати свою роль і призначення, що й сприяло формуванню аксіологічного компоненту КПК.

Динаміка показника „Грамотична обізнаність” свідчить, що у групах ЕГ і КГ цей показник для середніх статистично відрізнявся, а саме у ЕГ відбулося збільшення високого та досконалого рівнів на 39,4% та 29,8% відповідно. У КГ таке збільшення є значно меншим (21,1% та 8,2% відповідно). Це означає, що майбутні економісти ЕГ на більш високому рівні володіють знаннями про граматичні системи мови, обізнані з функціональними стилями та жанрами української мови, стилістичними прийомами й експресивними засобами їх актуалізації. Вважаємо, що цьому сприяло опанування дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)” на початку навчання і вивчення спецкурсу „Основи культури спілкування” пізніше.

Динаміка показника „Лексична обізнаність” підтверджує статистичну відмінність у кінцевих результатах: у ЕГ відбулося збільшення високого та досконалого рівнів відповідно на 36,3% та 28%, а в КГ таке збільшення було на рівні 22,1% та 8,2%. Це дає підстави стверджувати, що студенти ЕГ більшою мірою здатні розпізнавати й адекватно використовувати термінологію в професійній сфері відповідно до правил граматичної будови мови та комунікативної ситуації. Це свідчить про успішне формування теоретичної складової культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки завдяки вивченню дисципліни „Українська мова (за професійним спрямуванням)” та економічних дисциплін і спеціальних фахових дисциплін.

Динаміка показника „ІТ-обізнаність” також для ЕГ була кращою: у цій групі відбулося збільшення високого та досконалого рівнів на 23,4% та 14,9% відповідно, у КГ таке збільшення є статистично меншим 20,8% та 4,4% відповідно. Серед чинників, які сприяли такому покращенню бачимо посилене використання інформаційних (електронних, дистанційних, мобільних) технологій навчання та постійне залучення інформаційно-освітнього середовища ЗВО для виконання самостійних завдань. Також вагомим вважаємо удосконалення змісту дисципліни „Інформаційні технології”, де були передбачені значна кількість завдань на роботу з різними видами текстів, структурою електронних джерел, вивчення особливостей функціонування сучасних систем повнотекстового пошуку, функціонування соціальних мереж, організації чатів, створенню блогів тощо.

Динаміка показника „Здатність оперувати термінами” свідчить, що у групах ЕГ і КГ цей показник для середніх статистично відрізнявся, а саме в ЕГ відбулося збільшення середнього, високого та досконалого рівнів на 6,4%, 24,5% та 13,8% відповідно, у КГ таке збільшення стосується лише середнього та високого рівня і становить 18,3% та 19,2% відповідно, а на досконалому рівні змін не відбулося. Встановлено, що покращенню цього показника в ЕГ сприяло впровадження розроблених навчально-методичних матеріалів та орієнтація на активні методи навчання: робота зі словниками, діяльність у парах і групах, хмари слів, скрайбінг, дискусії, пошукова діяльність, web-квести. Студенти ЕГ більш вправно вміють розпізнавати й адекватно використовувати економічну термінологію.

Динаміка показника „Перцептивно-мовленнєва здатність” свідчить: в ЕГ відбулося збільшення середнього, високого та досконалого рівнів на 10,2%, 19,8% та 1,7% відповідно, у КГ таке збільшення стосується лише середнього та високого рівня і становить 21% та 20,5% відповідно, а на досконалому рівні відбулося незначне зниження на 0,4%. Як свідчать спостереження, майбутні фахівці з економіки в ЕГ набули більшою мірою вмінь продуктивно співпрацювати в гетерогенних групах, умінь перетворювати теоретичні знання у текст і розмову, свідомо застосовують вербальні та невербальні засоби побудови і презентації текстів різних жанрів, легко сприймають на слух комунікативний намір співрозмовника й адекватно реагують на репліки. Вважаємо, що цьому сприяли обрані форми й методи навчання (проблемні лекції, семінари, круглі столи, дискусії, проекти, конференції).

Динаміка показника „Професійно-креативні вміння” свідчить, що в ЕГ відбулося збільшення високого та досконалого рівнів на 20,6% та 15,8% відповідно, у КГ таке збільшення стосується лише середнього, високого та досконалого рівня і становить 1,3%, 18,8% та 9,4% відповідно. Студенти ЕГ набули більш розвинених умінь налагоджувати комунікативні відносини, оперативно і вправно орієнтуються та діють у квазіпрофесійних ситуаціях, виявляють самостійність і креативність в ухваленні рішень. Вважаємо, що формування цих здатностей реалізується через зміст фахових навчальних дисциплін, що сприяють накопиченню досвіду культури професійної комунікації, пов'язаного з майбутньою професійною діяльністю економіста.

Для показника „Уміння е-комунікації” встановлено, що в ЕГ відбулося збільшення середнього й високого рівнів на 3,2% та 63,8% відповідно та зниження досконалого рівня на 8,5%. У КГ маємо аналогічні тенденції, тобто збільшення стосується лише середнього та високого рівнів на 37,7% та 28,4%, а на досконалому рівні спостерігаємо зменшення на 7,3%. Таку ситуацію пояснюємо тим, що переважна більшість студентів з високим рівнем навчальних досягнень не пройшли повторно онлайн тренінг про особливості роботи MS Teams, а відразу виконували лабораторну роботу. Проте на якісному рівні ми констатуємо, що студенти обох груп успішно використовують спілкування у чатах, електронні скриньки, соціальні мережі, освітні платформи, відео й аудіо записи, презентації і проекти, створення кабінетів і блогів.

Динаміка показника „Вольові якості” свідчить, що у групах ЕГ і КГ цей показник для середніх статистично відрізнявся, а саме у ЕГ відбулося збільшення високого та досконалого рівнів на 14,9% та 12,7% відповідно, у КГ таке збільшення теж стосується високого та досконалого рівня і становить 4,6% та 5,5% відповідно. Як показали спостереження, студенти ЕГ постійно перебувають у пошуках нових та нестандартних методів, впевнено обґрунтовуючи й відстоюючи власні погляди, що сприяє постійному налагодженню комунікативних зв'язків і відносин та забезпечує відповідний успіх у діловому спілкуванні. Вважаємо, що основним чинником, що забезпечив підвищення цього показника, є акцент на самостійну роботу і виконання дослідницьких завдань, залучення інтерактивних методів навчання.

Динаміка показника „Здатність до самооцінки” для ЕГ по відношенню до КГ також є кращою: у ЕГ відбулося збільшення високого та досконалого рівнів на 18,7% та 12,2% відповідно, у КГ таке

збільшення теж стосується високого та досконалого рівня, але на рівні 8,6% та 9,5% відповідно. Як показали спостереження, студенти ЕГ постійно оцінюють власну роботу, аналізують одержані результати, демонструють усвідомлення готовності до виконання професійних обов'язків та постійно прагнуть до одержання нових знань та вмінь з метою фахового вдосконалення. Основним чинником, що забезпечив підвищення цього показника, бачимо залучення активних методів навчання та участь у конференціях і чатах, які стимулювали не лише якість підготовки до заходів, а й давали можливість порівняти результати свої та колег, обмінятися думками й позиціями у конструктивному діалозі.

Отже, статистичний аналіз результатів проведеного педагогічного експерименту на рівні значущості 0,05 засвідчив успішність реалізації педагогічної системи формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО.

Висновки. За результатами проведення педагогічного експерименту сформульовано *практичні рекомендації викладачам* для формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО:

- робити постійні ціннісні настанови та мотивувати майбутніх фахівців з економіки до якісної професійної комунікації;
- сприяти усвідомленню студентами мовних цінностей суспільства; здійснювати активний пошук нових активних \інтерактивних методів і прийомів навчання з урахуванням розвитку ІТ-засобів та можливостей самого інформаційно-освітнього середовища ЗВО;
- гнучко використовувати групові форми навчання; активно використовувати сюжетні завдання (кейси) для розвитку навичок професійної комунікації;
- організувати наскрізне навчання мові за рахунок міжкафедральних зв'язків.

Наукове дослідження не вичерпує всі аспекти проблеми формування культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки в умовах інформаційно-освітнього середовища ЗВО й засвідчує необхідність її подальшої розробки за такими перспективними напрямками: розвиток культури професійної комунікації майбутніх фахівців з економіки у процесі виробничої практики, в умовах неформальної освіти, на засадах самоосвітньої діяльності. Залишається актуальною проблема формування й розвитку культури професійної комунікації фахівців інших спеціальностей.

Список використаних джерел

1. Семенов О. М., Дейниченко Н. П. Методика викладання української мови у вищих навчальних закладах. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2014. 220 с.
2. Иванова И. Н., Максимова Л. Н. Культура профессиональных сообществ: исторический контекст профессиональной культуры. *Вопросы культурологии*. 2011. № 5. С. 89–94.
3. Benedict R. *Patterns of Culture*. Boston-New York: Houghton, Mifflin and Company, 1994. 260 p.
4. Hofstede G. H. *Culture's consequences : comparing values, behaviours, institutions and organization across countries*. Thousand Oaks : Sage Publications, 2001. 596 p.
5. Kroeber A. L., Kluckhohn C. *Culture : A critical review of concepts*. Cambridge, Massachusetts, U.S.A. : The Museum, 1992. 223 p.
6. Malinowski B. *A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1991. 944 p.
7. Рамський Ю. С. Формування інформаційної культури особи – пріоритетне завдання сучасної освітньої діяльності. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: 36. наук. праць*. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2004. Вип. 8. С. 19-42.
8. Стахів М. Український комунікативний етикет. Київ : Знання, 2008. 245 с.
9. Чмут Т. К., Чайка Г. Л. Етика ділового спілкування. Київ : Знання, 2007. 230 с.
10. Keyton J. *Communication and organizational culture: A key to understanding work experience*. Thousand Oaks, CA: Sage, 2011. 232 p.
11. Стрельников В. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки: монографія. Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. 375 с.
12. Лебедик Л. В. Педагогічна підготовка магістрів у вищих економічних навчальних закладах : монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 165 с.
13. Набока О. Г. Професійно-орієнтовані технології навчання у фаховій підготовці майбутніх економістів: теорія і методика застосування : монографія. Слов'янськ : Підприємець Маторін Б. І., 2012. 303 с.
14. Шпак О. Т. Теорія та практика підготовки педагогічних кадрів до економічного виховання школярів у системі безперервної освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец.13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 2001. 27 с.
15. Загородня А. А. Професійна підготовка фахівців економічної галузі у закладах вищої освіти Республіки Польщі та України : Монографія. Київ : ВП «Едельвейс», 2018. 392 с.
16. Баловсяк Н. В. Формування інформаційної компетентності майбутнього економіста в процесі професійної підготовки : автореф. дис.канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Київ, 2006. 28 с.
17. Byram M. Assessing intercultural competence. *Sprogforum*. 2000. Vol. 6, №18. P. 8–13.
18. Hymes D. H. *On communicative competence*. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2001. 213 p.

19. PACTE 2005: Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues / A. Hurtado, A. Beeby, M. Fernández, O. Fox, I. Kozlova, W. Neunzig, M. Presas, P. Rodríguez, L. Romero. *Meta*. 2005. Vol. 50. № 2. P. 609–619.
20. Quality education and competencies for life/ Workshop 3/ Background Paper. 2004.
21. Rychen S., Tiana A. Developing Key Competencies in Education : Some Lessons from International and National Experience, Geneva: UNESCO-IBE, Studies in Comparative Education.). 2004.
22. Приходченко К. І. Творче освітньо-виховне середовище : теоретичний і практичний концепти : монографія. Донецьк : Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2011. 382 с
23. Биков В. Ю. Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем / Інформаційні технології і засоби навчання: зб. наук. праць / [за ред. В. Ю. Бикова. Ю. О. Жука] / Інститут засобів навчання АПН України. Київ : Атіка. 2005. С. 5 - 15.
24. Rosenberg M. Beyond E-Learning: New Approaches to Managing and Delivering Organizational Knowledge. ASTD International Conference – June 3 – Atlanta, 2007.
25. Canale M., Swain M. Theoretical basis of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics*. 1990. №1. P. 27- 31.
26. Омельченко С. О. Валеонасичений здоров'язбережувальний освітній простір вищого навчального закладу. Слов'янськ : Вид. центр СДПУ, 2012. 131 с.
27. Бородіна Н. С. Наукові засади професійного засвоєння лінгводидактичної термінології студентами філологічних факультетів : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Херсон, 2007. 283 с.
28. Byram M., Esarte-Sarries V. Investigating Cultural Studies in Foreign Language Teaching: A Book for Teachers. Clevedon, United Kingdom : Multilingual Matters, Ltd. 1991. 239 p.
29. Chomsky N.A. "Linguistic Theory" in Language Teaching : B reader Contexts. *North east Conference on the Teaching of Foreign Language*. Wisconsin : George Banta Company, 1966. P. 173–193.
30. Kramsh Cl. Context and Culture in Language Teaching. Oxford : OUP, 1993. 295 p.
31. Sapir E. Culture, Genuine and Spurious. *The American Journal of Sociology*. 1999. №29 (4). P. 401–429.
32. Vlasuk I. V. Determinational criterias of economist's professional and terminological competence development. *International Journal of Economics and Society*. Memphis, USA: ICES Foundation, 2015. [Vol. 1, Issu 1]. P. 121-124.
33. Бондаренко Г. П. Методика навчання студентів економічних спеціальностей української наукової термінології в умовах східного регіону України: дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Східноукраїнський національний ун-т ім. Володимира Даля. Луганськ, 2008. 260 с.
34. Добровольська Л. А., Варенко В. М. Українська авіаційна термінологія: проблеми формування та функціонування. Київ : Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах. 2017. Вип. 35. С. 5-9.
35. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки : дис... канд. наук: 13.00.04. 2009. 260 с.
36. Вахницька М. Г. Професійно-мовленнєва підготовка педагога-нефілолога в умовах багатомовності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія і методика навчання». Херсон. держ. ун-т. Херсон, 2007. 23 с.

References

1. Semenoh O. M., Deinychenko N. P. Metodyka vykladannia ukrainskoi movy u vyshchikh navchalnykh zakladykh. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2014. 220 s.
2. Yvanova Y. N., Maksymova L. N. Kultura professyonalnykh soobshchestv: ystorycheskyi kontekst professyonalnoi kultury. *Voprosy kulturolohyi*. 2011. № 5. S. 89–94.
3. Benedict R. Patterns of Culture. Boston-New York: Houghton, Mifflin and Company, 1994. 260 p.
4. Hofstede G. H. Cultures consequences : comparing values, behaviours, institutions and organization across countries. Thousand Oaks : Sage Publications, 2001. 596 p.
5. Kroeber A. L., Kluckhohn C. Culture : A critical review of concepts. Cambridge, Massachusetts, U.S.A. : The Museum, 1992. 223 p.
6. Malinowski V. A Scientific Theory of Culture and Other Essays. Chapel Hill: The University of North Carolina Press, 1991. 944 p.
7. Ramskyi Yu. S. Formuvannia informatsiinoi kultury osoby – priorytetne zavdannia suchasnoi osvithoi diialnosti. *Kompiuterno-orientovani systemy navchannia: Zb. nauk. prats. Kyiv : NPU im. M.P. Drahomanova. 2004. Vyp. 8. C. 19-42.*
8. Stakhiv M. Ukrainskyi komunikativnyi etyket. Kyiv : Znannia, 2008. 245 s.
9. Chmut T. K., Chaika H. L. Etyka dilovoho spilkuvannia. Kyiv : Znannia, 2007. 230 s.
10. Keyton J. Communication and organizational culture: A key to understanding work experience. Thousand Oaks, CA: Sage, 2011. 232 r.
11. Strelnikov V. Proektuvannia profesiino-orientovanoi dydaktychnoi systemy pidhotovky bakalavriv ekonomiky: monohrafiia. Poltava: RVTs PUSKU, 2006. 375 s.
12. Lebedyk L. V. Pedahohichna pidhotovka mahistriv u vyshchikh ekonomichnykh navchalnykh zakladykh : monohrafiia. Poltava: RVV PUET, 2011. 165 s.
13. Naboka O. H. Profesiino-orientovani tekhnologii navchannia u fakhovii pidhotovtsi maibutnykh ekonomistiv: teoriia i metodyka zastosuvannia : monohrafiia. Sloviansk : Pidpriyemets Matorin B. I., 2012. 303 s.
14. Shpak O. T. Teoriia ta praktyka pidhotovky pedahohichnykh kadriv do ekonomichnoho vykhovannia shkoliariv u systemi bezpererвної osvity : avtoref. dys. ... d-ra ped. nauk : spets.13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity». Kyiv, 2001. 27 s.
15. Zahorodnia A. A. Profesiina pidhotovka fakhivtsiv ekonomichnoi haluzi u zakladykh vyshchoi osvity Respubliki Polshchi ta Ukrainy : Monohrafiia. Kyiv : VP «Edelveis», 2018. 392 s

16. Balovsiak N. V. Formuvannia informatsiinoi kompetentnosti maibutnoho ekonomista v protsesi profesiinoi pidhotovky : avtoref. dys.kand. ped. nauk : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity. Kyiv, 2006. 28 s.
17. Byram M. Assessing intercultural competence. Sprogforum. 2000. Vol. 6, №18. P. 8–13.
18. Hymes D. H. On communicative competence. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 2001. 213 p.
19. PACTE 2005: Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues / A. Hurtado, A. Beeby, M. Fernández, O. Fox, I. Kozlova, W. Neunzig, M. Presas, P. Rodríguez, L. Romero. Meta. 2005. Vol. 50. № 2. P. 609–619.
20. Quality education and competencies for life/ Workshop 3/ Background Paper. 2004.
21. Rychen S., Tiana A. Developing Key Competencies in Education : Some Lessons from International and National Experience, Geneve: UNESCO-IBE, Studies in Comparative Education.). 2004.
22. Prykhodchenko K. I. Tvorchestvo osvityno-vykhovno seredovyshe : teoretychni i praktychni kontsepty : monohrafiia. Donetsk : Vyd-vo «Noulidzh» (donetske viddilennia), 2011. 382 s.
23. Bykov V. Yu. Teoretyko-metodolohichni zasady modeliuvannia navchalnoho seredovyscha suchasnykh pedahohichnykh system / Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia: zb. nauk. prats / [za red. V. Yu. Bykova. Yu. O. Zhuka] / Instytut zasobiv navchannia APN Ukrainy. Kyiv : Atika. 2005. C. 5 - 15.
24. Rosenberg M. Beyond E-Learning: New Approaches to Managing and Delivering Organizational Knowledge. ASTD International Conference – June 3 – Atlanta, 2007.
25. Canale M., Swain M. Theoretical basis of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics. 1990. №1. P. 27- 31.
26. Omelchenko S. O. Valeonasycheni zdoroviazbezrehuvalnyi osvityni prostir vyshchoho navchalnoho zakladu. Sloviansk : Vyd. tsentr SDPU, 2012. 131 s.
27. Borodina N. S. Naukovi zasady profesiinoho zasvoiennia linhvodydaktychnoi terminolohii studentamy filolohichnykh fakultetiv : dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: 13.00.02. Kherson, 2007. 283 s.
28. Byram M., Esarte-Sarries V. Investigating Cultural Studies in Foreign Language Teaching: A Book for Teachers. Clevedon, United Kingdom : Multilingual Matters, Ltd. 1991. 239 p.
29. Chomsky N.A. "Linguistic Theory" in Language Teaching : B reader Contexts. North east Conference on the Teaching of Foreign Language. Wisconsin : George Banta Company, 1966. P. 173–193.
30. Kramsh Cl. Context and Culture in Language Teaching. Oxford : OUP, 1993. 295 p.
31. Sapir E. Culture, Genuine and Spurious. The American Journal of Sociology. 1999. №29 (4). R. 401–429.
32. Vlasuk I. V. Determinational criterias of economists professional and terminological competence development. International Journal of Economics and Society. Memphis, USA: ICES Foundation, 2015. [Vol. 1, Issu 1]. P. 121-124.
33. Bondarenko H. P. Metodyka navchannia studentiv ekonomichnykh spetsialnostei ukrainskoi naukovoï terminolohii v umovakh skhidnoho rehionu Ukrainy: dys. kand. ped. nauk: 13.00.02 / Skhidnoukrainskyi natsionalnyi un-t im. Volodymyra Dalia. Luhansk, 2008. 260 s.
34. Dobrovolska L. A., Varenko V. M. Ukrainska aviatsiina terminolohiia: problemy formuvannia ta funktsionuvannia. Kyiv : Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladykh. 2017. Vyp. 35. S. 5-9.
35. Pidruchna Z. F. Formuvannia profesiinoi komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnykh perekladachiv u protsesi fakhovoi pidhotovky : dys... kand. nauk: 13.00.04. 2009. 260 s.
36. Vakhnytska M. H. Profesiino-movlennia pidhotovka pedahoha-nefiloloha v umovakh bahatomovnosti : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia i metodyka navchannia». Kherson. derzh. un-t. Kherson, 2007. 23 s.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

БОБРОВИЦЬКА С.	19	КРАСЛОВ А.	33
БОРИСЕНКО В.	6	КУБАТКО А.	40
ДЕМЧЕНКО Л.	13	ХАРЧЕНКО І.	47
ЗАВГОРОДНІЙ Д.	26		

Наукове видання

Освіта. Інноватика. Практика

Науковий журнал

Key title: Education. Innovation. Practice

Abbreviated key title: Ed.Innov.Pr.

Том 8, № 1

Друкується в авторській редакції
Матеріали подані мовою оригіналу

Відповідальний за випуск
О. В. Семеніхіна

oip-journal.org

Кафедра інформатики
СумДПУ імені А. С. Макаренка
вул. Роменська, 87
м. Суми, 40002
тел. (0542) 68 59 72